

Afrika'da Cihatçılık

*Yerel Sebepler, Bölgesel Büyüme,
Uluslararası İşbirliği*

Editörler:

Guido Steinberg&Annette Weber

■ R A P O R I 5

Afrika'da Cihatçılık

*Yerel Sebepler, Bölgesel Büyüme,
Uluslararası İşbirliği*

Editörler:

Guido Steinberg&Annette Weber

■ R A P O R I 5

Mart 2016

R A P O R I 5

Afrika'da Cihatçılık

*Yerel Sebepler, Bölgesel Büyüme,
Uluslararası İşbirliği*

Editörler:

Guido Steinberg&Annette Weber

Tercüme: Dilara Yabul

Redaksiyon: Ali Murat Kurşun, Ali Okumuş

Tasarım: Ömer Faruk Yıldız

©ORDAF, Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği,
İstanbul 2016

ISBN: 978-605-85733-2-1

ORDAF

Kısıklı Mahallesi, Hanımseti Alt Çıkmaşı, No: 2

Çamlıca Sabahattin Zaim Kültür Merkezi, Kat: 2

Üsküdar, İstanbul

www.ordaf.org

*Bu yayının tüm hakları Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği-ORDAF'a
aittir. Bu yayını ORDAF'tan izin alınmadan hiçbir şekilde yayınlanamaz ve
çoğaltılamaz. Ancak atıf yapılarak alıntılanabilir.*

İçindekiler

Takdim	7
Sorunlar ve Çözüm Önerileri	11
Afrika'da Cihatçılık: Giriş <i>Guido Steinberg ve Annette Weber</i>	13
Eş-Şebab: Allahsız Gençlik <i>Annette Weber</i>	21
Libya: Büyüyen Cihatçı Pazarı <i>Wolfram Lacher</i>	45
"Küyerelleşmek": Cezayir ve Tunus'ta Cihatçılık <i>Isabelle Werenfels</i>	69
Yerel Köklerin Yayılması: <i>Wolfram Lacher ve Guido Steinberg</i>	91
Boko Haram: Nijerya'ya ve Kuzey Komşularına Bir Tehdit <i>Moritz Hütte, Guido Steinberg ve Annette Weber</i>	109
Sonuç ve Öneriler <i>Guido Steinberg ve Annette Weber</i>	127

Takdim

Modern dünyadan post-modern dünyaya geçişte yaşanan dönüşümler doğrultusunda uluslararası ilişkiler artık sadece devletler arasındaki ilişkiler boyutundan çıkmış, farklı aktörlerin bu ilişkiler ağına dahil olması ile birlikte daha girift bir yapı çerçevesinde işleyen küresel siyasete dönüşmüştür. Devlet dışı birçok aktörün önemli sonuçlar doğurabildiği bu küresel siyaset çağında, geleneksel savaş ve çatışma yöntemleri de şekil değiştirmiş ve yerini daha çok devlet dışı silahlı aktörlerin çatışmalarına bırakmıştır. Soğuk Savaş yıllarında nispeten uluslararası aktörler tarafından kontrol edilebilen ve bariz kriterler ile birbirinden ayrılabilen bu gruplar, Soğuk Savaş’ın Ortadoğu ve Afrika coğrafyasında sonlandırılmaya çalışıldığı bu son dönemde artık sadece yerel aktörler olmaktan çıkmış ve kendi ağıları çerçevesinde bölgesel ve ulus aşırı faaliyetler yapmaya başlamışlardır.

Ortadoğu ve kuzey Afrika’da Arap Baharı sonrası ortaya çıkan boşlukta da bu gibi aktörlerin rahat bir şekilde nasıl yayılabileceği de tecrübe edilmiştir. Diğer taraftan bağımsızlık süreçlerinden bir türlü tam bağımsızlığa geçemeyen Afrika ülkelerinde de aynı sebeplere bağlı olmasa da aynı sonuçları ortaya koyan deneyimler yaşanmaktadır.

Bugüne kadar devlet dışı silahlı aktörlerin rolleri, etkileri, motivasyonları, ağıları ve metotları üzerine özellikle akademi çevrelerinde teorik anlamda bir takım eserler kaleme alınmış ancak bunlar çoğunlukla zemin-

de vuku bulan gerçeklerden uzakta kalmışlardır. Diğer taraftan özellikle 90lı yıllardan sonra hızlı gelişen devlet dışı legal ve illegal örgüt yapılarının analizi, çıkış motivasyonları vs. gibi konular da çoğu kere artık çağın gerisinde kalmış olan teoriler ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu da hem hakikatlerin anlaşılmasına perde olmakta ve hem de karar mekanizmalarını yanlış yönlendirebilmektedir. Yanlış teşhisler, yanlış isimlendirmeler ve nihayet yanlış reçeteler zaten bir kaosa sürüklenmiş dünyayı daha da çıkmaza sürüklemektedir. Özellikle Afrika’da saha araştırmalarına önem vermeden, yerel şartlar dikkate alınmadan, sadece sonuçlar üzerinden yapılan okumalar daha büyük problemleri beraberinde getirmektedir. Akademi dünyasında görülen bu boşluğu saha ile doğrudan iletişimi olan ve nispeten daha özgür yayınlar yapma yeteneğine sahip olan düşünce kuruluşları doldurabilir ve nispeten de doldurmaktadır.

Bu raporda, ORDAF olarak bu kuruluşların en önemlilerinden biri olan Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP Berlin)’in Guido Steinberg ve Annette Weber* editörlüğünde Afrika coğrafyasında faaliyet gösteren ve kendilerini “cihatçı” olarak gösteren örgütler ve gruplar üzerine hazırladıkları *Afrika’da Cihatçılık: Yerel Sebepler, Bölgesel Büyüme, Uluslararası İşbirliği* başlıklı raporunun Türkçe tercümesini sizlere sunuyoruz. (Rapor-daki bazı yaklaşımlar, ORDAF’ın temel yaklaşımlarından ayrılmakla birlikte, çok tartışılan bu konuyu doğru zeminde tartışmak ve müelliflerinin fikirlerine saygı duymak adına hiç bir yargıya tabi tutulmamış, okuyucuların değerlendirmesine bırakılmıştır.)

Bu detaylı raporda, -ORDAF olarak kavrama ihtiyatla yaklaşmak ile birlikte- Afrika’daki “cihatçı” grupların temel motivasyonları hakkında verilen genel çerçevenin yanında Tunus, Cezayir ve Libya’daki faaliyetleri ve ayrıca Eş-Şebab, Boko Haram gibi Kuzey Afrika dışında faaliyet gösteren gruplar hakkında da geniş bilgi bulacaksınız. Bunun yanında bu önemli rapor, konu hakkında sorunları ortaya koymanın yanında bir takım çözüm önerileri de sunmaktadır. Unutulmamalıdır ki, bahsi geçen sorunlar sadece Afrika’nın ya da İslam toplumlarının sorunları değildir. Bu yüzden bu konularda yerel öneri ve çözümler önemli olmakla birlikte global düzeyde ele alınmaması halinde çözüme kavuşturulmaları mümkün değildir. Bu

yüzden globalleşmiş bu sorunlara yerel çözümlerin yanında global çözümler de aramak zorunluluğu vardır. Bu çerçevede bu rapor şu başlıklara dikkatleri çekmektedir:

1- Yerel özellikler, dinamikler ve sosyal şartlar dikkate alınmadan soruna yaklaşmak yetersizdir.

2- Sorunun küresel boyutu incelenirken, bu tür illegal oluşumların kendilerini meşrulaştırdıkları söylemin (genellikle İslam ile ilişkilendiren) özensizce kullanılmaması gerekmektedir.

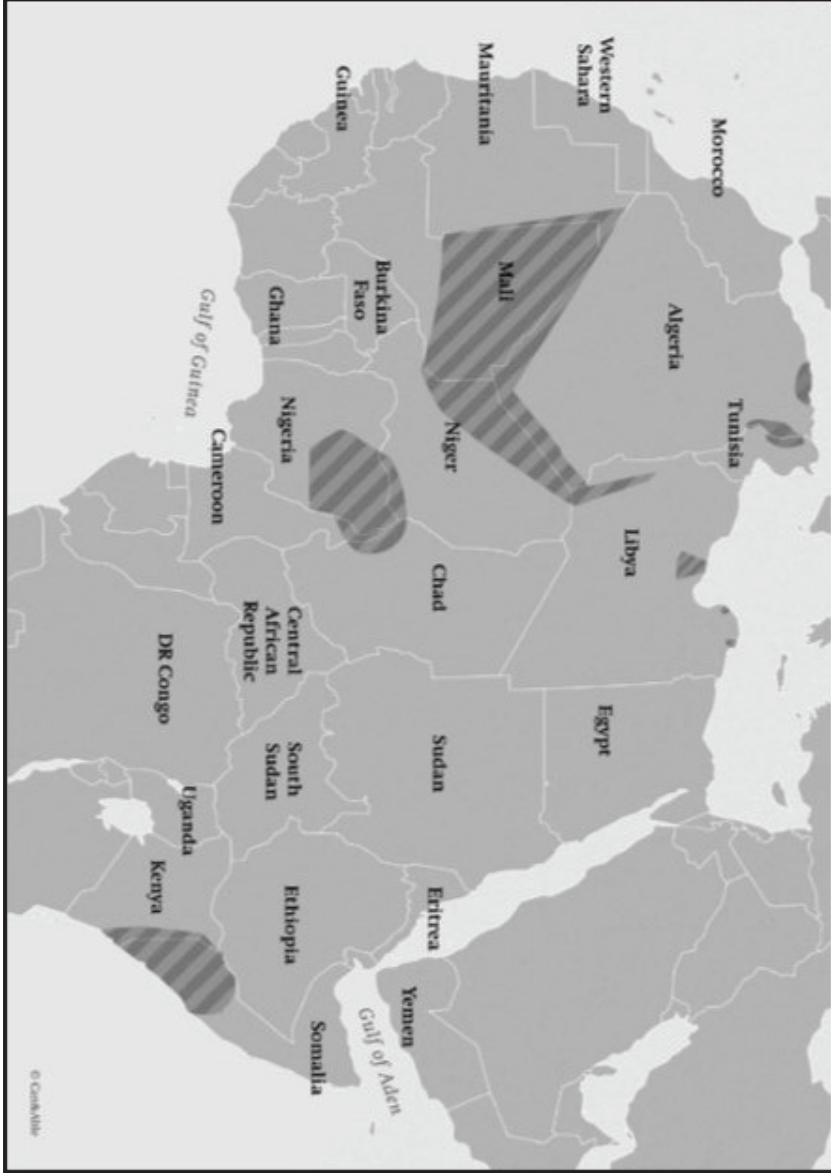
3- Soruna sadece terör ve güvenlik ekseninden bakarak, sosyal ve bölgesel gerçeklerden uzaklaşmak yeni kaoslara sebep olacaktır.

4- Sorun her ne kadar küresel nitelik taşısa da farklı yerlerdeki farklı yapılanmaların bir bütünlük içinde ve aynı bağlamda ele alınması doğru değildir.

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun

ORDAF Başkanı

*Guido Steinberg ve Annette Weber’e ORDAF ile yaptıkları işbirliğinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Harita 1: Afrika'da cihatçı eylemler

Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Afrika’da Cihatçılık

Yerel Sebepler, Bölgesel Büyüme, Uluslararası İşbirliği

Yirmi birinci yüzyılın ulus aşırı terörizmi, birçok terörist grubun ortaya çıkmasına neden olan yerel ve bölgesel çatışmaları beslemektedir. Bu durum Afganistan ve Pakistan, Suriye ve Irak’ta böyle olduğu gibi, Kuzey ve Batı Afrika ile Afrika Boynuzu’nda da aynı şekildedir. Eş Şebab, Boko Haram ve El Kaide gibi örgütler Somali, Nijerya ve Cezayir’de faaliyet göstermekte ve yerel çatışmalardan fayda sağlamaktadır. Bu güçleri anlamak ya da etkisiz hale getirmek isteyen herkesin yapması gereken bu ülkelerin ve bulundukları bölgedeki ülkelerin, Mali gibi, özel koşullarını derinlemesine incelemektir. Çok sayıda kişisel ilişkilerin, üye alım ağlarının ve cihatçı hareketlerle bağlantılı ideolojik tesirin etkileri ülke çapında, bölgede ve hatta kıta genelinde hissedilmektedir. Bu yüzden bu ülkelerdeki özel koşulları anlamak, Doğu Afrika’dan Moritanya’ya ve kuzeyde Tunus’tan başlayarak güneyde Svahili kıyısına kadar uzanan bir alanda gerçekleşen olayları analiz etmek için kilit konumdadır.

Araştırmalar, siyaset ve kamuoyu tartışmaları genellikle cihatçılığın bölgelerüstü ve küresel yönlerini vurgularken, bu grupların yereldeki önemini ve farklı ülkelere ait oldukları gerçeğini dikkate almamaktadır. Bu

sebeple, kıtanın büyük bir bölümüne yönelen cihatçı tehdit imajı, yerel sebepleri dikkate almak yerine genel ve geniş kapsamlı yaklaşımları ön plana çıkaran Batı tarafından ortaya konan çözümleri de şekillendirmektedir.

Bu bağlamda tartışılan Afrika istikrarsızlık yayı, çoğu zaman ters tepen Batı'nın terörizmle mücadele yaklaşımına zemin teşkil etmektedir. Ama aynı zamanda bu yazı, terörizmden etkilenen ülkelerin hükümetlerinin çıkarlarına da hizmet etmektedir. Terörizmin giderek artan zararlarını göstermek hükümetlerin Batılı ülkelerle güvenlik işbirliği yapmalarını sağlayacağı gibi, kısıtlayıcı güvenlik yasalarına da meşru bir zemin kazandırmaktadır.

Afrika’da Cihatçılık: Giriş

Guido Steinberg ve Annette Weber

Afrika’da Devlet, Ekonomi ve Terörizm

Devlet

Afrika kıtasının en büyük problemlerinden biri, devletlerin güçsüz olmasıdır. Kıtadaki devletlerin sadece birkaçı kağıt üzerinde kendilerine ait olan topraklarda hakimiyet kurabilmeyi başarmıştır. Genellikle merkezi devlet, çevreyi temsilciler aracılığıyla yönetir (Etiyopya), vekillere küçük ölçekli yarı federal devlet kurmalarına izin verir (Somali) ya da devlet güçleri görünümünde, özellikle ordu ve sınır polisi olarak kendini gösterir (Nijerya).

Cihatçı yapılanmaların ortaya çıktığı bazı ülkelerde devlet, hükümetlerin sosyal servisleri ve güvenliği sağlayamaması sebebiyle meşruiyetini kısmen yitirmiş durumdadır. Halk devlet birimlerine güven duymamakla birlikte, çoğu zaman devleti bir tehdit kaynağı olarak görmektedir. Devlet, ülkenin siyasi elitlerinin bulunduğu başkentte varlığını göstermektedir. Ve demokrasinin ne derece geçerli olduğuna bağlı olarak, sosyoekonomik, coğrafi ve kültürel çevre az ya da çok olarak başkentte temsil edilmektedir.

Özellikle elitlerin çevreden elde ettikleri ekonomik kazançlarla (doğal kaynaklar, petrol gibi) bağlantılı olarak gelişen gelir dağılımı eşitsizliğinin yaygın olduğu devletlerde, merkezdışı bölgelerin merkez hükümetin dikkatini çekmesi onların yararına değildir. Çünkü devletin ihmali sayesinde sınır bölgelerinde yaşayanlar ve kayıtdışı ekonomik faaliyet yürüten gruplar kar sağlayabilirler. Ve siyasi merkezin gündemini değiştirmesi ve daha etkin hale gelmesi, kaynakların otomatik olarak daha adil bir şekilde dağıtılması demek olmadığı gibi fiziksel ve siyasi altyapıda iyileştirmelerin yapılacağı anlamına da gelmemektedir.

Birçok Afrika ülkesinde, özellikle Sahel bölgesindekilerde, çevre bölgedeki nüfusun sınırötesi bölgelerle kurduğu ilişki, sahil bölgesindeki başkentlerde konumlanmış olan hükümetleriyle kurdukları ilişkiden çok daha yakındır. Örneğin, Cezayir'deki Tuaregler, Tunus'taki Tuareglerle Cezayir'deki siyasi elite olduklarından çok daha yakındır. Afrika'daki ülke ve bölgeleri çevrelerine göre incelemek bağlantıları ve modern cihadizmden eski olan pek çok ilişkiyi meydana çıkarmaktadır. Tarihsel olarak da, liman kentleri değil, Sahel bölgesi krallıkları medeniyetin ve refahın sembolüydü: Timbuktu ve kuzey Nijerya krallıkları. Liman kentlerini ticaret ve siyasi gücün merkezi haline getiren şey, on beşinci ve on altıncı yüzyıllardaki üç köşeli köle ticareti¹ ve orta pasaj²di. Bu dönemde Sahel hinterland konumuna geldi ve bu değişim, Afrika'daki cihatçılığı anlamada ve onunla bağlantılı problemlerle mücadele etmede hayati öneme sahiptir.

Devletlerin güvenliği sağlamada, kanunları uygulamada veya kamu mallarını paylaştırmada isteksiz ya da yetersiz oldukları dönemlerde, küçük gruplar bu görevleri kendi bulundukları bölgelerde üstlenirler. Etnik grup, kabile, klan, silahlı hareket, kaçakçılar ya da cihatçı gruplar, devletin boşluk bıraktığı yerlerde yönetimi ele geçirirler. Bu durum, taşrada güç sahibi olanlar ya da kaçakçılık yapanlar gibi siyasi ve kriminal gruplara cihatçı etkiyi sömürme ya da onun gölgesinde siyasi şiddet uygulama fırsatı

1 Üç köşeli köle ticareti (triangular slave trade): 16. yüzyılın sonlarından 19. yüzyılın başlarına kadar İngiltere, Batı Afrika ve İngilizlerin Kuzey Amerika kolonileri arasında gerçekleşen köle ticaretidir.

2 Orta pasaj (middle passage): Üç köşeli ticaretin Afrika'dan milyonlarca kölenin yeni dünyaya taşınmasını kapsayan evresi.

vermektedir. Örneğin, Nijerya’da 2003’teki seçimlerde endişe verici bir işbirliği gerçekleşmiş, yerel bir siyasetçi Boko Haram’ı camilerde kendisi lehine kampanya yürütmesi ve rakiplerini korkutması için kullanmıştır.³

1960’lardaki özgürlükçü hareketin aksine, günümüzün cihatçı grupları öncelik olarak başkentlerdeki hükümet gücünü ele geçirmeye çalışmamaktadırlar. Örneğin, Mali’nin kuzeyindeki silahlı gruplar komşu bölgeleri olan Nijer, Libya, Cezayir ve Moritanya’ya kendi ülkelerinin güney bölgelerinden ya da başkentleri Bamako’dan çok daha fazla ilgi göstermektedirler. Birçok cihatçı için ulus devlet modeli yerine ulusal sınırların önemsizleştiği ulusötesi model git gide daha fazla önem arz etmektedir. Hatta çoğu o zaman, cihatçılar aktivitelerini küresel “İslam topluluğu”nu düşünerek gerçekleştirmektedir.

Bununla birlikte, Mali’de Eş-Şebab, Boko Haram ve El Kaide örgütleri (en azından 2013 Ocak’taki Fransız müdahalesine kadar) elde ettikleri bölgelerde kontrol sağlamaya ve devlet yapılanması oluşturmaya büyük önem gösterdiler. Bu, zaman zaman askeri taktiklerindeki değişikliklerde kendini gösterdi: Boko Haram uzun bir süre araç bombalamaları ve intihar saldırıları üzerinde yoğunlaşırken, artık askeri üsleri ele geçirmek gibi konvansiyonel askeri metodlar izlemektedir.⁴

Toplum

Toplumun hem çöküşü ve hem de tam aksi olan sosyal bağların ve ilgili hiyerarşilerin güçlenmesi, cihatçıların örgütlerine üye almalarını kolaylaştırabilir. Somali’de yirmi yıldan uzun bir süre boyunca devletin etkisiz olması ve şiddet içeren çatışmalar sebebiyle sosyal iletişim ağlarının tahribata uğraması, Eş-Şebab’ın yeni savaşçılar kazanması için uygun bir ortam oluşturdu. Kenya’da olduğu gibi Mağrip ülkelerinde de, toplumsal düzenin bozulması silahlı mücadeleye katılmak için önemli bir sebep oluşturdu. Özellikle devlet okuluna gitme başarısını gösterebilen gençler

3 Jean-Christophe Hoste, *Tackling Terror in Africa: What Local Roles for Insurgency Groups? Africa Policy Brief 10* (Brüksel: Egmont, Royal Institute for International Relations, Temmuz 2014), 5.

4 Peter R. Neumann, *The New Jihadism: A Global Snapshot* (Londra: Radikalleşme ve Siyasi Şiddet Çalışmaları Uluslararası Merkezi, BBC işbirliği ile, 2014).

devlete dair yüksek beklentiler geliştirir ancak bu beklentiler çoğunlukla hayal kırıklığı ile sonuçlanmaktadır. Okulu yarıda bırakan birçok öğrenci, iş bulmakta zorlandıkları için evlenmeyi ve bir yuva kurmayı imkansız olarak görmektedir. Sosyal yapının aşındığı durumda da düzgün bir şekilde işlediği durumda da gençlerin, özellikle de genç erkeklerin gelecek hakkındaki düşünceleri gerçeklerle zıt düşmektedir. Cihatçı yapılanmalar onlara sömürgecilik, baskı ve tehcir gibi tarihsel ve kişisel travmalarını ele alan ve kendilerini “mücahit” olarak tanımlayıp bir kahraman olarak görmelerine yol açan çekici bir alternatif sunmaktadır.⁵

Bazı cihatçıların kendilerini evin geçimini sağlayan kişi yerine birer hakim olarak görmeye başladıkları yerde geleneksel liderlerin otoritesi de sarsılmaya ve sorgulanmaya başlanmaktadır. Sufi şeyhleri ve aşiret büyükleri kendilerini terör karşısında gerçek manasıyla güçsüz görmektedirler. Cihatçıların galip geldiği yerlerde, toplumun halka açık infazlar, merhametsiz *hudud* cezalandırmaları, köylerin tamamen yok edilmesi ve çocukların kaçırılmalarıyla acımasızlaştırılması, onların geleneksel yapı ile tamamen bağlarını koparmıştır.

Toplumsal hareketlilik ve sosyal ağların işlevini kaybetmesinin yanısıra, köktenci dinî eğitim militan gruplara karşı açık olmaya sebebiyet vermektedir. Örneğin, Somali’de devlet eğitim yapılanmasının yıkılması ile birlikte Vahhabi kökenli dini eğitim veren Suudi destekli özel okullar yaygınlaşmaya başlamıştır.

Ekonomi

Devletin güçsüz ve zayıf olması, suç örgütlerinin ve terörist yapılanmalarının oluşması için uygun bir ortam hazırlar. Kaynaklara ulaşım, siyasal katılım, eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerin sağlanması konularında çıkan çatışmalar cihatçıların yeni üyeler edinmesini kolaylaştırır. Sahel bölgesindeki ülkelerde ve kuzey Nijerya’da devlet tarafından ötekileştirilen gruplar, var olan sınırları dikkate almadan kendi aralarında örgütlenmişlerdir. Bu durum Avrupa Birliği’nin Sahel stratejisini de etkilemiştir, Sahra Çölü’nün

5 Maleeha Aslam, *Gender-Based Explosions: The Nexus between Muslim Masculinities, Jihadist Islam and Terrorism* (Tokyo: United Nations University Press, 2012).

güneyindeki bir iklim bölgesi olarak tanımlanmaktan ziyade, cihatçı örgütlerin operasyon bölgesi ve ekonomik ve insani hareketlerin kesişim noktası olarak belirlenmiştir.⁶ Sahra’da yaşayan grupların çoğu cihatçılığın yükselişinden çok daha önce organize suçlara karışmaya başlamışlardı. Nijerya, Mali ve Nijer’den geçerek Sahra üzerinden Libya’ya ve oradan da Avrupa’ya uzanan insan ticareti ve uyuşturucu kaçakçılığı çoğunlukla devletin otoritesini kabul etmeyen ve devletten hiçbir şey beklemeyen insanlar tarafından gerçekleştirilmektedir.⁷

Sahel bölgesindeki ağlar çok iyi bir şekilde işlemektedir; şiddet ekonomisi, daha önemsiz bir konumu olan ideolojik roller ile birlikte cihatçılığı kendi yararına kullanmaktadır. Artık suç örgütleri, cihatçıların sıklıkla kullandığı fidye için adam kaçırma gibi pratikleri kullanmaya ve cihatçıların kaçakçılık deneyiminden ve Sahel üzerindeki ticaret yollarına dair bilgilerinden yararlanmaya başlamışlardır.

Diğer yandan, Somali ve Doğu Afrika şeridinde doğrudan ödeme ya da yağma şeklinde olabilen mali teşvikler de özellikle genç işsizliğin yoğun, para kazanma olanaklarının sınırlı ve geleneksel yapı içinde yükselmenin zor olduğu bölgelerde aynı şekilde önemlidir. Özellikle bu koşullar altında, yükselmeye imkan tanıyan ve kendi kendini finanse eden bir silahlı örgüte mensup olmak gençlere oldukça cazip gelmektedir.

Nakit paraya hızlı bir şekilde ulaşma beklentisi dışında başka etkenler de örgüte katılım konusunda rol oynamaktadır. Kuzey Nijeryalı birinin aktardığına göre, Nijer’de ilan edilen genel afa benzer bir afın ilan edileceği umuduyla, kendisine iş sahibi olmayı garantileyen Boko Haram’a katılmak istemektedir.⁸

Yerel Kökenler ve Ulusaşırı Bağlantılar Arasında Cihatçılık

Avrupa’nın tek bir sorun olarak ele alabileceği bir Afrika istikrarsızlık yayı olmadığı gibi, El Kaide tarafından Pakistan’dan yönetilen bir küresel

6 [http:// eeas.europa.eu/africa/docs/sahel_strategy_en.pdf](http://eeas.europa.eu/africa/docs/sahel_strategy_en.pdf) (20 Ocak 2015’te erişildi).

7 “Not-so-Ideological, al-Qaeda-linked, Islamist Narco-terrorists on the Run in Mali”, Selected Wisdom, 29 Ocak 2013, <http://selectedwisdom.com/?p=954>

8 Alexis Akwagyira, “Islamist Radicalism: Why Does It Lure Some Africans?”, *BBC Africa* (online), 30 Mayıs 2013.

terör ağı da yoktur. Bu, El Kaide'nin bir kolu olarak görülen ancak gerçekte her zaman bağımsız bir örgüt olarak Irak ve Suriye'de operasyon yürüten IŞİD örneğiyle kanıtlanabilir. Ebubekir El-Bağdadi'nin Haziran 2014'te halifelikliğini ilan etmesiyle bu konuda herhangi bir şüphe kalmadı. Aslında, cihatçılar her zaman yerelden beslenirler; cihatçıların davranışları bütün Müslümanlarla, ümmet ile dayanışmaya dair olan ideolojik söylemden ve Filistin'in özgürlüğü gibi ortak hedeflerden çok kendi ülkelerindeki durumdan etkilenerek şekillenmektedir. 2003'ten, daha yoğun olarak da 2011'den günümüze kadar, cihatçılığın "bölgeselleşmesi" terörist grupların kendi bölgelerine yoğunlaşmalarıyla belirgin bir nitelik kazanmıştır. Özellikle Kuzey Afrika'da bu durumdan kesinlikle söz edebiliriz, Libya devletinin çöküşü ve Tunus'ta devletin güçsüzleşmesi ile birlikte cihatçı aktiviteler hem yayılmış hem güç kazanmıştır. Bu durumu aşağı Sahra bölgesinde de görmekteyiz; bu bölgenin ideolojik, dini ve kültürel bağları, El Kaide ideolojisinin doğduğu yer olan Arap dünyasının doğusuyla, Kuzey Afrika'ya kıyasla çok daha zayıftır.

2011'den bu yana cihatçı hareketlerin yerelciliği giderek güçlendi ve buna bağlı olarak enternasyonal eğilimler güç kaybetti. 1990'ların ortalarından itibaren birçok ülkeden cihatçılar, ülkelerindeki ayaklanmaların ve darbelerin başarısız olmasını müteakip örgütlere katıldılar. Mısır ve Ceza-yir'in de dahil olduğu örnekler göstermektedir ki 1995 yılında cihatçıların hükümetlerini devirmek konusunda başarısız olacağı kesinleşmişti. Birçok Arap cihatçı Afganistan'da tekrar örgütlendi ve 1997'de Usame bin Ladin ve Eymen Ez-Zevahiri yönetiminde El-Kaide kuruldu. Bazıları Usame bin Ladin ile birlikte 1990'ların başında Sudan'a gitmiş ve orada Arap ve Somali el-İttihad el-İslami gibi Afrikalı örgütlerle bağlantı kurmuşlardır. Sonuç, Doğu Afrika, Yemen'deki Amerikan hedeflerine ve son olarak da Amerika'nın kendisine yöneltilecek terörist saldırıları olmuştur.

2001'den beri cihatçı hareketler gözlerini kendi ülkelerine çevirdi ve 2003'ten beri de birçok El-Kaide bağlantılı bölgesel örgüt kuruldu. Bu örgütler sıklıkla El-Kaide'nin bir kolu ya da dış uzantısı olarak görülse-ler de, aslında El-Kaide'nin merkezinden bağımsız ve onun bir müttefiki gibi hareket etmektedirler. Kendilerini El-Kaide olarak adlandırmalarının

sebebi, uluslararası hedefleri olan üyeleri örgüte çekebilmek, Körfez ülkelerindeki zengin El-Kaide sempatizanlarından gelebilecek olan yardımlar ve bu El-Kaide adının kendilerine yenilmezlik ve güç kattığını düşünmeleridir. Arap Yarımadasındaki El-Kaide Suudi Arabistan’da 2003’te kuruldu (2006’da feshedildi), Mezopotamya’daki El-Kaide (daha sonra IŞİD adını aldı) Irak’ta 2004’te kuruldu ve Arap Yarımadasındaki yeni El-Kaide 2009’da Yemen’de kuruldu. Afrika’da aktif olan küçük çaplı El-Kaide grubu 1998’de Nairobi ve Darüsselam’daki yüzlerce kişinin ölümüne sebep olan Amerikan büyükelçilik bombalamasında merkez konumundadır. Selefi Vaaz ve Muharebe Grubu (Groupe salafiste pour la predication et le combat, GSPC) kendini 2007’nin başlarında İslami Mağrip El-Kaide-si (AQIM) olarak tanımlayan Kuzey Afrika’daki ilk örgüttür. Ardı ardına gelen yenilgilere rağmen, 2011’de Zeynel Abidin bin Ali Tunus’ta ve Muammer Kaddafi’nin Libya’da devrilmesi örgüte harekete geçmek için yeni imkanlar sağladı.

Cihatçılığın bölgeselleşmesi ve yerelde örgütlenmesinin önemli sebeplerinden biri Pakistan’daki El-Kaide merkezinin güçsüzlüğüdür. El-Kaide, 2008’den beri Amerikan insansız hava aracı saldırıları sebebiyle çok sayıda liderini ve savaşçısını kaybetmişti. 2010’da El-Kaide Afrika’da yeni bir yapılanma kurmaya karar verdi ve bu amaçla Somali’ye, zaten El-Kaide’ye katılmak için bekleyen Eş-Şebab’ı desteklemek için savaşçılar gönderdi. (2012’de bin Ladin’in halefi Zevahiri kabul edene kadar El-Kaide’ye katılamadılar.) Ama El-Kaide merkezinin güçsüzlüğü sebebiyle bölgesel örgütler Pakistan’dan gelen emirleri yerine getirmek konusundaki isteksizliklerini gizlemek zorunda kalmıyorlardı. Bu isteksizlik 2011 Mayıs’ında bin Ladin’in ölümünü takiben arttı ve halefi Pakistan’daki saklandığı yerden, bölgesel liderlere isteklerini kabul ettirecek otoriteyi sağlayamadı.

Terörist örgütlerin bölgeselleşme süreci 2011’deki “Arap Baharı” sayesinde yeni bir itici güç kazandı. Karışık sebebiyle zayıflayan bütün rejimler, terörizmi on yıllar boyunca zor kullanarak ve etkili bir biçimde bastırmayı başarmıştı. Bunun etkileri çarpıcı bir biçimde Suriye’de ve Libya’da görüldü. Libya’da kısa bir iç savaşın ardından Ekim 2011’de Muammer Kaddafi öldürülmüş ve hükümet güçleri teslim alınmıştı. Takip eden

yıllarda Libyalı cihatçılar kendi etkilerini genişletmek için, oluşan iktidar boşluğundan yararlandılar. Ancak en ağır sonuçlar Mali'de ve Sahra'daki komşu bölgelerde görüldü. Cezayir El-Kaide'sinin Sahra'daki savaşçıları Bamako'da Libya'dan dönen Tuareg paralı askerleri tarafından kışkırtılan merkez hükümet karşıtı bir ayaklanmaya katılmıştı. El-Kaide, bu kollarıyla ve diğer cihatçı örgütlerle ittifak kurarak tüm kuzey Mali'de kontrolü ele geçirmeyi başardı. Ocak 2013'teki Fransız müdahalesiyle birlikte cihatçılar durduruldu; birçoğu, en azından kısmen ve geçici olarak, Libya'ya geri çekildi.

Libya'daki devlet kontrolünün kaybı Kuzey Afrika, Sahra ve Sahel bölgesindeki cihatçı grupları cesaretlendirdi. Dünyanın başka hiçbir bölgesinde güçsüz devlet yapılanmasının cihatçıların elini bu kadar güçlendirdiği bir örnek yoktur. Aynı şekilde Somali'de de 1991'den beri devam eden kanlı iç savaş Eş-Şebab'ın yükselmesine ilk planda zemin hazırlamıştır. Nijerya'da da Boko Haram operasyonlarını genişletebilmiş ve kuzeydeki Müslüman bölgeyi kriz bölgesi haline getirmiştir çünkü kuzeydeki Nijeryalılar kendilerini kayda değer petrol kazançlarından dışlanmış ve başkentteki güç dağılımdan fayda sağlayamamış olarak görüyorlardı. Cihatçıların kuzeydeki halk, ilk ve başat olarak Tuaregler, arasındaki tatminsizlikten yararlanarak yerel ayaklanmayı ustalıkla yönettiği Mali'de de benzer bir durum söz konusudur. Tunus'ta dahi, Ensar Eş-Şeria gibi gruplar sosyo-ekonomik dengesizlikten, devletin kendi bölgesini ve diktatör bin Ali'nin düşüşünden beri Cezayir ve Libya ile olan sınırlarını korumakta yaşadığı zorluklardan kazanç elde etmiştir. Sahra'nın güneyindekiler başta olmak üzere Afrikalı cihatçıların ortak noktası, kuzeydeki Arap muadillerine kıyasla, eylemlerinin daha çok yerel odaklı olmasıdır. Bu örgütleri anlamak için, her durum için, kendine özgü olan yerel sebepler ve teşvikler incelenmelidir. Yine de bu, ulusaşırı etkilerin önemsiz olduğu anlamına gelmez, ancak ilk olarak bakıldığında etkileri çok daha azdır.

Eş-Şebab: Allahsız Gençlik

Annette Weber

Somali’nin Mücahit Gençlik Hareketi (Harakat al-Shabaab al-Mujahideen), sadece Afrika Boynuzu’ndaki önde gelen cihatçı örgütlenme değil, aynı zamanda Somali’nin işlevsiz toplum yapısıyla birlikte başarısız bir devlet olarak temel problemidir. Onlarca yıl süren kavim bazlı savaş ağalığı ülkeyi parçalanmış bir şekilde bıraktı ve birbirine rakip güçlerin yarıştığı bir yer haline getirdi.

Örgüt, başlangıçta Somali’ye odaklanmasına rağmen, en son olarak Nisan 2015’te Somali sınırında olan Garissa’daki Kenya Üniversitesi’ne yaptığı ve çoğunluğu öğrenci 148 kişinin ölümüyle sonuçlanan saldırıyla manşetlere konu oldu. Eş-Şebab küresel alanda ilk kötü şöhretini Kenya’ya yaptığı bir önceki saldırı ile elde etmişti. Örgüt, 2013 Eylül’ünde Kenya’nın başkenti Nairobi’deki Westgate Alışveriş Merkezi’ne saldırı düzenlemişti. Aslında, örgüt yıllardır hükümete ve Afrika Birliği Somali Misyonu’na karşı savaşmaktaydı. 2008’den sonra örgüt gerilla taktikleri yerine daha çok terörist taktikler, intihar bombacısı, adam kaçırma ve bombalama gibi, uygulamaya başladı. 2012’de Eş-Şebab, El-Kaide’nin resmi bir üyesi olarak kabul edildi. Hedefleri ve yapılanması baz alındığında Eş-Şebab örgütü, Taliban’la büyük benzerlik göstermektedir. Ve Eş-Şebab, El-Kaide’ye İslami Devlet (İD) ile olan ideolojik rekabetinde sadakatini dile getirmesine

Harita 2: Afrika Boynuzu

ve El-Kaide ismini örgüte yeni üye alımı için kullanmasına rağmen, örgüt büyük oranda özerk bir biçimde operasyon yürütmeye devam etmektedir.

Eş-Şebab’ın kökenleri on yıllar boyunca tüm bölgede görece pek dikkat çekmeyen terör eylemleri düzenlemiş Somali İslami örgütlerinde, İslami Birlik (al-İttihat al-İslami, AIAI) gibi, yatmaktadır. Siad Barre’nin 2011’de düşmesinden sonra ülkeyi çıkmaza sokan bu çatışmalar, kabileler tarafından desteklenen devlet dışı aktörlerin güç elde etmesine yaradığı gibi, sosyal düzenin kurulu mekanizmalarını aşındırmış ve geleneksel otoriteyi zayıflatmıştır. Bu süreçte, toplumda yaygın olarak karşılığını bulan Sufi İslam, Vahhabi etkilerine karşı direnmeye çalışmıştır. 1991’den bu yana Somali, devlet yapısını yok eden ve Eş-Şebab’ın genç erkekleri örgüte dahil etmesine yarayan bir iç savaşın içine sürüklenmiştir. Başarısız devlet koşullarında, Eş-Şebab yerelden beslenen, bölgesel çapta operasyon yürüten ve uluslararası olarak üye kazanan bir cihatçı örgüt haline gelmiştir.

Çeşitli dış aktörlerin Somali üzerinde menfaatleri bulunmaktadır. 1992’deki başarısız ABD istilası kılığa çare olmak amacıyla insani bir müdahale olarak planlanmasına rağmen, iki savaş aşasından birinin tarafına geçilmesiyle felaketle sonuçlanmıştı. Black Hawk helikopteri vurulup mürettebatı Mogadişu sokaklarında öldürülmüş ve sonrasında Amerikalılar Somali’yi terk edip görevi Birleşmiş Milletler’e devretmişlerdir. Ancak Birleşmiş Milletler de herhangi bir barış anlaşması yapmak ya da bölgeyi stabilize etmek konusunda herhangi bir başarı sergileyememiştir. Öncelikli olarak Etiyopya’nın kendi güvenliği düşünülerek gerçekleştirilen 2006’daki Etiyopya müdahalesi, Somali’de egemenliğin ihlali ve sonuç olarak Eş-Şebab’ın harekete geçmesi için bir neden olarak görüldü. Bu dış menfaatler ve dış aktörlerin eylemleri, ülkenin sosyal ve siyasi yapısında derin yaralar bıraktı ve Somali’de şu an mevcut olan durumu belirledi. 1 Ekim 2014’teki lider Ahmet Abdi Godane Amerikan hava saldırılarında öldürüldükten sonra Eş-Şebab’ın nasıl şekilleneceği bilinmemektedir.⁹ Ama Kenya ve Mogadişu’ya giderek artan bir sıklıkta yapılan saldırılar göstermektedir ki Eş-Şebab yakın bir gelecekte yok olacağı benzememektedir.¹⁰

9 Aynı zamanda Muhtar Abdurrahman Godane olarak da bilinmektedir.

10 “US Confirms al-Shabab Leader Ahmed Godane Killed”, *BBC News Africa* (onli-

Afrika Boynuzu'da Siyasal İslam

Tarihsel olarak Eş-Şebab'ı anlamak Afrika Boynuzu'ndaki siyasal İslam dinamiklerini göz önüne almadan mümkün değildir. Sudan, 1989'da Milli İslami Cephe güç kazandıktan sonra birçok İslami organizasyona ev sahipliği yaptı ve eğitim kampı görevi gördü. Hizbullah, Ebu Nidal, Usame bin Ladin ve "Çakal" Carlos'un da aralarında bulunduğu pek çok güce ideolojik ve fiziksel üs oluşturdu. Sünni İslamcılarının, ilk ve başat olarak Doğu Afrika'daki El-Kaide'nin bağlantıları Sudan'ın kendi sınırlarının dışına taşı.

Aynı zamanda Vahhabi vaiz ve okullarının etkisi herhangi bir devlet okulu sisteminden yoksun olan Somali'de artmaktaydı. Bu durum, Eş-Şebab'ın 2010'da Mogadişu'daki Sufi dergahlarını yok etmesine de sembolik bir mana vermektedir. Eş-Şebab'ın kutsal olan değerlere karşı yaptığı bu saygısızlık, sadece "inanmayanlara" ve hükümete karşı olduklarını değil, aynı zamanda Somali'de yaygın olan sufi "halk İslamı"na da karşı olduklarını da göstermektedir.

1983'te Şeyh Ali Varsame tarafından kurulan Al-İttihad al-İslami (AIAI) kendisini siyasi ve askeri bir hareket olarak tanımlamaktaydı. Sudan'daki Hasan et-Turabi'nin Milli İslami Cephesi gibi, AIAI'nin liderleri de Mısır Müslüman Kardeşleri'nden etkilenmekteydi ve bazıları Kahire, Mekke ya da Medine'de eğitim görmüş kişilerdi. Örgütün amacı, Büyük Somali'yi kurmak ve şeriatı uygulamaya koymaktı. AIAI'nin karizmatik lideri Şeyh Hasan Dahir Aveys için küresel cihat ikincil öneme sahipti.¹¹ Örgüt Somali'deki kabileleri yapısal olarak bir düzene sokmayı başaramazken, AIAI bağlantılı örgütler Afrika Boynuzu'nda siyasi İslam'ın ve cihatçı örgütlerin doğuşunda merkez rol oynuyordu. 2004'te kurulduktan sonra, Eş-Şebab Afganistan gazisi ve Usame bin Ladin'in yakın arkadaşı olan

ne), 5 Eylül 2014, <http://www.bbc.com/news/world-africa-29086800> (5 Eylül 2014'te erişildi). On the future of al-Shabaab see Abdi Aynte, Al Shabaab after Godane (Mogadishu: *Heritage Institute for Policy Studies*, Eylül 2014), <http://www.heritageinstitute.org/shabaab-after-godane/> (3 Eylül 2014'te erişildi).

11 Medhane Tadesse, *Al-Ittihad: Political Islam and Black Economy in Somalia* (Addis Abeba: Mega Printing Enterprise, 2002).

Aden Haşı “Ayro” tarafından yönetildi.¹² Muhtar Robov (diğer adıyla Ebu Mansur) ve daha sonraki emir Şeyh Muhtar Ebu Zübeyr (diğer adıyla Godane) de Eş-Şebab’da önde gelen pozisyonlar elde ettiler.

Tarihsel Bağlam

Siad Barre’nin diktatörlüğünün son dönemlerinde Somali devleti kabile savaşlarına sahne oldu ve takiben gelen iç savaşta bu grupların hiçbiri bir üstünlük elde edemedi. Afrika Boynuzu’nda Soğuk Savaş’ın etkilerinin geçmesiyle beraber Somali unutuldu ve uluslararası topluluk tarafından, ancak daha da önemlisi komşuları tarafından görmezden gelindi. Eski Britanya Somalisi olan kuzeybatı Somali, Barre’nin düşmesinin hemen ardından bağımsızlığını ilan etti ve o zamandan beri uluslararası arenada tanınmadan özerk bir devlet olarak varlığını sürdürmektedir.

İki misyon, Amerikan UNITAF ve Birleşmiş Milletler UNOSOM I ve II’si 1992 ve 1994 yılları arasında insani yardım sağladı ancak çatışmayı önlemeyi başaramadılar. Mogadişu’yu kontrol eden iki savaş ağasından birinin tarafını tutması UNITAF’ın çöküşüne sebep oldu ve çatışmayı daha da kızıştırdı. Bu dönemde Somali Doğu Afrika El-Kaidesi için iltica merkezi konumuna geldi ve 1998’deki Nairobi ve Darüsselam’daki Amerikan büyükelçilik bombalamaları, İsrail oteline ve 2002’de Mombasa’da yapılan yolcu uçağına saldırı burada planlandı.

Uluslararası toplumun milli birlik hükümetini kurma ve bunun için aracılık etme çabaları başarısızlıkla sonuçlandı. 2006’da savaş ağaları ve işadamları Washington tarafından finanse edilen Terörle Mücadele ve Barışı Kurma İttifakı adıyla birleşti.¹³ Haziran 2006’da, daha sonra Eş-Şebab adını alacak olan İslami Mahkemeler Birliği Terörle Mücadele ve Barışı Kurma İttifakı’nı yenerek gücü ele geçirdi.

12 Roland Marchal, “A Tentative Assessment of the Somali ‘Harakat Al-Shabaab’”, *Journal of Eastern African Studies* 3, no. 3 (Nisan 2009): 381–404.

13 International Crisis Group (ICG), Can the Somali Crisis Be Contained? Africa Raporu 116, 10 Ağustos 2006, 5, <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/africa/horn-of-africa/somalia/Can%20the%20Somali%20Crisis%20Be%20Contained> (20 Ağustos 2014’te erişildi).

İslami Mahkemeler Birliği, günümüzde hala Somali'de aile ile alakalı meseleleri çözme konusunda öncelikli olan şeri mahkemeler ile müttefikti. Devlet yapılanmasının on yıllar boyunca eksik olması sebebiyle kamu düzeninin milisler tarafından sağlanması toplum tarafından sıcak karşılanıyordu.¹⁴

Ama İslami Mahkemeler'in dönemi uzun sürmedi. Sadece bir buçuk yıl sonra, Aralık 2006'da, komşu ülkelerindeki İslami hükümetlerin kökünü kazımaya kararlı olan Etiyopya müdahale kuvveti tarafından istifaya zorlandılar. Mahkemeler'in siyasi liderleri Eritre'ye kaçarken, silahlı kanat ülkede kaldı. Etiyopya'nın işgali Eş-Şebab'a desteğin çok büyük ölçüde artmasını sağladı ve birçok Somalilinin Etiyopya'yı başdüşman olarak görmesine sebebiyet verdi. Bununla beraber, Ogaden'in Somali'ye geri verilmesi gerektiğini düşünen irredantist güçler ile Etiyopya yönetimindeki Hristiyan çoğunluğa savaş açan İslamcılar da Etiyopya'yı başdüşmanları olarak görmekteydi. Bu koşullar altında Eş-Şebab hem milli hem de cihatçı savaşçıları mobilize etmeyi başardı.

Etiyopya, Afrika Birliği Misyonu (AMISOM) 2008'de geçici hükümetin güvenliğini sağladıktan sonra, 2009'da Somali'den çekildi. Eş-Şebab için AMISOM sadece Somali'de değil, kuvvetlerini meydana getiren tüm ülkelerde savaşılması gereken bir hacli operasyonuydu. AMISOM'a birlik sağlayan ülkelere olan Uganda ve Kenya'ya saldırılar düzenlendi. 2012 Ekim'inde görev gelen ancak Eş-Şebab'ın muhalafetiyle karşı karşıya kalan cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmut hükümeti, 1991'den beri Mogadişu'daki ilk hükümettir.

Eş-Şebab'ın Kökenleri

Somali'deki harekete üye olanların sayısı yedi ila on beş bin savaşçı olarak tahmin edilmektedir. Yabancı cihatçıların sayısı yaklaşık dört yüz kadar Kenyalı ile en az altmış Amerikalı dahil bin kişiyi geçmemektedir.¹⁵

14 Annette Weber, "Islam and Symbolic Politics in Somalia", in *The Challenge of Islamists for EU and US Policies: Conflict, Stability and Reform: Joint Publication of SWP and United States Institute of Peace (USIP)*, ed. Muriel Asseburg ve Daniel Brumberg, SWP Research Paper 12/2007 (Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, Kasım 2007), 37-43.

15 BBC savaşçıların sayısının yedi ile dokuz bin arasında olduğunu söylemektedir. "Who Are Somalia's al-Shabab?" *BBC News Africa* (online), 16 Mayıs 2014, <http://www.bbc.com/news/world-africa-15336689> (30 Ekim 2014'te erişildi); David Smith, "Al-Shabaab Rebuilds Forces in Somalia as African Union

İslami Mahkemeler'den birkaç yüz yedek asker gelmesiyle birlikte örgüt geniş çapta bir büyüme yaşamıştı. Ancak hala bölgede tam olarak kaç savaşçının Eş-Şebab çatısı altında operasyon yürüttüğü bilinmemektedir ama Eş-Şebab tarafından üstlenilen saldırıların sayısı Kenya'nın çeşitli bölgelerinde etkisini önemli ölçüde artırdığını göstermektedir.

Hepsi Somali Sufi İslamına karşı olan İslami uyanış hareketlerinin etkisi 1960'lardan itibaren arttı. Müslüman Kardeşler örgütü El-İslah pragmatik siyasal İslam'ın bir savunucusudur. El-İttihat ve El-İslami ve Eş-Şebab ise devlet olarak (AIAI) ya da halifelik olarak (Eş-Şebab) zorla İslami kuralları kabul ettirmek isteyen Selefi akıma mensuptur.¹⁶

Somali'deki dini ötekileştirme Eş-Şebab'a katılmada herhangi bir rol oynamamaktadır. Eş-Şebab'a katılımı sağlayan, İslam'a karşı küresel bir tehdit olduğu düşünülmesidir.¹⁷ Eş-Şebab'ın Somali'nin bazı bölgelerinde ortaya çıkması ve kabul edilmesi Somali siyasi bağlamında tartışılmalıdır. Devlet düzeninin yıkılması, güvenliğin özelleştirilmesi ve komşu ülkelere işgali silahlı bir grubun yükselişini açıklayabilir ancak bu hareketin neden cihatçı olduğuna bir çözüm bulamaz. Dini motivasyon açıklaması dahi ikna edici bir açıklama değildir. Eş-Şebab'ın ideolojik konumlanması hükümetten çok da uzakta yer almamaktadır. Devlet başkanı Şerif Şeyh Ahmed 2009'de şeriatı ilan etti ve halk tarafından memnuniyetle karşı-

Campaign Stalls: Extreme Islamist Group Is Now 'an Extended Hand of al-Qaida', Declares Somali President Hassan Sheikh Mohamud", *Guardian* (online), 28 Ekim 2013, <http://www.theguardian.com/world/2013/oct/28/al-shabaab-somalia-african-union> (30 Eylül 2014'te erişildi); "Letter Dated 12 Temmuz 2013 from the Chair of the Security Council Committee Pursuant to Resolutions 751 (1992) and 1907 (2009) Concerning Somalia and Eritrea Addressed to the President of the Security Council", *United Nations Security Council*, S/2013/413, 12 Temmuz 2013, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2013_413.pdf (30 Eylül 2014'te erişildi).

16 Abdirahman "Aynte" Ali, *The Anatomy of al-Shabab*, 8 Temmuz 2010, 12ff, <http://de.scribd.com/doc/34053611/The-Anatomy-of-Al-Shabaab-by-Abdi-Aynte> (20 Ağustos 2014'te erişilmiştir).

17 Anneli Botha and Mahdi Abdile, *Radicalisation and al-Shabaab Recruitment in Somalia*, ISS Paper 266 (Pretoria: Institute for Security Studies [ISS], Eylül 2014), 6.

landı. Önceden El-İslah'ı kurmuş olan devlet başkanı Hasan Şeyh Mahmut başkanlığındaki hükümetin muhafazakar eğilimi de Eş-Şebab tarafından açıklanan ümmet ile ilgili fikirlere zıt değildir. Ama küresel cihat doktrininde Eş-Şebab Selefi ideolojiyi takip etmektedir. Bazı uluslararası cihatçıları Somali'yi diğer bölgelerdeki silahlı mücadeleyi planlamak ve organize etmek için bir zemin olarak görmektedirler. Bazıları da Somali'nin Eş-Şebab yönetiminde sıkı bir İslami düzenle yönetilmesi gerektiğini savunmaktadırlar.

Ulusal siyasi ajanda ile küresel cihat arasındaki bu ikililik örgüte yeni üye katılımı için herhangi bir engel teşkil etmemektedir, hatta değişik amaçlara sahip savaşçıların örgüte katılmalarına olanak sağlamaktadır.

Liderlik ve Örgütün Yapılanması:

Personel ve Toplumsal Taban

Eş-Şebab'ın lider kadrosu sürekli olarak değişmektedir. Esas çekirdek kadro Haşi Ayro, Muhtar Robov ve Abdullah Nahar'ın dahil olduğu Somali kadrosudur. İlk hücre İslami Mahkemeler milisi olarak Şeyh Hasan Dahir Aveys'in ruhani liderliğinde kurulmuştu.¹⁸ İslami Mahkemeler Birliği 2006'da Mogadişu'da başa geldiğinde yürütme kurulunun on sekiz üyesini AIAI ve Eş-Şebab'dan seçmişti ve genel sekreter Muhtar Zübeyr "Godane" idi. Aden Haşi Ayro 2008'de Amerikan hava saldırılarında öldürülünce, Godane lider koltuğuna oturmayı başardı. Bu değişim sürecinde Eş-Şebab'ın iki kolu olduğu belirgin hale geldi: biri öncelik olarak ulusal bir gündem çiziyor, diğeri ise küresel cihada ağırlık veriyordu. Somali'de 2011'de meydana gelen kıtlıkta halk, Muhtar Robov gibi Eş-Şebab liderlerinden yiyecek istediler çünkü Eş-Şebab halk tarafından gerçek otorite olarak görülüyordu. Ancak Godane etrafındaki üst düzey liderler Batılı insani yardım organizasyonlarına karşı olduklarını vurgulamak için yardımları kestiler ve Eş-Şebab'ın kontrolündeki Somali nüfusunun ihtiyaçları ikinci plana atıldı.

18 Roland Marchal, *The Rise of a Jihadi Movement in a Country at War: Harakat Al-Shabaab Al-Mujaheddin in Somalia* (Paris: SciencesPo, Mart 2011), http://www.sciencespo.fr/ceri/sites/sciencespo.fr/ceri/files/art_RM2.pdf (20 August 2014'te erişildi).

Godane’nin kökeni Somaliland bölgesidir ve kendisinin güney Somali’de büyük bir kabile desteği olmamasına rağmen örgüt içindeki etkisi hızlı bir şekilde büyümüştür. Uluslararası arenaya yönelmesi, uluslararası cihatçıların örgüte başarılı bir şekilde dahil edilmesi, şura yönetim konseyinin dağıtılması ve seçkin bir güvenlik ve istihbarat gücü (Amniyat) oluşturması onu dokunulmaz kıldı. 2013’te ona muhalif kimselerin öldürülmesiyle yenilmez bir konuma ulaşan Godane, Ekim 2014’te Amerikan insansız hava aracı tarafından öldürüldü.

Godane’nin çok yakınındaki adamlarından ve Amniyat’ta önemli bir konumda bulunan Ebu Ubeyde, Godane’den sonraki lider oldu. Ebu Ubeyde’nin kökenleri Etiyopya’ya sınır olan bir bölgeye dayanmasına rağmen kendisi Ogaden’de doğmuştur ve Godane gibi güneydeki herhangi bir kabile ile güçlü bağlantıları yoktur.¹⁹ Selefi Godane gibi kendisi de başa geçer geçmez El-Kaide’ye olan biatını yenilemiştir. Eş-Şebab’ın sözcüsü Şeyh Ali Mahmud Rage “Ali Dheere” de Godane’nin çevresindeki isimlerden biriydi. Fuad Şongole gibi diğerleri, kendilerini daha çok milli bir göreve hizmet eder gibi görmektedirler. Ulusal ve küresel çıkarlar arasındaki çatışma Muhtar Robov gibi kurucu üyelerin pozisyonlarına ve İbrahim El-Afgani gibilerinin de hayatına mal olmuştur.²⁰

Çekirdek kadro genel olarak Somalililerden oluşmasına rağmen yabancılar da örgütte önemli bir rol üstlenmektedir.²¹ Suriyeli-Amerikan cihatçı Ömer Hammami “Ebu Mansur el-Emriki”, internet üzerinden örgüte adam kazandırmak konusunda oldukça başarılı işlere imza atmıştı. Yemen asıllı olan Ebu Süleyman El-Banadiri de Godane’nin danışmanıydı. Suudi

19 “New Al-Shabaab Chief Said to Be Experienced But Difficult”, Voice of America, <http://www.voanews.com/content/new-al-shabab-chief-ubaidah-said-to-be-experienced-but-difficult/2442960.html> (7 Mayıs 2015’te erişildi).

20 Eş-Şebab liderliği hakkında, bakınız Daniel E. Agbiboa, “Terrorism without Borders: Somalia’s Al-Shabaab and the Global Jihad Network”, *Journal of Terrorism Research* 5, no. 1 (özel baskı, Şubat 2014): 27–34 (27ff.).

21 El-Kaide ve Eş-Şebab arasındaki bağlantıları açıklayan bir makale: ISVG, Al Shabaab: Visualizing East Africa’s Most Notorious Terrorist Group (Boston: *University of New Haven*, 8 Ekim 2011), <http://www.isvg.org/follow/blog/2011/09/08/al-shabaab-visualizing-east-africas-most-notorious-terrorist-group/> (9 Şubat 2015’te erişildi).

asıllı Şeyh Muhammed Ebu Faid örgütün finansal destek sağlayıcısı ve idarecilerinden biri, Pakistanlı Ebu Musa Mombasa ise talim ve güvenlik şefidir. Sudanlı Muhammed Mujajir örgüte intihar bombacısı kazandırmakla görevlidir.²² Godane'ye rakip olabilecek üç önemli figür 2013 yılında açıklanamayan şekillerde ölü bulunmuşlardı: İbrahim el-Afgani, Ömer Hammi el-Emriki ve Maalim Haşi.

Ekim 2013'te Godane'ye karşı yapılan insansız hava saldırısından sonra Eş-Şebab'ın yüksek rütbeli pekçok üyesi öldürüldü, öldürülenlerin arasında 2014 Aralık'ında öldürülen Zekeriya İsmail Ahmed Hersi'nin halefi olan intihar saldırılarından sorumlu istihbarat görevlisi Tahlil Abduşşekur da vardı.²³ Abdi Nur Mehdi, diğer adıyla Yusuf Dheeg, Eş-Şebab'ın güvenlik ve istihbarattan sorumlu Dış Operasyon Başkanı Ocak 2015'te insansız hava aracı saldırısında öldürüldü ve 2013'te Nairobi'deki Westgate alışveriş merkezi saldırısının planlayıcısı olduğu düşünülen Adnan Garaar da Mart 2015'te insansız hava aracı saldırısında öldürüldü.

Eş-Şebab'ın Somali'deki Orta Şabel bölgesi kıdemli komutanı Olow Barow, Şeyh Hasan Dhubow ve Şeyh Abdi Barow ile birlikte 2015 Şubat'ında Somali Ulusal Ordusu tarafından yakalandı.²⁴

İstihbarat şefi Zekeriya İsmail Ahmed Hersi Aralık 2014'te Somali hükümet güçlerine teslim olmuştu ve onu takiben Mart 2015'te Aşağı Şabel ve Bakul bölgesi kıdemli istihbarat memuru Bashaan Ali Hasan, diğer adıyla Muhammed Ali, hükümet güçlerine teslim oldu.²⁵

22 ICG, Somalia's Divided Islamists, Africa Briefing 74 (Nairobi ve Brüksel, 18 Mayıs 2010), 8, fn. 45, <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/africa/horn-of-africa/somalia/B74%20Somalias%20Divided%20Islamists.pdf> (20 Ağustos 2014'te erişildi).

23 "US Strike Killed Shabaab Intelligence Chief", *BBC*, 31 Aralık 2014. <http://www.bbc.com/news/world-africa-30635240?print=true> (11 Mayıs 2015'te erişildi).

24 "Al Shabaab Commander Captured in Somalia", Goobjoog, 3 Şubat 2015, <http://goobjoog.com/english/?p=9765> (12 Mayıs 2015'te erişildi).

25 "US Strikes Target Top al-Shabaab Militant", Topnews, 30 Aralık 2014, <http://topnews.az/en/news/138591/US-strike-targets-top-alShabaab-militant.html> (10 Mayıs 2015'te erişildi).

Yapı ve Yönetim

Eş-Şebab organizasyonel ve idari yapılanmayı çabuk oluşturdu. Savaşçı hiyerarşisinin başında olan yönetim konseyini (*qiyadah*), yabancı savaşçılar ve yabancı pasaportlu Somalililer (*muhacirun*) takip ederken en alt seviyede ise *ensar* olarak adlandırılan Somalili savaşçılar yer almaktadır.²⁶

Güney Somali’nin büyük kısmını kontrol ederken Eş-Şebab kendilerini şeriatın uygulamasında her yapıdan üstün gören çeşitli bakanlıklar (*mek-teb*) ve bölgesel yönetimler (*vilayet*) atadı. Burada sivil yönetim ile askeri yapı ve dini ahlaki polislik faaliyetleri arasında kesin bir ayrım yapılmadı.

Eş-Şebab’ın en önemli bakanlıkları savunma (*difaa*), istihbarat ve güvenlik (*emniyet*), Diyanet Bakanlığı (*dava*), Haber Alma Bakanlığı ve Ekonomi Bakanlığıdır. Haber Alma Bakanlığı halkla ilişkilerin yürütülmesinden sorumludur ve örgüte adam kazandırmak için kullanılan Twitter hesaplarını, blogları ve diğer sosyal medya hesaplarını da yönetmektedir.²⁷ Şeriat kurallarının uygulanmasını sağlamak için de dini polis görev yapmaktadır. Televizyon yasağı gibi kurallara uyulmadığında dini polis anında müdahale ederek ceza vermektedir ve öldürmek konusunda da çekincesi yoktur. Onların bu acımasızlığı toplumda aşırı bir nefrete sebep olmaktadır.²⁸

İdeoloji ve Motivasyon

Eş-Şebab geriye dönük bir tasavvuru postmodern savaş stratejileri ile gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Onun gelecek konsepti Peygamber’in hayatı ile günümüzde Tanzanya ve Somali’ye tekabül eden Svahili sahillerine hükmetmiş olan Zanzibar Sultanlarının “altın çağı”dır. Arap Yarımadası ile Hindistan ve Çin ile yapılan ticaret (Doğu Afrika’dan yapılan köle ticareti de dahil olmak üzere) zenginlik kaynağıdır ve ticaret dolayısıyla o bölgelerle etkileşime girmek kaçınılmazdır. Günümüzde cihatçılar kendilerini Hristiyanların çoğunlukta olduğu devletler ve Müslüman nüfusu ikinci sınıf vatandaş olarak gören hükümetler tarafından sarılmış olarak görmektedir.

26 Abdirahman “Aynte” Ali, Anatomy of al-Shabab (bakınız: not 8), 18.

27 Marchal, *The Rise of a Jihadi Movement* (bkz: not 10), 21.

28 “Inside an al-Shabaab Training Camp”, Channel 4 News, 16 Aralık 2013, <http://www.youtube.com/watch?v=enRVsBDz1oo> (1 Ekim 2014’te erişildi).

Somaliler kendilerinin Peygamber'in Kureyş kabilesinin Haşimoğulları kolundan geldiklerini idda etmektedirler. İslam'ın tüm kabileleri, göçebe kavimleri birleştirdiği ve Müslüman sultanların tüm Svahili sahilini yönettiği altın çağ fikri birden ortaya çıkmış bir ideal değildir. Ogaden'in Etiyopya'ya kaybedilmesi, Siad Barre döneminin sonundaki iç savaş ve bu durumu takiben çıkan savaş ağalığı insanları güçsüz bıraktı ve milyonlarca Somalili ülkeyi terk etti. Özellikle dış aktörlere karşı güçsüz olma ve siyasi elitlerin düşüşüne tanık olma geçmişin idealize edilmiş fikriyle birleşince kızgınlık ve hayal kırıklığı yaratmaktadır ve bu hisler, insanların kendilerini "dava" için feda etmeleri için gerekli olan zemini yaratmaktadır.²⁹

Sosyal Gelişme Aracı Olarak Şiddet

Eş-Şebab'ın hedefine ulaşmak için seçtiği araçlar, hükümet ve AMI-SOM'a karşı gerilla savaşını, siyasi ve askeri araç olarak terörü ve uluslararası asker alımı ve meşruiyet için medyanın stratejik kullanımını içermektedir. Şahsi olarak şan ve şerefle ödüllendirileceği ihtimali her mücahidin önünde durmaktadır, ya şimdi ya sonra ya da öbür dünyada olması bu ödülün değerini düşürmez. Eş-Şebab sadece Müslümanları ve Müslüman olmayanları ayıran bir söylem geliştirmemektedir, aynı zamanda tek doğru olan inanca sahip olmayanların döneke (mürted) olduğu ve cihatçılar tarafından yok edilmek için meşru hedefler olduklarını da beyan etmektedir.³⁰

Eş-Şebab'ın meydana getirdiği şiddet, Suudi Arabistan pratiği olan be-densel cezalandırma ile Peygamber'in Kureyş kabilesi zamanından öğretilerin birleşimi olarak yorumlanabilir. Temizleyici şiddet bakış açısı, El-Kaide propagandacısı Ebubekir Naci'nin³¹ yazılarında örnekleri bulunabileceği gibi, Eş-Şebab'ın hareketlerine de anlam kazandırabilir. Aslında, Eş-Şebab'ın şiddet kültürü, Naziler tarafından uygulanan modern toplu öldürme pratiklerinden ziyade antik şiddet kültürü ritüellerine yakındır.

29 Michael Shank, "Understanding Political Islam in Somalia", Contemporary Islam 1, no. 1 (2007): 89-103.

30 ICG, Somalia's Divided Islamists (bakınız: not 21), 4.

31 Abu Bakr Naji, *The Management of Savagery: The Most Critical Stage through Which the Umma Will Pass*, çev. William McCants, (Boston: Harvard University, Mayıs 2006), 247.

Eş-Şebab'ın taktikleri Kamboçyalı Kızıl Kmerler gibi totaliter terör rejimlerine benzemektedir. Örgüt içinde olmanın övülmesi ve gruba dahil olmayanları yok etmenin buna bağlı olarak meşrulaştırılması terörün sınırlarını ulusal sınırların dışına taşırmaktadır. Kendi kendine böbürlenme ve sınırsız güç kullanma sözü özellikle genç erkeklerle çekici gelmektedir. Bu onların kabile ve jenerasyonlarının sınırlamalarını aşmalarına, erkekliklerinin zayıflamasını düzeltmelerine yardım eder ama aynı zamanda savaş tecrübesi yaşamış birçok ailede görülen babalarının zayıflıklarını örtbas etmelerine ve unutmalarına yardım eder. Cihatçılık tarafından sunulan ideolojik bir kimlik edinme fırsatı, sömürgecilik, işgal, baskı ve yer-değişimin tarihsel ve kişisel travmaları birleştirir ve savaşan mücahidin bir kahraman olmasına, ya da en azından bir kahraman gibi hissetmesine olanak sağlar.³²

Onların yeni rolleri erkek cihatçıları eli ekmek tutan, iş sahibi insanlardan birer hakime çevirmektir. Onların bu zararlı eylemleri, halka açık infazlar, kafa kesme, işkence, bütün köyün yok edilmesi ve çocukların kaçırılması yoluyla yarattıkları dehşet, savaşçıların ait oldukları yere yabancılaşmasına sebep olmaktadır. Bu manada, geleneksel liderlerin otoritesine de karşı çıkmaktadırlar; onların terörlerine karşı hiçbir şey yapamayacak durumda olan sufi şeyhlerine, kabilelerin yaşlılarına, aile reislerine de meydan okumaktadırlar.

Eş-Şebab'ın internet sitesi "al-Kataib"te ya da kendi sosyal medya hesaplarındaki videolarda teolojiye dair pek fazla şey yoktur.³³ Onun yerine askeri tatbikat yapan erkeklerin ve tek tek mücahitlerin resimleri vardır.³⁴ Eş-Şebab'ın videoları şiddetin neredeyse her türünü barındırmaktadır,

32 Maleeha Aslam, *Gender-Based Explosions: The Nexus between Muslim Masculinities, Jihadist Islamism and Terrorism* (Tokyo: United Nations University Press, 2012).

33 "Nasheed – Bikataibil Imaan [The Battalions of Faith]", 24 Kasım 2010, <https://www.youtube.com/watch?v=D-2YVy7SBQQ> (1 Ekim 2014'te erişildi).

34 Abu Mansuur al-Amriiki, "The Story of an American Jihaadi", Part 1, <http://azelin.files.wordpress.com/2012/05/omar-hammami-abc5ab-ma-ne1b9a3c5abr-al-amrc4abkc4ab-22the-story-of-an-american-jihc481d-c4ab-part-122.pdf> (20 Ocak 2015'te erişildi).

ancak bu videolarda örgüt üyelerinin ve silah arkadaşlarının güven veren fotoğrafları da yer almaktadır.³⁵

Strateji ve Taktikler

İşgale karşı asimetrik gerilla savaşına katıldıktan sonra Eş-Şebab tekrar örgütlenmek ve 2009'da Etiyopyalı birlikler ülkeden çekildikten sonra yeni hedefler belirlemek zorunda kaldı. Görece olarak Somali'nin geniş bir bölümüne hızla yayılmasını takiben, Eş-Şebab 2006'dan beri, idari görevleri üstlenerek ve Selefi ahlak ve davranış kodlarını empoze etmeye çalışarak "İslami devlet" kurmaya çalışmaktadır.³⁶ 2013'ten beri kadın ve çocuklara karşı yapılan saldırıların sıklığının artması ve kabile büyüklerinin öldürülmesi ile birlikte yeni Eş-Şebab kendini Somalili kökenlerinden uzaklaştırmaktadır. Aynı zamanda, amaçlarına ulaşmak için kabileleri ve hükümeti de araçsallaştırmaktadır.³⁷

Godane, 2008 yılında Eş-Şebab'ın El-Kaide'ye resmi olarak katılması için başvuruda bulunmuş ancak başvurunun kabul edilmesi için dört yılın geçmesi gerekmişti.³⁸ Godane'nin El-Kaide'ye olan ilgisi AMISOM'un

35 Cihatçı ile suç örgütlerinin videoları arasında karşılaştırma yapabilmek için, bkz: A. Aaron Weisburd, "Comparison of Visual Motifs in 'Jihadi' and 'Cholo' Videos on YouTube", *Studies in Conflict and Terrorism* 32, no. 12 (Aralık 2009): 1066-1074.

36 Abdulkadir Khalif, "Al-Shabaab Militants Destroy Khat in Southern Somalia", *Africa Review* (online), 14 Ekim 2013, <http://www.africareview.com/News/Al-Shabaab-militants-destroy-khat-in-southern-Somalia/-/979180/2031832/-/puhsk8z/-/index.html> (1 Ekim 2014'te erişildi).

37 Kabile yaşlılarını hedef alma hakkında, bkz: ICG, *Somalia: Al-Shabab – It Will Be a Long War*, Africa Briefing 99 (Nairobi ve Brüksel, 26 Haziran 2014), 14, <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/africa/horn-of-africa/somalia/b099-somalia-al-shabaab-it-will-be-a-long-war.pdf> (20 Ocak 2015'te erişildi). Kabileler ve Eş-Şebab ilişkisi Üzerinde, bkz: Stig Jarle Hansen, "An In-Depth Look at Al-Shabab's Internal Divisions", *CTC Sentinel* 7, no. 2 (özel baskı, Şubat 2014): 9-12 (10), <https://www.ctc.usma.edu/posts/an-in-depth-look-at-al-shababs-internal-divisions> (20 August 2014'te erişildi).

38 "Somalia's Al-Shabaab Join al-Qaeda", BBC (online), 10 Şubat 2012, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-16979440> (20 August 2014'te erişildi); "Ayman al-Zawahiri Says Somali Militant Group Joins al-Qaeda Ranks", al-Zawahiri on Al Arabiya News, 9 Şubat 2012, <http://www.alarabiya.net/ar->

başarısıyla birlikte Eş-Şebab’ın askeri olarak güçsüzleşmesinden kaynaklanmaktadır. Elinde bulundurduğu bölgeleri yönetmek yerine örgüt şimdi Somali’deki uluslararası hedeflere karşı intihar saldırılarında bulunmaya ve turistleri ve Kenya-Somali sınır bölgesindeki Kenya polisi ile insani yardım görevlilerini kaçırmaya yönelmiştir. Saldırıları Kenya’nın başkenti Nairobi’nin altyapısı üzerine, Somali’nin sınır bölgelerine (Garissa’daki üniversiteye Nisan 2015’te yapılan korkunç saldırı dahil olmak üzere), ve sahildeki turistik gezi yerlerine yoğunlaşmıştır. El-Kaide üyeliğini yabancı savaşı çekmek için isteniyor olsa da, Kenyalı cihatçılar El-Kaide’den çok Eş-Şebab’ı model ve müttefik olarak benimsemektedirler.

Eş-Şebab özellikle AMISOM birliklerine asker sağlayan ülkeleri hedef olarak görmektedir ve bu ülkelerin başında Kenya gelmektedir. Eş-Şebab önceden ülkenin güney ve merkez bölümlerinde yoğunlaşırken askeri operasyonlarını artık tüm ülke çapında yürütmekteydi ancak bir bölge üzerinde uzun süreli hakimiyet kurmayı başaramıyordu. Yine de ülkenin iyi korunan ve stratejik olarak önemli bölgelerine saldırı düzenleyebilecek kadar güçlüydü. 2014 Temmuz’unun başında örgüt Mogadişu’daki başkanlık sarayına ikinci saldırısına düzenledi ve eylülün başında devlet güvenlik hapishanesine saldırdı.³⁹ Somali parlamentosu üyelerine saldırı teşebbüsleri de sonraki aylarda artış gösterdi.⁴⁰

Somali ve komşu ülkelerindeki saldırılar kadar infazlarda bir artış söz konusuydu. Kamu desteğini artırma çabaları ülkenin bazı bölümlerinde hukuk üstünlüğünün değil, terör üstünlüğünün ortaya çıkmasına sebep oldu. Eş-Şebab izlediği zalim metodlardan dolayı da, suç oranının düştüğü ve güvenliğin sağlandığı gerekçesiyle halktan destek gördü.

ticles/2012/02/09/193669.html (20 August 2014’te erişildi).

39 “Fighting Rages at Somali Presidential Palace”, *al-Jazeera* (online), 8 Temmuz 2014, <http://www.aljazeera.com/news/africa/2014/07/fighting-rages-at-somali-presidential-palace-2014781711483719.html> (1 Ekim 2014’te erişildi).

40 Mogadişu’da Ocak ve Ağustos 2014 arasında beş parlamento üyesi Eş-Şebab’ın intihar saldırılarında hayatını kaybetti. “Somali MP Shot Dead outside Mosque by al-Sha-bab”, *BBC* (online), 1 August 2014, <http://www.bbc.com/news/world-africa-28614601> (2 Ekim 2014’te erişildi).

Eş-Şebab'ın Bölgeselleşmesi

Eş-Şebab tarafından gerçekleştirilen en ölümcül saldırı Nisan 2015'te Garissa Üniversitesi'nde yapılmış ve çoğunluğu öğrenci olan yaklaşık 148 kişinin ölmesine sebebiyet vermiştir. Bu saldırı hiç şüphesiz Boko Haram'ın okullara ve öğrencilere saldırmasına bir referans niteliği taşımaktadır ve Godane'nin 2014 ölmesinden sonra örgütün zayıfladığının bir kanıtıdır.

Eylül 2013'te küçük bir cihatçı grup Nairobi'de Westgate Alışveriş Merkezine saldırı düzenledi ve yaklaşık altmış yedi kişinin hayatını kaybetmesine neden oldu. Bu saldırı Eş-Şebab'ın terörist örgütler arasında çok kez övülmesini sağladı. Westgate saldırısı, organizasyonun en başarılı saldırısıydı çünkü Kenya polisi ve ordusu tekrar alışveriş merkezinin kontrolünü kazanmak için günlerce uğraşmıştı ve bu arada cihatçılar da çoktan kaçmışlardı.⁴¹ Cihatçıların merkezine operasyon düzenleyip boş bir kompleksle karşılaşmak Kenya güvenlik güçleri açısından oldukça küçük düşürücü bir durumdu.

Sınırlı kaynaklı etkili kullanması açısından Westgate saldırısı Kenya güvenlik güçlerini alay konusu haline getirmişti ve Batılı destekçileriyle olan bağlarını açığa çıkarmıştı (ABD, Birleşik Krallık, İsrail). Ve saldırı yerel orta sınıfın en çok vakit geçirdiği yerde yapıldığı için devletin alarm durumuna geçmesini sağladı. Eş-Şebab olayları, Somali'de AMISOM güçleriyle karşılaştığında yaptığı gibi canlı olarak Twitter'dan yorumladı.

Kenya'daki saldırıların sıttığı Westgate operasyonundan itibaren arttı ve kiliseler, otobüsler, polis istasyonları ve tek tek kişiler dahil olmak üzere pek çok yere saldırı düzenlendi. Birkaç hafta içinde yüzlerce sivil art arda düzenlenen saldırılarda hayatını kaybetti.⁴² Bu sadece

41 Ken Menkhaus, "Al-Shabab's Capabilities Post-Westgate", CTC Sentinel, 7, no. 2 (özel baskı, Şubat 2014): 4–9 (6f.), <https://www.ctc.usma.edu/posts/al-shababs-capabilities-post-westgate> (20 Ağustos 2014'te erişildi).

42 "Kenya Attack: Mpeketoni Near Lamu Hit by al-Shabab Raid", BBC (online), 16 Haziran 2014, <http://www.bbc.com/news/world-africa-27862510> (1 Ekim 2014'te erişildi). Yakın saldırıları görmek için, bkz: "Somalia", *New York Times*,

Kenya'nın turizm endüstrisini değil, aynı zamanda bütün ekonomisini de etkiledi.⁴³ Eş-Şebab'ın Kenyalı kardeş organizasyonu el-Hicret (eski Müslümna Gençlik Merkezi, MYC) Eş-Şebab'a pek çok üye kazandırmıştı ve aynı zamanda parasal destek de sağlamaktaydı.⁴⁴ Somali kökenli tüm Kenyalılara karşı bu baskı unsuruna karşı Nairobi örgüte karşı birçok saldırıda bulundu ancak bu saldırılar Kenya'daki Müslüman nüfusta cihatçı unsurların güçlenmesine sebep oldu.⁴⁵ Nairobi'deki tüm Somali merkezleri polis tarafından tarandı ve burada yaşayanlar stadyumlarında saatlerce bekletildi ve yüzlerce Somalili sınır dışı edildi. el-Hicre ile alakalı aktörler, Şeyh Makaburi ve Şeyh Ebud Rogo gibi, Mombasa'da kimlikleri belirlenemeyen kişiler tarafından suikaste kurban gittiler.⁴⁶

Eş-Şebab, yakın tarihte diğer ülkelere de saldırılar düzenlemeye başladı. Mayıs 2014'ün sonunda Cibuti'de bir Fransız restoranında ikili patlama meydana geldi. Bu saldırıda Eş-Şebab ilk kez kadın intihar

<http://topics.nytimes.com/top/news/international/countriesandterritories/somalia/index.html>, ve Murithi Mutiga, "Kenyan President Sacks Security Minister after Latest al-Shabaab Attack", *Guardian* (online), 2 Aralık 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/dec/02/kenyan-president-sacks-minister-shabaab-attack> (17 Şubat 2015'te erişildi).

43 Kenya o dönemde Lamu adasında rafineri ve Güney Sudan, Kenya, Uganda ve Etiyopya'dan koridor ile petrol alacağı nakliyat terminali inşaat etmeyi planlamaktaydı; <http://www.lapsset.go.ke>.

44 Güvenlik Konseyi Raporu, Report of the Monitoring Group on Somalia and Eritrea Pursuant to Security Council Resolution 2060 (2012), S/2013/440, 25 Temmuz 2013; Fred Mukinda, "Master-minds Target Youth to Execute Terror Attacks", *Daily Nation* (online), 3 Mart 2014, <http://mobile.nation.co.ke/news/Masterminds-target-youth-to-execute-terror-attacks/-/1950946/2228164/-/format/xhtml/-/a542q3z/-/index.html> (1 Ekim 2014'te erişildi).

45 "Kenya Police Admit 'Extrajudicial Killings'", *al-Jazeera* (online), 8 Aralık 2014, <http://www.aljazeera.com/video/africa/2014/12/kenya-police-admit-extrajudicial-killings-201412894130719731.html> (15 Aralık 2014'te erişildi).

46 Benard Sanga and Stanley Mwahanga, "Radical Cleric Sheikh Abubakar Shariff alias Makaburi Shot Dead", *Standard* (online), 2 Nisan 2014, <http://www.standardmedia.co.ke/the-counties/article/2000108386/radical-cleric-makaburi-shot-dead> (2 Ekim 2014'te erişildi); "Al-Shabab Supporter' Aboud Rogo Mohammed Killed in Kenya", *BBC News Africa* (online), 27 Ağustos 2012, <http://www.bbc.com/news/world-africa-19390888> (2 Ekim 2014'te erişildi).

bombacısı kullandı. Eş-Şebab bu saldırıyı Fransa'nın Orta Afrika Cumhuriyeti'ne müdahalesi sebebiyle yaptığını duyurdu.⁴⁷

Etiyopya'dan da yapılması planlanan ancak Etiyopya güvenlik güçleri tarafından engellenen çok sayıda saldırı rapor edildi.⁴⁸ Uganda hükümeti 2014 yılında birçok terör uyarısı yayımladı ve Haziran 2014'te Eş-Şebab üyeleri sahte BM tescil plakası kullanarak Uganda'ya girmeye çalıştılar.⁴⁹ Eş-Şebab'ın 2010'da televizyondan final maçını izleyen yetmiş altı kişinin ölümüne sebep olan "Dünya Kupası" bombalaması davasının savcısı Mart 2015'te Uganda'nın başkentinde öldürülmüştür.⁵⁰

Propaganda Çalışmaları

Eş-Şebab ideolojisini medya aracılığıyla yaymakta çabuk davrandı. Toplumda medyanın kullanılmasını kesinlikle yasaklayan Eş-Şebab polisinin ve örgütün iletişime geçmek ve örgüte üye kazandırmak amacıyla sosyal medyayı bu kadar kullanmasının oldukça çelişkili olduğu aşikardır.⁵¹ Eş-Şebab'ın takipçileri, Somali ve doğu Afrika nüfusedir. İletişim dili de dolayısıyla Somalice ve İngilizcedir, bazen Arapça da kullanılmaktadır.

47 Hamza Mohamed, "Al-Shabab Claims Deadly Djibouti Blasts", *al-Jazeera* (online), 27 Mayıs 2014, <http://www.aljazeera.com/news/africa/2014/05/al-shabab-claims-deadly-djibouti-blasts-2014527154632977410.html> (2 Ekim 2014'te erişildi).

48 "Ethiopia Arrests 25 Al-Shabaab Suspects in Terror Sweep", *All Africa* (online), 5 Haziran 2014, <http://allafrica.com/stories/201406060131.html> (2 Ekim 2014'te erişildi).

49 Godfrey Olukya, "Suspected Al-Shabaab Terrorists Enter Uganda in 'UN' Registered Vehicles", *The Africa Report*, 10 Haziran 2014, <http://www.theafricareport.com/East-Horn-Africa/suspected-al-shabaab-terrorists-enter-uganda-in-un-registered-vehicles.html> (9 Şubat 2015'te erişildi).

50 "Uganda Prosecutor in al-Shabaab Bomb Case Shot Dead," BBC, 31 Mart 2015, <http://www.bbc.com/news/world-africa-32125134> (11 Mayıs 2015'te erişildi).

51 2014'ten beri Eş-Şebab Somali'de interneti yasakladı ama kendisi saldırılarına devamlı Twitter'dan yorum yapmaktadır. "First Smoking, Football, Films and Bras – Now al-Shabaab Has Banned the Internet", *Independent* (online), 10 Ocak 2014, <http://www.independent.co.uk/news/world/africa/first-smoking-football-films-and-bras--now-alshabaab-has-banned-the-internet-9052045.html> (1 Ekim 2014'te erişildi).

Etiyopya işgali sırasında Eş-Şebab yeni üyeler kazandı ve yerel radyo istasyonlarından propagandasını yaptı. Günümüzde istasyonlara saldırı düzenlemektedir ya da kendi istasyonlarını, el-Endülüs ve el-Furkan gibi, kullanmaktadır.⁵²

Tweetler, Youtube videoları ve Eş-Şebab blogları çok yaygınlaşmıştır.⁵³ Yabancı cihatçılar rap şarkısı söyleyerek ve sosyal medya mesajları aracılığıyla cihada çağrıda bulunmaktadır. El-Kataib Medya Ürünleri Kuruluşu “Mücahid Anlar” gibi örgüte adam kazandırmak için profesyonel videolar üretmektedir.⁵⁴ Ebu Mansur el-Amriki “Amerika Cihatçının Hikayesi” isimli otobiyografisi ile en çok satanlar listesine girdi⁵⁵ ve tweetleri geniş takipçi kitlesi buldu. Özel olarak AMISOM kuvvetlerine adanan bir video dizisi de onları Afrika’nın “kafirleri” diyerek yerden yere vurmaktadır.⁵⁶

Finansman Sağlama

Eş-Şebab Somali’nin en büyük pazarındaki gelirlerini kaybetse bile, Mogadişu’daki Bakara Marketi ve kazançlı kömür ticareti sayesinde (2012: \$25 milyon), finansal durumu kesinlikle fakir değildir. Aslında, Birleşmiş Milletler’in Temmuz 2013 raporu gelirlerinin arttığını söylemektedir.⁵⁷ Yerel otoritelerle, AMISOM güçleri içindeki suç bağlantılarıyla, özellikle de Kismayo bölgesine sahip olan yarı federal devlet Jubbaland ile bağlantıları

52 Nel Hodge, “How Somalia’s al-Shabab Militants Hone Their Image”, *BBC News Africa* (online), 5 Haziran 2014, <http://www.bbc.com/news/world-africa-27633367> (2 Ekim 2014’te erişildi).

53 Marchal, “A Tentative Assessment of the Somali Harakat Al-Shabab” (bkz: not 4): 46.

54 “Mujahideen Moments”, <http://www.youtube.com/watch?v=V6rN-iugM-g> (kaldırıldı).

55 Abu Mansuur al-Amriiki, *The Story of an American Jihaadi* (bkz: not 27); Andrea Elliott, “The Jihadist Next Door”, *New York Times*, 27 Ocak 2010.

56 “Al-Kataib Foundation for Media Productions Presents: ‘The African Crusaders’”, <http://jihadology.net/2010/06/29/al-kataib-foundation-for-media-productions-presents-the-african->

57 “Letter Dated 12 Temmuz 2013 from the Chair of the Security Council Committee Pursuant to Resolutions 751 (1992) and 1907 (2009) Concerning Somalia and Eritrea” (bkz: not 7), 427.

yoluyla Eş-Şebab Kismayo'daki ticaret kar elde etmeye devam etmektedir. Elde edilen gelirler komşu ülkelerle kaçakçılıkta kullanılan ürünlere yatırılmaktadır,⁵⁸ mesela Kenya pazarı için şeker örnek verilebilir.⁵⁹

Diğer finans kaynakları tüm ticari aktivitelerden kesilen haraç ve vergiler, mafyavari koruma düzenleri ve adam kaçırmadan elde edilen fidyelerdir.⁶⁰ Aynı zamanda korsanlıktan ve fildişi kaçakçılığından da gelir elde edildiği rapor edilmiştir.⁶¹ Eş-Şebab aynı zamanda topladığı zekatla, cihat vergisiyle ve kendisini destekleyen kişilerden ve devletlerden aldığı bağışlarla düzenli bir gelir elde etmektedir.⁶² Son olarak, Eş-Şebab insani yardım organizasyonlarının üyelerini kaçırmak suretiyle de fidye elde etmektedir.⁶³

Dış Bağlantılar

Bölgesel bağlantıları ve uluslararası arenadan üye kazanmasına karşın, Eş-Şebab hala dış bağlantıları birkaç kişinin elinde olan ama bağımsız ve büyük oranda Somalili organizasyondur. Eş-Şebab'ın kadrosu yurtdışında ve Somali'de yabancı cihatların yanında savaşarak deneyim kazanmasına rağmen, onun operasyonel bağları Doğu Afrika'yı aşmamaktadır.⁶⁴ Ama burada, özellikle de Kenya'da çok hızlı bir şekilde yayılmakta, yerel gruplarla bağlantı kurmakta ve Somali kökenli Kenyalılar arasında destek aramaktadır. Kısa bir süre, Godane de Yemen

58 Age., 147.

59 Bosire Boniface, "Kenya: Sugar Imports from Somalia Fund Al-Shabaab, Kenyan Officials Say", AllAfrica (online), 24 Nisan 2013, <http://allafrica.com/stories/201304250180.html?viewall=1> (2 Ekim 2014'te erişildi).

60 Eş-Şebab'ın fonları üzerine, bkz: Money Jihad: Combating Terrorist Financing: Al Shabaab [blog], <https://moneyjihad.wordpress.com/tag/al-shabaab/>.

61 Nir Kalron and Andrea Crosta, "Africa's White Gold of Jihad: Al-Shabaab and Conflict Ivory", Elephant Action League (online), 2011/2012, <http://elephantleague.org/project/africas-white-gold-of-jihad-al-shabaab-and-conflict-ivory/> (2 Ekim 2014'te erişildi).

62 UN Monitoring Reports S/2014/726 (13 Ekim 2014) and S/2012/571 (13 Temmuz 2012).

63 Andre Le Sage, "Islamic Charities in Somalia", in Understanding Islamic Charities, ed. Jon

64 ICG, Somalia's Divided Islamists (bkz: not 14).

El-Kaidesi'ne katılım için çağrı yaptığı için Yemen alakalı bir bağlantı olarak görüldü.⁶⁵ 2012'deki başarılı AMISOM saldırısından sonra, yabancı Eş-Şebab kadrosu Yemen'e kaçtı. Eş-Şebab ve Boko Haram'ın birbirlerine karşılıklı destek vereceklerine dair mektuplar olmasına karşın, bu durumda herhangi bir bağ kurulmamıştı.⁶⁶

Eş-Şebab'ın kurulmasından önce bile Doğu Afrika El-Kaidesi Somali'de eylem düzenlemekteydi⁶⁷ ama ülkenin geçilmez ve yabancılar için uygunsuz olduğu düşünülüyordu.⁶⁸ Kendilerin Arap dünyasında, özellikle de Suriye ve Irak'ta, kırılgan ve gücenik bulan Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen Somalili cihatçılar için Eş-Şebab ilk talimat limanıydı.⁶⁹ Eş-Şebab'ın medya stratejisini onların ilgisini çok çekmek-

65 "Shabab Militias Pledge Fighters to Support Yemeni al Qaeda", France 24 (online), 1 January 2010, <http://www.france24.com/en/20100101-al-Shabab-muslim-yemeni-al-qaeda-somalia/> (2 Ekim 2014'te erişildi)

66 "Al-Katā'ib Media Presents a New Video Message from Harakat al-Shabāb al-Mujā-hidīn's Shaykh Mukhtar Abū al-Zubayr: 'Muslims of Bangui and Mombasa: A Tale of Tragedy'", jihadology (online), 21 Haziran 2014, <http://jihadology.net/2014/05/14/al-kataib-media-presents-a-new-video-message-from-%E1%B8%A5arakat-al-shabab-al-mujahidins-shaykh-mukhtar-abu-al-zubayr-muslims-of-bangui-and-mombasa-a-tale-of-tragedy/> (2 Ekim 2014'te erişildi); Robin Simcox, "Boko Haram and Defining the 'al-Qaeda Network'", al-Jazeera (online), 6 Haziran 2014, <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/06/boko-haram-al-qaeda-201463115816142554.html> (2 Ekim 2014'te erişildi); Cleophus Tres Thomas III and Fuad Ahmed, "Al-Shabaab Support for Boko Haram Reflects Group's Own Sordid Past with Children", Sabahi (online), 16 Mayıs 2014, http://www.sabahionline.com/en_GB/articles/hoa/articles/features/2014/05/16/feature-01 (2 Ekim 2014'te erişildi).

67 Bill Roggio, "Bin Laden Urges Jihad against New Somali Government", The Long War Journal, 19 Mart 2009, http://www.longwarjournal.org/archives/2009/03/bin_laden_urgues_jiha.php (2 Ekim 2014'te erişildi).

68 Clint Watts, "Jacob Shapiro and Vahid Brown, Al-Qaida's" (Mis)Adventures in the Horn of Africa (West Point: Combating Terrorism Centre, Temmuz 2007) (Harmony Project).

69 Seth G. Jones, "The Terrorist Threat from Al Shabaab: Testimony Presented before the House Foreign Affairs Committee on Ekim 3, 2013" (Santa Monica: RAND Corporation, 2013), http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT400/RAND_CT_400.pdf (2 Ekim 2014'te erişildi).

tedir.⁷⁰ Minneapolis'te oturan Somalililer ve diğer diaspora toplulukları Eş-Şebab'a katılan en büyük yabancı cihatçı grubu oluşturmaktadır, aynı topluluktan gönüllüler Suriye'de ve Irak'ta İD'e de katılmaktadır.⁷¹

Kişisel bağlantıların dışında, Eş-Şebab savaşçıları yurtdışında askeri eğitim almaktadır ve örgüt dış finansal desteğe sahiptir. Eritre'nin talim yardımının son birkaç senede kurumasına rağmen, geçmişte Eritre askeri yardım, Katar parasal destek konusunda göze çarparıyordu.⁷²

Gelecek

Godane'nin öldürülmesi Eş-Şebab'ın tarihinde yeni bir dönem başlattı.⁷³ Ölümüyle örgüt istikrarsız bir hale geldi çünkü kendisi diğer Afgani de dahil olmak üzere, tüm etki sahibi liderleri öldürmüştü. Başa kimin geçeceğine dair çıkan iktidar mücadelesi, diğer bölgesel hücrelerin ve El-Hicret gibi birimlerin güçlenmesine sebebiyet verebilirdi. Godane'nin halefi,

70 "Al-Katâi'b Media Presents a New Video Message from Harakat al-Shabâb al-Mujâhidîn: "The Path to Paradise: From the Twin Cities to the Land of the Two Migrations", jihadology (online), undated, <http://jihadology.net/2013/08/07/al-kataib-media-presents-a-new-video-message-from-%E1%B8%A5arakat-al-shabab-al-mujahidin-the-path-to-paradise-from-the-twin-cities-to-the-land-of-the-two-migrations/> (2 Ekim 2014'te erişildi). See also "The Rageh Omaar Report: From Minneapolis to Mogadishu", al-Jazeera (online), 15 Temmuz 2010, <http://www.aljazeera.com/programmes/ragehomaarreport/2010/07/201071583644674720.html> (2 Ekim 2014'te erişildi).

71 Sınıf arkadaşı 2008'de Eş-Şebab'a katıldıktan sonra Suriye'de IŞİD saflarına katılan Amerikalı rapper hakkında, bkz: Laura Yuen ve Sasha Aslanian, "Minne sota Pipeline to al-Shabab", Minnesota Public Radio News (online), 25 Eylül 2013, http://minnesota.publicradio.org/projects/ongoing/somali_timeline/ (2 Ekim 2014'te erişildi).

72 Colum Lynch, "Qatar's Support for Islamists Muddles Its Reputation as Neutral Broker in Mideast", Washington Post (online), 28 Kasım 2012, http://www.washingtonpost.com/world/national-security/qatars-support-for-islamists-muddles-its-reputation-as-neutral-broker-in-mideast/2012/11/28/a9f8183a-f92e-11e1-8398-0327ab83ab91_story.html (2 Ekim 2014'te erişildi).

73 "US Targets Al-Shabaab Leader in Somalia Air Strike", Daily Nation (online), 2 Septem- ber 2014, <http://www.nation.co.ke/news/africa/US-targets-Al-Shabaab-leader-in-air-strike/-/1066/2438990/-/n7mkk/-/index.html> (2 Ekim 2014'te erişildi).

o zamana kadar ülkenin bazı bölümlerine kumandanlık eden Ebu Ubeyde oldu (Ahmed Ömer, Ahmed Dhere).⁷⁴

Godane’nin ölümünden bu yana eskisinden olduğundan daha çok Eş-Şebab görevlisi insansız hava araçlarıyla öldürüldü ve organizasyon çok sayıda toprak, dolayısıyla da gelir kaynağı kaybetti. Eğer finans kaynakları çok azalırsa ve yönetim kadrosu bölünürse, hükümetin genel af teklifi çok sayıda savaşçıya çekici hale gelecektir.⁷⁵ Diğer yandan, Eş-Şebab saldırıları Kenya sınır bölgesinde ve kıyı şeridinde artmaya devam etmektedir. Bu yüzden Eş-Şebab’ın geleceği ulusal Somali menfaatlerinden çok bölgeselleşmede yatmaktadır.

74 Tres Thomas, “Analysis: Is al-Shabaab Stronger or Weaker after Godane’s Death?”, Somalia Newsroom (online), 22 Eylül 2014, <http://somalianewsroom.com/2014/09/22/analysis-is-al-shabaab-stronger-or-weaker-after-godanes-death/> (2 Ekim 2014’te erişildi).

75 “Somalia Offers al-Shabab Members Amnesty”, BBC (online), 3 Eylül 2014, <http://www.bbc.com/news/world-africa-29044368> (2 Ekim 2014’te erişildi).

Libya: Büyüyen Cihatçı Pazarı

Wolfram Lacher

Eğer Cezayir geçmişte Kuzey Afrika’nın cihatçı hareketinin merkezindeyse, Libya da gelecekteki merkezidir. On yıllar boyunca gizliden ya da yurtdışında faaliyet gösterdikten sonra, Libyalı cihatçılar Kaddafi rejiminin düşmesiyle birlikte bir fırsat elde ettiler. 2011 ayaklanmasından sonra ortaya çıkan tüm siyasi kuvvetler gibi Libyalı cihatçı gruplar da ilk ve başat olarak, sadece birkaç şehirde destekçi bulabilen yerel bir fenomendi. Ama diğer aktörlerden çok daha fazla ulusaşırı bağlantılar kurmuşlardı. Yereldeki bu hızlı büyümelerinin sebebi, ilk olarak, pozitif bir toplumsal imaj oluşturmalarına sebep olan yardımsever ve devletvari servisleri toplum içinde şeffaf bir şekilde yapmalarıydı. Sonradan siyasi tansiyonun artmasını iç savaşın tekrarlanması için kullanacaklardı. Devam eden çatışmaların bir devlet kurmayı engellemesiyle birlikte Libya’nın Kuzey Afrika cihatçılığındaki merkez üssü rolünün gelecek yıllarda artacağı düşünülebilmektedir.

Kökenleri ve Gelişimi

Libyalı cihatçıların birbirini takip eden üç jenerasyonu, birbirinden çok farklı deneyimler tarafından şekillenmiştir – ve sonuç olarak Kaddafi’nin vasiyeti ile birlikte ortaya çıkan imkanlara farklı şekillerde cevap vermiştir. Yaşlı jenerasyonun çoğu, hala siyasette aktif olabildikleri kada-

ryla, ana akım İslami harekete ya da İslami olmayan akımlara katıldılar. Bu jenerasyon 1960'larda ve erken 1970'lerde doğanları, yani eylemleri 1988 ile 2001 yılları arasında doruğa ulaşanları kapsamaktadır. Onların biçimlendirici deneyimleri 1980'ler ve 1990'larda Afganistan'daki silahlı mücadele sırasında başlamıştır. Çoğu sadece antikomünist cihat fikriyle değil, aynı zamanda 1989'da binlerce genç İslamcı'yı hapseden Kaddafi rejiminin baskısından kaçmak amacıyla silahlı mücadeleye katılmıştır.⁷⁶ 1993'ten beri Libyalı Afganistan gazileri Cezayir'e gitmiştir ve burada Silahlı İslami Grup'a katılmışlardır (GIA). Savaşta ölmekten kaçan ve tasfiyelerden kurtulmayı başaranların çoğu örgütün vahşiliğinin farkına varmış olarak ülkelerine geri döndü.⁷⁷

Harita 3: Libya

76 Fathi al-Fadhli, "The Political Alternative in Libya and the State after the Revolution" (Arapça), part 10, 18 Mart 2007, <http://www.libya-watanona.com/adab/ffadhli/ff22047a.htm> (bu makaledeki tüm yazılara 10 Eylül 2014'te erişilmiştir).

77 Kamil al-Tawil, *Al-Qaeda and Its Brothers: The History of the Arab Jihadists* (Arapça), (Londra, 2007), 125-32.

Afganistan savaşı gazileri, 1995'te resmi olarak kurulan ancak bundan önceki yıllarda da varlığını gizli bir şekilde sürdürmüş olan Libya İslami Savaş Grubu (LIFG)'nu kurdular.⁷⁸ Liderlerinin uluslararası deneyimlerini yansıtır şekilde, Libya İslami Savaş Grubu kendini sadece zalim Kaddafi rejimine karşı cihadın öncüsü olarak görmüyor, aynı zamanda küresel cihatçı hareketin de bir parçası olarak görüyordu. Haziran 1995 ile 1998 arasında Libya İslami Savaş Grubu hücreleri Libya güvenlik güçleriyle sık sık çarpıştılar. Kaddafi'ye suikast düzenleme planları, bir keresinde çok yaklaşmış olmalarına rağmen, başarısız oldu.⁷⁹

Rejim insafsız bir şekilde cevap vermekte gecikmedi ve Libya İslami Savaş Grubu'nun dağlardaki mevzilerini hava kuvvetleriyle bombaladılar. Örgüt destekçilerinin ve üyelerinin akrabalarının tutuklanmasını radikal fikirlere sahip olduğu düşünülenlerin tutuklanması izledi. 1200'den fazla mahkum 1996 Temmuz'unda Trablus'taki Ebu Selim hapisanesinde katliamda hayatını kaybetmiştir ve ölenlerin çoğunluğu çeşitli İslami akımlara mensuptur.⁸⁰ Bu baskı dalgası bir sonraki cihatçı jenerasyonun oluşması için yeterli zemini hazırladı.

Üyeleri Libya'nın bütün bölgelerinden olmasına ve Büyük Trablus bölgesinde eylemler yürütmesine karşın, LİSÖ'nün iki tane müstahkem mevki vardır: Bingazi ve kuzeydoğudaki Derna. Bu iki şehirden çok sayıda LİSÖ üyesi örgüte katılmıştı ve en ağır saldırılar bu şehirlerde gerçekleşmişti.⁸¹ Bu iki şehrin tarihsel olarak da önemi vardı; Bingazi ve Derna monarşi zamanında (1951-1969) rahat bir hayat süren şehirli seçkinler daha sonra Kaddafi tarafından ötekileştirilmiş ve sonradan muhalif tarafa geçmişti. Kuzeydoğu bölgesinin tamamı gibi Bingazi ve Derna da ekonomik olarak rejim tarafından ihmal edilmişti ve bu durum 1990'larda ayak-

78 Omar Ashour, "Post-Jihadism: Libya and the Global Transformations of Armed Islamist Movements", *Terrorism and Political Violence* 23 (2011): 377-97.

79 Al-Fadhli, "The Political Alternative" (bkz: not 76).

80 Human Rights Watch, *Libya: Haziran 1996 Killings at Abu Salim Prison* (New York, 2006).

81 1995 ile 1998 yılları arasında öldürülen LİSÖ üyeleri listesi için, bkz: al-Fadhli, "The Political Alternative" (bkz: not 76).

lanmaya sebep olmuştur. Rejimin baskısı bu iki şehri özellikle etkilemişti ve bu yüzden de bu şehirlerin radikal yerel kökenleri olması normal karşılanmalıdır.

1998'in ortasından itibaren LİSÖ Libya'da yok edilmeye başlandı ve liderleri Afganistan'a kaçtılar ve orada El-Kaide yönetimiyle irtibata geçtiler. Kendi beyanlarına göre Afganistan ile aralarında ideolojik uzaklık olmasına ve Amerika'ya⁸² karşı yapılacak doğrudan saldırılarda Afganistan'ı zemin olarak kullanmaya karşı uyarsalar da, 11 Eylül 2001'den sonra Batılı istihbarat servislerinin dikkatli incelemesinden kurtulamadılar. Birçok üst düzey LİSÖ üyesi Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere tarafından Afganistan dışında tutuklandı ve Libya'ya teslim edildi.⁸³

2005'te Kaddafi'nin oğlu Seyfülislam Kaddafi rejim ile hapisteki LİSÖ liderleri arasında görüşmeleri başlattı ve bunun için Libyalı ve yabancı ulema aracı oldu. 2007'de Afganistan'daki LİSÖ üyeleri El-Kaide'ye katıldıklarını duyurdıklarında bu Libya'daki lider kadrosu tarafından hemen reddedildi.⁸⁴ Bu görüşmeler sonucunda LİSÖ yönetim kadrosundan (meclis el-şura) altı isim, cihat ile ilgili anlayışlarını değiştirdiler ve artık Müslüman ülkelerde şiddetin siyasi değişim yaratmak için kullanılmaması gerektiğini savunmaya başladılar.⁸⁵ Bu süreç içerisinde, 2007 ile 2011 arasında, dört yüzden fazla örgüt üyesi ve sempatzanı serbest bırakıldı ve en son olarak da 16 Şubat 2011'de, Kaddafi'ye karşı olan ayaklanmanın ilk gününde, 110 kişiyi tahliye ettiler.⁸⁶ Rejime karşı silah-

82 Abd al-Wahhab Gaid and Sami al-Saadi in David Kirkpatrick, "Political Islam and the Fate of Two Libyan Brothers", New York Times, 6 Ekim 2012, ve Human Rights Watch, *Delivered into Enemy Hands: US-Led Abuse and Rendition of Opponents to Gaddafi's Libya* (New York, 2012), 25.

83 LİSÖ'nün eski lideri Abdulhakim Belhac ve yardımcısı Halid eş-Şerif ve örgütün önde gelen alimi Sami el-Saadi üç önemli kişidir. Human Rights Watch, *Delivered into Enemy Hands* (bkz: not 82).

84 "Libyan Islamists 'Join al-Qaeda'", BBC News, 3 Kasım 2007.

85 Sami al-Saadi, Muftah al-Dhawadi, Mustafa Qanaifid, Abd al-Hakim Belhaj, Abd al-Wahhab Gaid and Khalid al-Sharif. *Revisions of the Libyan Islamic Fighting Group: Corrective Studies on the Understanding of Jihad, Moral Policing and Rule over People* (Arapça), ed. Salman al-Auda (Kahire, 2010).

86 Al-Sadiq al-Raqi'i, "The Islamists in Libya: History and Jihad (2)" (Arapça), 26

lı mücadeleden vazgeçtiğini söyleyenlerin birçoğu, devrimde öncü bir rol üstlendi.

Bu sırada, cihatçıların ikinci jenerasyonu yetişti. LİSÖ’nün dağıtılması cihatçıların Libya’da organizasyonun zorlaştıran önemli bir etkendi ve 11 Eylül 2011’de Amerika’nın “teröre karşı savaş”ına karşı direniş ön plana çıkmıştı. 2001’den 2010’a kadar olan süreç, bu yüzden iki çeşit cihatçı sosyalleşmesi ile özdeşleşmiştir. İlk olarak yeni jenerasyon Ebu Selim hapishanesinde radikalleşmişti. Bu eylemcilerin çoğu LİSÖ üyesi olmayıp sadece söz ile bağlılık gösteren kişilerdi.⁸⁷ İkinci olarak, Libya’da örgüte katılımları Irak’a kaydıran bağlantılar oluşturulmuştu ve Irak o zamanlar cihatçılığın en radikal haliydi. Irak’taki ABD güçleri tarafından el konulan belgelere göre, Libyalılar Ağustos 2006 ile Ağustos 2007 arasında El-Kaide bağlantılı Irak İslam Devleti’ne katılan yedi yüz yabancı savaşçı içerisinde en büyük ikinci grubu oluşturmaktaydılar. Milli nüfuslarıyla kıyaslandığında, Libyalılar açık ara öndeydi. Bu belgelerde hangi şehirlerden geldikleri de belliydi. Yarısından fazlası 100 bin nüfuslu olan Derna asıllıydı, dörtte biri ise Bingazi’den gelmekteydi.⁸⁸ Yani, bağlantıları onları LİSÖ’nün diğer üyelerinden ayırsa da, Libyalı cihatçılar yerel kökenleri ile özdeşleşmiş olarak kalmışlardır.

Son olarak, üçüncü jenerasyonun üyeleri ilk muharebe deneyimlerini devrim sırasında edindiler ya da rejimin düşüşünden sonra cihatçı örgütlere katıldılar. Radikalleşmeleri büyük oranda 2011’de iç savaşın bitişinden sonra gerçekleşti. Birçok cihatçı grubun Kaddafi’ye karşı olan mücadeleye katılmasına karşın, savaştıkları birlikler tamamen İslamcılardan oluşmuyordu. Birçok grupta, ilk LİSÖ üyeleri ve daha genç cihatçılar İslamcı olmayan devrimcilerle aynı safta savaştılar; Derna’dan Ebu Selim Şehitleri tugayı, Bingazi ve Ecdebiye’den Ömer el-Muhtar tugayı, Binga-

Aralık 2011, <http://www.alwatanlibya.com/more-18910-23->)2(تاريخ وجهاد بقلب الصادق الرقي عي لاسلاميون في ليبيا

87 Mary Fitzgerald, “Finding Their Place: Libya’s Islamists during and after the 2011 Uprising”, in *The Libyan Revolution and Its Aftermath*, ed. Peter Cole ve Brian McQuinn (Londra, 2015), 177–204.

88 Joseph Felter ve Brian Fishman, *Al-Qa’ida’s Foreign Fighters in Iraq: A First Look at the Sinjar Records* (West Point: CTC Harmony Project, 2008).

zi'den Rafallah es-Sahati tugayı ve batı Libya şehri olan Nalut'tan Başkent'in Şehitleri tugayında bu durumu görmek mümkündür.⁸⁹ Eski LİSÖ destekçileri, Abdülhakim Belhac gibi, kendilerini cihatçıdan çok devrimci olarak tanımlıyorlardı. 2011 yazında, Belhac Katar'la doğrudan ilişkiler geliştirdi ve Ağustos 2011'de başkent'in düşmesinden sonra Trablus Askeri Konseyi'nin başı oldu.⁹⁰ Eski LİSÖ üyeleri, bu yüzden, cihatçı olarak değil, devrimci olarak ün kazandı.

Ama ayaklanma başladıktan kısa bir süre sonra, radikallerin devrimi farklı bir şekilde kullanmak istediklerinin emareleri ortaya çıkmaya başladı. Derna'da El-Kaide'yle bağlantıları olduğu söylenen iki grup silahlı örgüt oluşturmaya başladılar. 1990'larda Usame bin Ladin'i Afganistan'dan Sudan'a takip eden Sufyan bin Kumu 2001'de Pakistan'da yakalandı ve 2007'de Guantanamo'dan Libya'ya gönderildi. Mayıs 2011'de büyük ihtimalle El-Kaide'nin ikinci ismi olan Eymen Ez-Zevahiri'yi temsilen gelmiş olan Abdülbasit Aziz Derna'da görüldü.⁹¹ Kaddafi döneminde iç işleri bakanı olan Komutan Abdülfettah Yunus 2011 Temmuz'unda suikaste kurban gittiğinde militan İslamcılar birden töhmet altında kaldılar. İkinci dereceden kanıtlar, eski Ebu Selim mahpusu Ahmed Ebu Hattala tarafından kurulan Ebu Ubeyde ibn El-Cerrah'ı göstermekteydi.⁹²

Rejimin düşüşünden sonra çıkan kaos yerel silahlı grupların güçlenmesi için uygun ortamı sağlıyordu. Kaddafi'nin düşmesi sağlandıktan, yani ortak hedefe ulaşıldıktan sonra, devrimci tugaylar siyasi fikirlerine göre ayrışmaya başladılar. Rejimin yıkılması ile kendi görevlerini tamamladık-

89 Bu grupların eski üyeleriyle röportaj, Bingazi, Trablus and Nalut, Kasım 2012 ve Şubat 2014. ayrıca bakınız Fitzgerald, "Finding Their Place" (bkz: not 87).

90 Peter Cole, "The Fall of Tripoli", in *The Libyan Revolution and Its Aftermath*, ed. Cole ve McQuinn (bkz: not 87), 55–104.

91 Rob Nordland ve Scott Shane, "Libyan, Once a Detainee, Is Now a U.S. Ally of Sorts", *New York Times*, 24 Nisan 2011; Nic Robertson and Paul Cruickshank, "Source: Al Qaeda Leader Sends Veteran Jihadists to Establish Presence in Libya", *CNN*, 30 Aralık 2011; Nic Robertson, Paul Cruickshank and Jomana Karadsheh, "Libyan Official: U.S. Drones Seeking Jihadists in Libya", *CNN*, 7 Haziran 2012.

92 David Kirkpatrick, "A Deadly Mix in Benghazi", *New York Times*, 28 Aralık 2013.

larını düşünen pek çok gönüllü, normal yaşamlarına geri döndüler. Onların yerini örgüte yeni katılanlar doldurdu. Devlet mühimmat depolarının yağmalanması bu örgütlerin ellerindeki silah sayısını artırdı. Bu durum yerel örgütlenmelerin gücünü artırarak devletin gücünün eski haline gelmesini engelleyen bir faktör oldu. Cihatçı unsurlar giderek ayrıştılar ancak devrim zamanında kurdukları ilişkilerden yararlanmaya devam ettiler. Cihatçıların ilk jenerasyonları artık yönetici pozisyonlarında hak iddia etmeler ve diğer siyasi rakipleri kadar demokrasiye saygı duysalar da, ikinci jenerasyon üçüncü jenerasyondan çeşitli cihatçı yapılanmalara üye almak konusunda oldukça rahattı.

Devrim Sonrası Dönemde Libya’daki Cihatçılar

Devrim sonrası cihatçı grupların çoğu, toplumun gözü önünde kuruldu. Söylemlerinde kendileri ile devlet arasında mesafe koysalar da, devlet temsilcileri ile daimi iletişimde oldular, en azından 2014’ün ortalarında güç mücadeleleri devlet kurumlarını ayırana ve iki rakip hükümet ortaya çıkana kadar. Bu değişken ilişkiler sadece devletin zayıflığından kaynaklanmadı, eski LİSÖ liderlerinin ve cihatçı olmayan İslamcıların devlette ve devlet kurumlarında yarattıkları etki de bu durumun oluşmasında etkili oldu.

Siyasi İttidal, Kararsızlık ve Değişken Sınırlar

Eski LİSÖ liderlerinin çoğu, ideolojik olarak yumuşamıştı ve bazı kollarında kayda değer değişimler kaydetmişlerdi. 2012 Temmuz seçimlerinden önce Abdülhakim Belhac Vatan Partisi’ni kurdu ve bu partide eski LİSÖ üyeleri ile ılımlı İslamcılar ve İslamcı olmayanları biraraya getirdi. LİSÖ damgası Sami el-Sadi, Abdulvahap Gaid ve Halid eş-Şerif’in önemli rol oynadıkları Ümmet Partisi’nde daha belirgindi. Bununla beraber Ümmet Partisi demokratik sürece bağlılığını dile getiriyor ve bu El-Sadi tarafından dini olarak temellendiriliyordu.⁹³ Gaid daha sonradan Genel Ulusal Kongre’nin üyesi oldu ve pekçok parlamento dışı sorunda arabuluculuk görevi üstlendi. Birçok eski LİSÖ lideri hükümette üst düzey görevler edindiler.

93 Al-Sadi tarafından demokrasi üzerine bir konuşma, in Ocak 2013, [http:// www.youtube.com/watch?v=tHEPb6Fib8Q](http://www.youtube.com/watch?v=tHEPb6Fib8Q).

Halid Eş-Şerif 2014 Ocak'ta savunma bakanı olarak atandı ve kendisinden bir önceki savunma bakanı da LİSÖ üyesi olan ve işine son verildikten sonra ayrılıkçı kampa geçip kuzeydoğu Libya'daki İslamcılarının siyasi muhaliflerine katılan Sadık el-Mebruk el-Ghithi idi. Bir başka LİSÖ savaşıcısı da, Abdülcevad el-Badin, ayrılıkçıların içinde aktif olarak rol oynamaktaydı. Örgütün eski üyelerinden bazıları da, Afganistan gazisi olan İsa Abdulkuyum gibi, İslami eğilimlerin şiddetli birer muhalifine dönüştüler.

Eski LİSÖ üyeleri genellikle siyasi düşmanları tarafından herhangi bir kanıt olmadan "El-Kaide" olarak tanımlanmaktadırlar. Ama siyasi merkezçiliğine rağmen eski LİSÖ çevresi genç jenerasyonun radikal kadrosuyla ikili ilişkilerini korudu. Örneğin, Halid El-Şerif'in Ebu Selim'den Ağustos 2011'de serbest bırakıldıktan sonra kurduğu "Ulusal Muhafız Teşkilatı" da Derne'deki En-Nur tugayı gibi cihatçı tugaylar içermekteydi.⁹⁴ Kağıt üzerinde, Ulusal Muhafız Teşkilatı, para ve ekipman desteği garanti edilerek el-Ghithi'nin sınır muhafızlarına dahil edildi.

Bingazi'nin büyük devrimci tugayları ile Ensar eş-Şeria arasındaki ilişkiler de anlaşılması zor ve muğlaktır. Ensar Eş-Şeria 17 Şubat tugayından ve Rafallah el-Sahati tugaylarından oluşmuştur ve bu iki tugayın lider kadrosu Müslüman Kardeşler ile ya da eski LİSÖ ile bağlantılıdır. Ancak bu iki tugayın Müslüman Kardeşler'den ve LİSÖ'den daha radikal oldukları söylenebilir. Ebu Selim'de hapis yatmış ve ikinci jenerasyon cihatçıları temsil eden Muhammed ez-Zehavi tarafından öncülük edilen radikaller 2012'de Ensar Eş-Şeria'yı kurmak için ayrıldılar. Ama radikaller eski silah arkadaşları ile ilişki kurmaya devam ettiler. Bu bağlantılar sayesinde Temmuz 2012'de Bingazi'de düzenlenen "şeriatın uygulanması için forum"da kamuoyu önüne çıktılar. Ensar Eş-Şeria ve onun gibi gruplar ağır silahlarla donanmış kamyonetlerle boy gösterdiler ve demokrasinin bir sapkınlık olduğunu dile getirdiler.⁹⁵ 17 Şubat ve Rafallah El-Sahati tugayları 2012

94 "The Units That Have Adhered to the Flag of the National Guard" (Arapça). Ayrıca bakınız Fitzgerald, "Finding Their Place" (bkz: not 87).

95 Mısırata'dan el-Faruk tugayı ve Derne, Ecdebiya, Sirt ve Sabrata'dan gruplar forumda temsil edildiler. 17 Şubat ve Libya Kalkanı tugaylarının bazı araçları da katıldı. Yazarın düşünceleri, Bingazi, 7 Haziran 2012, Rafallah al-Sahati tugayının eski üyeleriyle tartışma, Bingazi, Trablus, Haziran ve Kasım 2012.

Temmuz seçiminde güvenliği sağlasalar da Ensar Eş-Şeria seçimlere karşı çıktı.

LİSÖ gazileri gibi birçok farklı grup da geçici hükümetin zayıflığından faydalandı ve bu durumu cihatçı çevreler için bir avantaja çevirdi. Örneğin, hükümet Irak ve Rusya’da⁹⁶ bulunan “siyasi mahkumların” iade edilmesini istedi, ancak hiçbir zaman bu emri onların akrabalarının mı yoksa eski yoldaşlarının mı verdiği kesinlik kazanmadı. Bu durumu aynı şekilde 1998 Doğu Afrika büyükelçilik bombalamasıyla bağlantılı olarak ABD’nin istediği ancak Şubat 2014’te Libya milli futbol takımı ile birlikte Güney Afrika’dan ülkesine dönmeyi başaran eski Afganistan gazisi ve LİSÖ üyesi olan İbrahim en-Tantuş’ta da görürüz.⁹⁷ Ürdün’de hapiste olan Libya cihatçı Muhammed el-Drisi’nin ailesi de Trablus’ta Nisan 2014’te Ürdün büyükelçisinin kaçırılması olayından sorumlu tutuldu. El-Drisi daha sonradan büyükelçiye karşılık olarak ülkesine döndü.

Bingazi ve Derne Üzerine Çatışmalar

Ensar Eş-Şeria’nın ve diğer cihatçı gruplarının Bingazi ve Derne’de gelişmesi sadece devletin zayıflığı ile açıklanamaz. Bu iki şehrin kontrolü üzerine olan yerel güç mücadeleleri de bu grupların oluşmasında etkilidir.

Ordunun, polis ve istihbarat servisinin eski ya da aktif üyelerinin suikasta kurban gitmeleri ilk olarak 2012 baharında gerçekleşti. Bingazi’de pek çok Batılı diplomata yapılan suikast girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı. 11 Eylül 2012’de Amerikan diplomatik yerleşkesine ve CIA tarafından kullanılan binaya yapılan saldırıdan sonra olaylar arttı ve ABD büyükelçisi Christopher Stevens öldürüldü. Medyaya göre, Ahmed Ebu Hattala

96 Rusya’daki tutuklular genellikle Çeçen savaş gazileridir. Libya müzakereciler onları iç savaş sırasında yakalanan Rus ve Beyaz Rus paralı askerleriyle değiş tokuş yapmak istemekteydi. “Furtia: We Are Seeking the Release of 150 Libyan Prisoners in 30 States” (Arapça), Libiya al-Jadida, 5 Eylül 2013 (artık mevcut değil).

97 Buradaki kişi İbrahim et-Tantuş’tur ve kendisi Güney Afrika’yı terk etmekte özgür olduğunu çünkü hakkındaki yakalama kararının düştüğünü ve hakkında başka suçlama bulunmadığını iddia etmekteydi. İbrahim et-Tantuş ile televizyon röportajı Libiya li-kull al-Ahrar kanalında, 22 Nisan 2014.

ve Ensar Eş-Şeria üyeleri saldırıda yer aldılar. Saldırıdan sonra yapılan gösterilerde sadece Ensar Eş-Şeria değil devlet kontrolünde olan 17 Şubat tugayları ve Rafallah El-Sahati de eleştirildi. Ordu birlikleri karmaşadan yararlanarak örgütün mühimmat deposunun bir kısmını ele geçirdiler ve devrimci tugaylar ile eski güvenlik güçleri arasındaki iktidar kavgası daha da alevlendi. Aynı durum Derne’de de gerçekleşti, eski güvenlik güçleri iki LİSÖ üyesi tarafından kurulan Ebu Selim Şehitleri tugayı ile çarpıştı.

Bingazi’deki çatışmalar, Libya Kalkan Tugayı’nın üssünün önünde yapılan gösterilerde otuz bir kişinin hayatını kaybettiği 2013 Haziran’ında daha da arttı. Hükümet buna karşılık İslami eğilimli devrimci tugaylardan oluşan birliği resmi olarak dağıttığını duyurdu.⁹⁸ Bu olaydan sonra giderek artan ve Bingazi ve Derne’deki eski ve aktif güvenlik güçlerini hedef alan suikastları kimin yaptığı bulunamadı ve hiçbir soruşturma tamamlanmadı. 1990’larda yaptıkları baskılardan dolayı Kaddafi’nin yandaşlarına duyulan öfke, bu şiddet olaylarında merkez rolü oynamıştı ki, kuzeydoğu Libya’da hala kan davaları görülmektedir. Cihatçılar güvenlik güçlerini intikam alma isteklerinin bir göstergesi olarak “kafir” ilan ettiler. Cihatçıların ötesinde, sadece güvenlik güçleriyle çatışan devrimci tugaylar değil, suç çeteleri de bu şiddet olaylarından sorumlu olabilir. Devrimci kampın taraftarları eski rejim unsurlarını suçladılar. Büyük olasılıkla, cinayetlerin arkasında olan, cihatçılar çoğunlukta olsa bile bu üç unsurun birleşimi idi.

99

Bu ölümler intikam istediğine ve sonuç olarak da Ensar Eş-Şeria ile eski askeri birlikler ile çatışmaya sebebiyet verdi. Şubat 2014’te ordunun özel birlikleri ve Ensar Eş-Şeria ile 17 Şubat tugayları çatıştı. Mayıs 2014’te Komutan Halife Haftar tarafından yönetilen ordunun eski memurları Bingazi’deki devrimci tugaylara ve Ensar Eş-Şeria’ya terörizmle mücadele ve

98 David Kirkpatrick, “Violence against Libyan Protesters Threatens to Undercut Power of Militias”, New York Times, 9 Haziran 2013.

99 2012’nin sonunda kuzeydoğu Libya’da cihatçıların olası kara listesi dolaşmaktaydı. Cihatçıların ölümlerin çoğundan sorumlu olduğuna dair şüpheler Nisan 2014’te İslami Gençlik Şurası Derne’de kurulduğunda pekişti. Şura, devlet güvenlik güçlerine eski suçlarından dolayı yargılanmama şansı tanıdı. Şura Konseyi’nin Twitter hesabı: http://twitter.com/shabab_IsIs (şu an kapalı)

askeri otoriteye muhalefet adı altında büyük bir saldırı düzenlediler.¹⁰⁰ Haftar’ın yanındaki birlikler, Saeqa dahil, şehirdeki neredeyse bütün üslerini geçici olarak kaybettiler. Haftar’ın saldırısı düşmanlarını birleştirdi ve Haziran 2014’te Bingazi Devrimcileri Şura Konseyi’ne katıldılar.

Şura Konseyi kendini başlarda cihatçı retorikten uzak tutsa dahi, Ensar Eş-Şeria Bingazi’de marjinal bir gruptan merkez kuvvete dönüştü ve örgüte katılan insan sayısında çok fazla artış oldu. Örgütün savaşma gücü 2014 ortalarından itibaren üç yüz ile beş yüz kişi arttı.¹⁰¹ Mısır’ın yardımı ile birlikte Haftar Eylül 2014’ten itibaren durumu tersine çevirdi. Bunlar olduğu sırada Tobruk Temsilciler Meclisi’nin resmi desteğini kazandı ve Haziran 2014’te seçildi. Haftar’ın kuvvetleri ve komşu milisler Şura Konseyi’ni bastırdı, sadece Bingazi’de birkaç karargah kaldı. Bu çatışmalar Ensar Eş-Şeria’nın gücünü azalttı ve liderlerin çoğu hayatını kaybetti.¹⁰² Örgütün bazı üyeleri İslam Devleti’ne katılmak için Suriye’ye gitti. İntihar bombacılarının sayısının artması göstermektedir ki İD’e katılım ile taktiklerdeki radikalleşme el ele gitmektedir ve pek çok yabancı savaşçı artık örgütün içinde yer almaktadır.¹⁰³

Ensar Eş-Şeria’nın Yükselişi

ABD büyükelçisi Stevens’in 2012’de öldürülmesiyle başlayan protestolar Ensar Eş-Şeria için önemli bir an teşkil etmektedir. Örgüt o zamandan itibaren silahlı kanadına daha az önem vermeye başlamış, onun yerine hayırsever aktivitelere yoğunlaşarak kamuoyunun dikkatini çekmeye çalışmıştır.¹⁰⁴ Aynı zamanda örgüt Bingazi dışındaki diğer şehirlerde de yerelde köklerini güçlendirerek ve yerel karakterleri adapte ederek örgütlenmeyi başarmıştır. El-Kaide ve kendisine bağlı örgütlerin aksine Ensar

100 Wolfram Lacher, *Libya’s Transition: Towards Collapse*, SWP Comments 25/2014 (Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, Mayıs 2014).

101 Mary Fitzgerald, ile mailleşme, Eylül 2014.

102 Bingazi’deki devrimci tugaylardan birinin eski lideriyle röportaj, yer bilinmiyor, Aralık 2014.

103 Bingazi’de öldürülen dokuz “şehidin” listesine bakınız (beş Tunuslu, iki Mısırlı ve iki Libyalı), Kasım 2014’te Sirenayka’da basılmıştır.

104 Aaron Zelin, “Libya’s Jihadists beyond Benghazi”, *Foreign Policy*, 12 Ağustos 2013.

Eş-Şeria saldırı ve ölümleri üstlenmemekte, onun yerine toplum ile devamlı ilişki içerisinde olmaya çalışmaktadır. Ensar'ın mesajı demokrasi-nin Batı tarafından dikte edildiği ve bunu savunan kafir Libyalılara karşı savaşılmaması gerektiğidir. Bu yüzden Libya'nın cihadı Kaddafi'nin düşmesi ile bitmeyecektir, aksine zalimlere karşı olan savaş daha yeni başlamıştır. Devlet tamamen İslami kurallara göre yönetilmediği sürece yapılan sadece irtidad, dinden dönme olacaktır.¹⁰⁵

Bingazi'de örgüt sokakları temizliyor, en büyük hastanenin koruyuculuğu yapıyor, kadın ve çocuklar için bir klinik açıyor ve Suriye, Gazze ve Sudan'daki savaş kurbanları için insani yardımı mobilize ediyordu.¹⁰⁶ Ensar Eş-Şeria'nın uyuşturucu kullanımını önlemek için yaptıkları büyük oranda başarılıydı ve Bingazi'nin popüler bir futbol takımının sponsorluğunu kazandılar. Bu tarz aktiviteler için açılan forum aynı zamanda Libya'daki cihada katılım için de propaganda aracı olarak kullanılmaktaydı. Bu strateji açık bir biçimde başarılıydı ve ikinci forum olan "şeriatın yürürlüğe konması için forum" Haziran 2013'te birinci forumu geçerek daha fazla katılımcıya ev sahipliği yaptı.

Ensar Eş-Şeria'nın Bingazi'de kurulduğu zamanlarda Sufyan Bin Kumu Derne'de aynı isimli bir tugay kurdu.¹⁰⁷ İki örgüt de birbirlerinden tamamen bağımsız olarak kurulduklarını ve hiçbir bağlarının olmadığını savundu.¹⁰⁸ Ensar Eş-Şeria merkez yönetim kadrosu, Şura Konseyi ve birçok şehirde kolu olan bir örgüt olarak büyümeye başladığında Derne'deki grubun da ona ait olduğu ortaya çıktı.¹⁰⁹ İki örgütün de diğer yeni merkezleri 2013 yazında çeşitli birimler kurulan Ecdebiye ve Sirt'ti. Ensar Eş-Şe-

105 "Ansar al-Sharia's Doctrine and Methods" (Arapça), leaflet, Benghazi, undated; Mu'assasat al-Raya li-l-Intaj al-İlami, "A Theological View on the Ongoing Struggle in the Libyan Arena" (Arapça), Bingazi, Ağustos 2014.

106 Aaron Zelin, "When Jihadists Learn how to Help", *Foreign Policy*, 7 Mayıs 2014.

107 Al-Markaz al-İlami Darna Libiya, "Interview with Sufian bin Qumu, commander of the Ansar al-Sharia Derna Brigade, in a Forest" (Arapça), 2 Nisan 2012, <http://tamimi.own0.com/t97883-topic>.

108 Mary Fitzgerald, "It Wasn't Us", *Foreign Policy*, 18 Eylül 2012; Aaron Zelin, "Know Your Ansar al-Sharia", *Foreign Policy*, 21 Eylül 2012.

109 Ekim 2013'te Ensar Eş-Şeria kurban bayramı için Bingazi, Derne ve Sirt'te koyun dağıtmış ve bunun propagandasını yapmıştır.

ria bu üç şehirde de yerel tabana güveniyordu ve Bingazi ve Derne gibi Ecdebiya ile Sirt’te de Irak’a giden çok sayıda genç erkek vardı.¹¹⁰

Örgütün bu üç şehirdeki inisiyatifleri Bingazi’dekilere benzemektedir, uyuşturucu karşıtı kampanya ve ihtiyacı olanlara dağıtılmak üzere bağışlar toplamak bunlardandır. Dört şehirde de Ensar Eş-Şeria hem silahlı grup hem de yardım kuruluşu olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda yerel yaklaşımlar arasında önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Ecdebiya şehrinde örgütün durumu tamamıyla istikrarsız ve buna bağlı olarak da eylemleri çok daha ihtiyatlıdır. Birçok iç çatışmanın yaşandığı Sirt şehrinde Ensar Eş-Şeria çatışmalardan sonra arabulucu görevi görmektedir. Burada örgütün yaklaşık iki yüz savaşı, devlet güvenlik güçlerinden pek çok kişiye suikast düzenleyerek aşamalı olarak kendilerini güvenlik gücü olarak kabul ettirmişlerdir.¹¹¹

Ensar Eş-Şeria’nın ve diğer cihatçı örgütlerin etkisi Derne’de doruk noktasına ulaşmıştır çünkü burada polis, eski askeri birlikler ve mahkemeler öldürme ve gözdağı verme sebebiyle neredeyse işlemez hale gelmiştir. 2013’ün ortalarından itibaren devletin şehirdeki varlığı limandaki küçük bir askeri birlikle sınırlandırılmıştır. Şubat 2014’te cihatçılar yerel vatandaşları anayasa komisyonu seçimlerine katılmaktan men ettiler ve Haziran ayında da Temsilciler Meclisi seçimlerine katılmalarına engel oldular. Artık sadece güvenlik güçleri üyelerine suikast düzenlemekle kalmıyor, aynı zamanda hakimleri, aktivistleri ve siyasetçileri de hedef alıyorlardı. Diğer cihatçılarla birlikte Ensar Eş-Şeria’nın Derne kolu, ilk defa Nisan 2014’te şehirde devriye gezen İslami Gençlik Şura Konseyi’ni kurdu. Bu geçit töreni yaklaşık yüz-yüz elli savaşıdan oluşuyordu. Mayıs ayında Şura Konseyi yerel konseyde bir koltuk elde etti ve orada İslami mahkeme kurdu. Ağustosta mahkeme bir vatandaşı öldürdüğünü kabul eden bir Mısırlıyı infaz etti. Mahkeme aynı zamanda ufak çaplı suçlar ile toprak mülkiyeti ile alakalı sorunları çözmekteydi.¹¹² Son olarak Ekim 2014’te Şura

110 Felter and Fishman, *Al-Qa’ida’s Foreign Fighters in Iraq* (bkz: not 88).

111 6 Temmuz 2013’te Free Radio Sirt’te Fevzi el-Ayet ile yapılan röportaja bakınız, “Declaration Concerning Armed Clashes between the Tribes of Sirt” (Arapça), Sirt, 11 Aralık 2013.

112 Ağustos 2014’teki @shabab_IsIs Twitter hesabının tweet’lerine bakınız (artık

Konseyi Ebubekir El-Bağdadi'nin İslam Devleti'ne biatını deklare etti ve Derne'yi Barka vilayetinin merkezi olarak ilan etti.¹¹³

Ama Şura Konseyi'nin bir devlet kurmak için hırsı Ebu Selim tugaylarının direnişiyle karşılaştı. Ebu Selim tugayları bin kişiden fazla olan savaşçısıyla her zaman Derne'nin en güçlü askeri gücüydü. Grubun liderleri LİSÖ'den ayrılan birinci jenerasyon cihatçılardı ve aynı zamanda şehirde İslami değerlerin güçlenmesi için çalışıyorlardı. Ancak genç radikaller Ebu Selim'i 2012'de devletin kurduğu birimlerin taraftarı olduğu için mürted olarak etiketlemişlerdi.¹¹⁴ Ebu Selim aynı zamanda hiçbir yabancı üyesinin olmamasıyla da diğer örgütlerden ayrılmaktadır.¹¹⁵ İki taraf arasındaki çatışma Haziran 2014'te doruğa ulaştı ve iki taraftan da birçok hayatın kaybedilmesine sebep oldu.¹¹⁶ Ebu Selim İslam Devleti'ne biat etmeyi reddetti ve Aralık 2014'te Ensar Eş-Şeria ve diğer cihatçı gruplarla birlikte İD'e karşılık olarak Derne Mücahitleri Şura Konseyi'ni oluşturmak için bir araya geldiler.¹¹⁷

Ensaar Eş-Şeria ve diğer cihatçı gurpların bu kadar hızlı büyümeyi nasıl finanse edebildikleri büyük oranda bilinmemektedir. Onların hayır-sever faaliyetleri toplumdan gelen bağışlara ya da işadamlarının sponsor olmalarına rağmen kendi kendini finanse edebilecek yetenekte değildir.

aktif değil).

113 "Shura Council of Youth of Islam Paves Way for Establishment of Caliphate in Derna" (Arapça), *Al-Wasat*, 6 Ekim 2014, <http://www.alwasat.ly/ar/news/libya/40449/>.

114 Details of Killing of Ansar al-Sharia Leader in Clashes between Extremists in Derna" (Arapça), *Al-Wasat*, 10 Haziran 2014, <http://www.alwasat.ly/ar/news/libya/21974/>.

115 Derne'den bir gözlemciyle röportaj, yer gizli, Kasım 2014.

116 Örneğin, "Details of Killing of al-Qaeda Leader Ali bin Tahir in Derna" (Arapça), *Al-Wasat*, 9 Nisan 2014, <http://www.alwasat.ly/ar/news/libya/12398/>; "Clashes between al-Qaeda and the Abu Salim Brigade in Derna" (Arapça), *Al-Wasat*, 7 Haziran 2014, <http://www.alwasat.ly/ar/news/libya/21561/>.

117 Ebu Salim tugayına ve Ensar Eş-Şeria'ya ek olarak Mücahitler Konseyi Libya İslam Devleti Ordusu'na mensuptu. Bakınız Mathieu Galtier, "The Army of Islamic State of Libya: Derna's Mystery Militia", *Libya Herald*, 7 No- vember 2013; Martyrs of Abu Salim brigade, "Letter Concerning the Supreme Security Committee" (Arapça), *Derna*, 28 Nisan 2015.

Banka soygunları ve fidye için adam kaçırma gibi gelir getiren suç olayları Derne ve Sirt’te büyük ihtimalle önemli rol oynamaktadır. Ensar Eş-Şeria Sudan’ın başkenti Hartum’dan Ecdebiye’ye kadar illegal mülteci kaçakçılığını yapabilmek için bağlantılar ağı da kurmaktadır.¹¹⁸ Bunların dışında, Ensar Eş-Şeria büyük ihtimalle yurtiçinde ve dışında zengin destekçilere sahiptir. İslam Devleti’nin iyi finanse edilmiş operasyonlarının aksine Libya’lı cihatçıların petrol geliri elde ettiğine dair bir kanıt yoktur. 2015’in ilk dönemlerinde İD birlikleri merkez Libya’da pek çok petrol merkezine saldırdı ve bu merkezler kapatıldı ancak Ensar üretimi kontrol etmek için herhangi bir çaba göstermedi.¹¹⁹

Kuruluşlarıyla alakalı şiddet olaylarına rağmen rağmen Ensar Eş-Şeria ve diğer örgütler yardımseverlik faaliyetlerine güvenmişlerdir. Mesela Ensar Eş-Şeria için bu gibi yardımsever faaliyetler çok önemli bir yerde durmaktadır. Diğer gruplar Ensar Eş-Şeria’yı Bingazi’deki El-Jala hastanesinden ısrarla kovmuşlar sadece hasta görevlileri hastaneyi korumaları için onların geri dönmesini istemiştir.¹²⁰ Cihatçıların topluma diyalog yoluyla entegre olmaya çalışması devam etmektedir, örneğin mart 2014’te Derne’de Ulusal Diyalog müzakeresi yapılmıştı. Mayıs 2014’te Müftü Sadık El-Garyani hala Ensar Eş-Şeria’yı terörist grup olarak gören hükümeti “aceleci” davranmakla eleştirdi.¹²¹ Kısa süre sonra hükümeti ve orduyu mürtedler olarak gören örgütle arasına mesafe koydu.¹²²

2014’ün ortalarından itibaren ulusal düzeyde tansiyon artınca cihat-

118 Ensar Eş-Şeria tarafından Ecdebiye’de barındırılan ve bu rota ile Avrupa’ya göç eden Suriyeli mülteciye göre. Nizar Sarieldin tarafından mülteci ile röportaj, yer ve konum gizli, Aralık 2014.

119 “New Attacks on Libya’s Oil Assets Shake Nation’s Stability, Energy Markets”, *Wall Street Journal*, 8 Mart 2015.

120 “Staff Ask Ansar al-Sharia to Protect Al-Jala Hospital in Benghazi” (Arapça), *Al-Wasat*, 1 Nisan 2014, <http://www.alwasat.ly/ar/news/libya/11290/>.

121 Mufti: Accusations of Ansar al-Sharia Involvement in Events in Benghazi Are Premature” (Arapça), *Al-Wasat*, 6 Mayıs 2014, <http://www.alwasat.ly/ar/news/libya/16494/>.

122 “Mufti Calls on Ansar al-Sharia to Drop Condemnation of System as Godless” (Arapça), *Al-Wasat*, 8 Haziran 2014, <http://www.alwasat.ly/ar/news/libya/21673/>.

çı gruplar yardım işlerinden ve vaaz vermekten silahlı mücadeleye geri döndüler. Ensar Eş-Şeria'nın Bingazi'deki savaş üzerine yoğunlaşması buna kanıt olarak gösterilebilir. Diğer cihatçı gruplarla ve yabancı savaşçılarla birlikte bazı Ensar Eş-Şeria fraksiyonları İD'e katıldı. Ensar Eş-Şeria'dan farklı olarak İslam Devleti yabancı rehineleri öldürmesi ve intihar bombacıları ile ünlenmişti.¹²³ Şura Konseyi ve İD arasında çıkan savaş yüzünden Bingazi'nin büyük bölümü tamamen yıkıldı ve insanlar evlerinden oldu. Tornuk Temsilciler Meclisi'ne bağlı olan güçler Derne'ye petrol ve diğer ürünlerin gitmesini engellediler; sadece Ebu Selim Şehitleri tugayı belli miktarda petrol ve maaş ödemeleri için nakit taşınımının güvenliğini sağlayabiliyordu. Bu gelişmeler yerel halk ile cihatçı örgütlenmeler arasındaki çelişkiyi ortadan kaldırdı ve cihatçıların yerelde devlet oluşturma çabalarını baltaladı ama örgüte katılım ve radikalleşme arttı.

Cihatçı Yerelcilik

Ensar Eş-Şeria'nın stratejilerinin başarısı çok yüksek olmasına rağmen Libya'daki cihatçı grupların hırslarının önüne geçecek pek çok sınırlama vardı. Ülkedeki siyasi güçler, cihatçı hareketler de dahil olmak üzere yereldeki dengeler sebebiyle elde bölge dışında pek fazla etki gösterememektedir.

Kuzeydoğu Libya'da Derne'nin komşuları neredeyse tamamen cihatçı hareketlerin eline geçmişti.¹²⁴ Merkez Libya'da 2015'te küçük bir yerleşim olan Naufiliya'da Ensar Eş-Şeria hücreleri büyük bir İD birimine dönüşmüştü ve Sirt'teki İD biriminden bağımsızlığını ilan etmişti.¹²⁵ Ku-

123 Bakınız Aaron Zelin's Jihadology project, <http://jihadology.net/category/countries/libya/>.

124 Libya'daki siyasi kamplar için bakınız: Wolfram Lacher, "Fault Lines of the Revolution: Political Actors, Camps and Conflicts in the New Libya", *SWP Research Paper* 4/2013 (Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, Mayıs 2013), ve International Crisis Group, *Libya: Getting Geneva Right* (Brüksel, 2015).

125 Naufiliya'dan on bir genç erkek 2006'da Irak'a gittiler; onlardan biri daha sonra yerel İD kolunda komutan olmuştur. "Al-Naufiliya ... from Koranic Study Centers to Jihadi Thought" (Arapça), *al-Wasat*, 30 Mart 2015, <http://www.alwasat.ly/ar/news/libya/68165/>; "A Young Man Gets to Know IS from the Inside", *al-Nas*, 28 Nisan 2015.

zeybatıda cihatçı yapılanmalar Mısırata, Beni Velid ve Zintan'da yer edinmekte başarısız olmuştu. Üç şehirde de güçlü yerel karar alma ve istişare yapıları cihatçı örgütleri engellemiştir. Mısırata'da cihatçılar devrimden sonra hemen örgütlenmiş ancak kısa süre içinden şehirden kovulmuşlardı. Ancak sonradan Ensar Eş-Şeria'nın ve İD'in bir parçası olarak Sirt'te tekrar meydana geldiler.¹²⁶ Beni Velid'de yerel örgüt üyeleri şehirde eylem yapmak istediklerinde güçlü bir karşı çıkışla yüzleşip Sirt ile Beni Velid arasında kimsenin yaşamadığı bir yere yerleştiler.¹²⁷ Zintan ve kuzeybatıdaki diğer şehirlerde muhafazakar Suudi Selefi düşüncelerin güçlü etkisi cihatçıların önünde engel teşkil ediyordu. Demokrasiyi inançsızlığın bir ifadesi olarak görüyor ancak cihatçılığı da devlet otoritesinden bir sapma olduğu için ayıplıyorlardı.¹²⁸

Kuzeydoğu Libya'da Haftar'ın kuvvetleri ve yerel siyasetçiler tarafından geçerlilik kazanan etnopolitik söylem, çatışmalar devam ederken etkisini artırdı. Bazı provokatörler İslamcılar Sirenayka'daki Sa'adi ve Murabitun kabilesinden ayrı olan gruplarla eş tutmuştur: yüzlerce yıl önce Trablusgarp'tan Bingazi ve Derne'ye gelen aileler ile Bingazi ve Derne'ye yerleşmiş olan Osmanlı idarecileri ve askerlerinin soyundan gelen aileler.¹²⁹ Giderek popülerlik kazanan bu söyleme göre kuzeydoğudaki savaşın amacı yabancı unsurları kovmaktır.¹³⁰ Ancak bu söylem gerçekten uzaktır. LİSÖ ve Ensar Eş-Şeria Sa'adi ve Murabitun kabilelerden pek çok

126 Mısırata'dan sayısız genç erkek 2005 ile 2007 arasında Irak'a savaşmaya gitmiştir. Haziran 2012'de, Mısırata'daki Kızılhaç ofisine saldırı düzenlendi. Aynı ay, El Faruk tugayı üyeleri Ensar Eş-Şeria'ya katıldılar. 2015'in başlarında önemli Mısırata ailelerinin iki üyesi, Usame ve Hasan el-Karami Sirt'teki İD şubesinde önemli görevler elde ettiler. "Terror- ists Strike in Mısırata", *Libya Herald*, 12 Haziran 2012; "Some Answers to Understand IS in Sirt and Libya" (Arapça), *al-Nas*, 7 Nisan 2015; "La catena di comando dello Stato islamico in Libia", *Il Foglio*, 19 Mart 2015.

127 Yerel siyasetçiler ve gözlemcilerle röportaj, Bani Walid, Nisan2014 ve Ocak2015.

128 Ensar El-Hak tugayı ve bazı etkili yerel organizasyonlar tarafından Zintan'da bu eğilim temsil edilmiştir.

129 Bakınız Emrys L. Peters, "The Tied and the Free", in *idem, The Bedouin of Cyrenaica: Studies in Personal and Corporate Power* (Cambridge, 1991), 40-58.

130 Yerel kabile siyasetçileriyle röportaj, Tobruk, Nisan 2015.

üye alması bunun kanıtıdır. İslami Gençlik Şura Konseyi'nin 2014 yazında yayımladığı bir grafik gururla şöyle demektedir: "Derne – cihadın aslan ini, demirci ocağı."¹³¹

Yerel ve Küresel: Ulusaşırı Bağlantılar

LİSÖ'nün kökenlerinin gösterdiği gibi, Libya'lı cihatçılar her zaman merkezinde El-Kaide'nin olduğu ulusaşırı bağlantılara katılmışlardır. Devrimi takiben Suriye ile olan bağlantılar bu bağlamda çok büyük önem kazandı ve İD'in Libya'da ilerlemesi için anahtar konuma geldi. Ancak mücadeleyi desteklemek için inşa edilen ilişkiler Libya'lı cihatçıların Mağrip ülkeleri ve Sahra bölgesiyle de iletişimlerini kolaylaştırdı.

Suriye ve Etkileri

Suriye'ye asker ve mühimmat göndermek için kurulan bağlantılar Kaddafi rejimin düşmesinden kısa süre sonra başladı.¹³² LİSÖ gazileri gibi devrimciler de Suriye bölgesindeki diktatöre karşı savaşa devam edeceklerini düşünmekteydiler. Başlarda örgüte adam kabulü tamamen açıktı ve cihatçılardan farklı olarak bir sürü insan da katılıyordu. Örneğin Özgür Suriye Ordusu için savaşan Mehdi el-Harati'nin Ümmet tugayı radikal değildir. Ancak bu durum cihatçılar Suriye iç savaşında avantajlı konuma gelince değişti. İdealist gönüllüler hayal kırıklığına uğradı ve örgüte yeni katılımlar daha çok cihatçılar tarafından gerçekleştirildi. Bununla beraber Suriye'deki Libya birlikleri, Irak'taki gibi, Libya nüfusuna kıyasla en güçlü yabancı savaşçıların olduğu birlik olarak kalmaya devam etti.¹³³

2012'nin sonunda Libya'lı cihatçılar deklarasyonunda "Derne insanına" ve Mısırata'daki bir kuruluşa teşekkür ettikleri Battar tugayını kurdu.

131 Bakınız: @albattarly Twitter hesabı, August 2014 (şu an kullanımda değil).

132 UN Security Council, Final Report of the Panel of Experts Established Pursuant to Resolution 1973 (2011) Concerning Libya, S/2014/106, 15 Şubat 2014, ve "In Turnabout, Syria Rebels Get Libyan Weapons", *New York Times*, 21 Haziran 2013.

133 Aaron Zelin, "Foreign Jihadists in Syria: Tracking Recruitment Networks" (Washington, D.C.: *Institute for Near East Policy*, 19 Aralık 2013), <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/foreign-jihadists-in-syria-tracking-recruitment-networks>.

Kısa süre sonra tugay İŞİD saflarına katıldı ve El-Nusra, İslami Cephe ve Özgür Suriye Ordusu'na karşı savaşmaya başladı. Battar tugayı Bingazi'deki Ensar Eş-Şeria ve Derne'deki Şura Konseyi ile sıkı ilişkiler kurmuştu. 2014 yazında Hafta'nın kuvvetleri ile savaş patlak verdiğinde Battar tugayının bir bölümü Bingazi'ye geri dönmüştü. Daha sonradan Battar tugayı Ensar Eş-Şeria ile savaşırken hayatını kaybeden cihatçılar için ve Ebu Selim tugayı ile çatışırken Derne yakınlarında hayatını kaybeden ve "komutan" olarak anılan Ensar Eş-Şeria üyesi için vefat ilanı yayımladı.¹³⁴

Bu bağlantılar Ensar Eş-Şeria'nın bazı birimlerinin ve bazı cihatçı grupların İD'in yan dalları haline gelmelerine sebep oldu, ancak Ensar Eş-Şeria'nın kalan birimleri İD'den bağımsızlıklarını ilan etmeye çalışıyorlardı. Bingazi ve Derne'deki Şura Konseyi'ne dayanarak Ensar Eş-Şeria birimleri El-Bağdadi'ye biat etmek konusunda baskı yapan İD'e direnebildiler. Sirt ve Naufiliya'da İD hakimiyeti artmıştı, bu yüzden Ensar Eş-Şeria'nın bağımsız bir yapı olarak eylemlerine devam etmesi mümkün değildi.¹³⁵ Bu yerel İD kolu Sirt'in Ensar Eş-Şeria şubesinin yeni bir isim altındaki halidir.¹³⁶ Ama İD'in gelişi özellikle Libya'nın kuzey komşularındaki yabancı savaşçıları da çekmiştir.¹³⁷

Libya-Suriye bağlantılarının önemi sadece İŞİD'in Libya'da faaliyet göstermesiyle sınırlı değildir. Bu bağlantılar Libya'lı cihatçıları Mağrip ülkeleri ve Mısır ile de bağlamaktadır. Ensar Eş-Şeria bu bağlantıların merkezinde yer almaktadır.¹³⁸ Aynı zamanda İslami Mağrip ile El-Kaide'nin de

134 "Details of killing of Ansar al-Sharia leader" (bkz: not 118).

135 Some Answers to Understand IS" (bkz: not 132).

136 "Marzuq: The Daesh Fighters in Sirt are Members of Ansar al-Sharia, We Know Them Personally" (Arapça), *Al-Wasat*, 24 Mart 2015, <http://www.alwasat.ly/ar/news/libya/67257/>.

137 "Some Answers to Understand IS" (bkz: not 57); "La catena di comando" (bkz: not 57); "Daesh Gives the Residents of al-Naufiliya Three Days to Repent" (Arapça), *Al-Wasat*, 12 Şubat 2015, <http://www.alwasat.ly/ar/news/libya/60966/>.

138 Bakınız Aaron Zelin, "New Evidence on Ansar al-Sharia in Libya Training Camps" (Washington, D.C.: *Institute for Near East Policy*, 8 August 2013); Nancy Youssef, "Benghazi, Libya, Has Become Training Hub for Islamist Fighters", McClatchy DC, 12 Aralık 2013; Alfred Hackensberger, "Islamisten sind schlim-

hatçılar için bir kanal haline geldiği Sabrata'daki olaylar kadar güvenilir kaynaklarca da doğrulanmıştır.¹⁴³

Mali Bağlantısı

2012'nin başlarında Derne ve Bingazi'den radikaller İslami Mağrip'te ve kuzey Mali'de El-Kaide ile bağlantılar kurdular. Faslı otoritelere göre, birçok Faslı Ensar Eş-Şeria'nın desteğiyle Bingazi üzerinden kuzey Mali'ye geçti ve Batı Afrika Tevhid ve Cihad Hareketi'ne katıldı.¹⁴⁴ 2012'nin sonlarında Ensar Eş-Şeria kuzey Mali'ye en az bir konvoy asker ve silah desteği gönderdi.¹⁴⁵ Ocak 2013'ten beri Bingazi ve Derne'den birçok cihatçı Fransa ordusuna karşı kuzey Mali'ye geçti.¹⁴⁶ Haziran 2014'te Ensar Eş-Şeria'nın Ecdebiye kolunun liderinin Mali'de öldürüldü.¹⁴⁷ Bu bağlantılar göz önüne alınınca Trablusgarp'taki İD kolunun Ocak 2015'te kuzey Mali'ye özgü aksanı olan Tuareg savaşçılarının Mali ve Cezayir'deki kardeşlerini Libya'daki İD'e katılmak için çağırarak bir video yayımlaması şaşırtıcı değildir.

Kuzey Mali ve kuzeydoğu Libya arasındaki bağlantıların Ocak 2013'teki Ayn Amenas bölgesindeki doğalgaz tesisine yapılan saldırıda da rol oynadığı düşünülmektedir.¹⁴⁸ Çünkü saldırganlar, Mısır ve Tunusluların çoğunlukta olduğu çokuluslu bir gruptu.¹⁴⁹ Bu kadar çok Mısırlının yer alması AQIM ve ona bağlı gruplar için alışılmadık bir durumdu ve bu durum, Sirenayka ve kuzey Mali arasındaki değiş tokuşlar dikkate alındığın-

143 Bir İngiliz vatandaşının ve Yeni Zelandalı'nın Ocak 2014'te Sabratha yakınlarında öldürülmesinin arkasında radikallerin olduğu düşünülmektedir.

144 Salé cezai soruşturma bürosu raporu, Salé, 2012.

145 Milis liderleri ve siyasetçilerle görüşme, Sabha ve Ubari, Eylül 2013. Ayrıca bakınız: Wolfram Lacher, "Libya's Fractious South and Regional Instability, Security Assessment in North Africa, Dispatch 3" (Geneva: Small Arms Survey, Şubat 2014).

146 Adı geçen iş ortaklarıyla görüşme, Bingazi, Mart 2013.

147 <http://www.facebook.com/alshaheed.hamza.yaseen.omar>.

148 Ayn Amenas olayı için bu sayıdaki Wolfram Lacher ve Guido Steinberg'in makalesine bakınız.

149 African Centre for the Study and Research on Terrorism, "Updated Incident Preliminary Analysis: The In-Amenas Terrorist Attack, in Algeria", Ocak 2013, <http://www.caert.org.dz/Media-review/Special-editions/TIGUENTOURINE-Analysis.pdf>.

da anlaşılabilir. Fransız istihbarat kaynaklarına göre, saldırganların çoğu Ensar Eş-Şeria tarafından Bingazi’de eğitilmiştir; hatta Cezayir kaynakları saldırganlardan bazılarının Bingazi’deki ABD yerleşkesine yapılan saldırıda da yer aldığını iddia etmiştir.¹⁵⁰

Diğer yandan, güney Libya transit bölge olarak kullanılmaktaydı. Fransa’nın kuzey Mali’ye müdahalesinden ve Ayn Amenas saldırısından sonra Batı medyası istihbarat kaynaklara dayanarak güney Libya’da çok sayıda cihatçı eğitim kampı olduğunu duyurdu. Ama Ayn Amenas saldırısı gösterdi ki kuzey Mali’de gruplar güney Libya üzerinden ancak yerel suç ortakları yardımıyla geçebilirler. Kuzey Mali’den kaçan bazı radikaller burada sığınak bulmuş olsalar bile, örgütlerini güney Libya’da yeniden yapılandırmadılar. Bu yüzden, güney Libya’nın kendini “El-Kaide’nin kontrolü altında” yapılandığına dair olan manşetler yanıltıcıdır.¹⁵¹ Cihatçı akımların etkisini artırdığı kuzeydeki şehirlerin aksine güneydeki çatışmalar daha çok etnik ve kabile ekseninde çıkmaktaydı.¹⁵² Bu çatışmalarda, taraflar karşı tarafın etkisini azaltmak için herhangi bir kanıt göstermeden El-Kaide ismini kullanmışlardır. Libya’ya İD’in girmesinden sonra dahi bu durumu görmek mümkündür. Ocak 2015’te on dört askerin öldürülmesini üstlendikten sonra ünlenen Fezzan’daki İD kolu Sirt’teki Ensar Eş-Şeria’dan meydana gelmiş ve güney bölgeye geçmemiştir.¹⁵³ İD’in güneydeki çatışma bölgeleri olan Sebha, Ubari ve Eş-Şati’de herhangi bir eylem yaptığına dair bir kanıt yoktur.

Genel Bakış

Libya’daki eski ve aktif cihatçıların çevresinin birçok farklı özelliği vardır. Merkezçiliğe kayan siyasetçiler sebepsiz olarak ya da geçmişleri dolayısıyla “El-Kaide” olarak tanımlanmışlardır. Diğer yandan, çok radikal

150 “Some Algeria Attackers Are Placed at Benghazi”, *New York Times*, 22 Ocak 2013; “Al Qaeda’s Widening North African Jihad Confounds Foes”, *Reuters*, 9 August 2013; “Militants in Benghazi Attack Tied to a Qaeda Affiliate”, *New York Times*, 20 Kasım 2014.

151 “Samuel Laurent: ‘Le désert libyen est devenu un haut lieu de la contrebande et du terrorisme’”, *Radio France Internationale (RFI)*, 9 Haziran 2013.

152 Lacher, *Libya’s Fractious South* (bkz: not 80).

153 Kurbanların akrabaları bu sonuca varmıştır. Bral al-Shati’deki bir tanıkla e-mail görüşmesi, Ocak 2015.

olan bazı kişiler de örgütlerinde zararsız, şiddet olaylarına karışmayan yüksek rütbelere gelmişlerdir. Ama açık bir biçimde cihatçı akımlar artık Libya’nın sahil şeridinde yerleşmiş ve kemikleşmiş durumdadır ve Libyalı cihatçılar Sahra bölgesi bağlantılarında olduğu kadar Kuzey Afrika ve İslam Devleti arasındaki değiş tokuşlarda da anahtar rol oynamaktadır.

Libya’da cihatçı tehdidi kontrol altına almak için öncelikle devletin istikrarı sağlanmalıdır. Bu sağlanmadığı sürece cihatçılar yerelde etkilerini sağlamlaştıracaklardır. 2014’ün ortalarından itibaren devlet kurumlarının dağılması ve iki rakip iktidarın ortaya çıkması ile bu problem çözülemeyecek bir duruma gelmiştir. Hükümetin Tobruk ve Bayda’daki “terörle mücadelesi”nde tüm siyasi muhalifleri tek bir çatı altında görmesi ve dış yardım için lobi faaliyetlerinde bulunması sorunu sadece büyütme yaramıştır. Bingazi’de bu yaklaşım yüzünden ılımlı gruplar cihatçılar işbirliği yapmışlardır. Eski LİSÖ liderleri ve diğer İslamcı unsurlar, 2014 yazında Trablus’u ele geçirecek olan “Libya Şafağı” koalisyonunda daha önce hiç olmadıkları kadar önemli rol oynamışlardır. “Şafak” ve cihatçı gruplar arasındaki taktiksel işbirliği Bingazi’de sınırlandırılmıştır. Yine de “Şafak”ın öncü kadrosunun cihatçı fraksiyonlara karşı olan çelişkili tavrı devam etmiştir. Kendi kendini tayin eden Trablus’taki hükümetin başbakanı Ömer el-Hasi ve halefi Halife el-Gavi Ensar Eş-Şeria’yı savundu ve Bingazi Şura Konseyi’ne açık destek verdi. Trablus İD’inin Ocak 2015’te büyükelçiliklere ve başkentteki bir otele düzenlediği saldırılara rağmen, Trablus hükümeti cihatçı tehdidi tanımayı reddetti ve saldırılardan “devrimin düşmanları”nı sorumlu tuttu.¹⁵⁴ Trablus kampındakiler kendilerini özellikle İD’in ortaya çıkmasından beri cihatçılardan ayırtırmak istiyorlardı. Şubat 2015’ten beri Mısırata güçleri Sirt ve Naufiliya’da İD ile müzakerelerde bulundu. Ama iki taraf da iktidar kavgasında oldukları için cihatçılarla yüzleşmek ikinci sırada kalıyordu. İki taraftaki aktörler için, terörle mücadele, yerelde istikrarı sağladığı kadar dış aktörlerle birlikte itibarını artırmaya ve böylece müzakere pozisyonunu geliştirmeye de yaramaktadır.

Libya’daki cihatçılık uzun zaman alacak bir mücadeledir ve Kuzey

154 GNC üyeleri ve danışmanlarıyla görüşme, Tripoli, Ocak 2015.

Afrika'daki emsallerinden çok daha zorlayıcı olacağı kesindir. Bu durum, Batılı liderlerin üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Ama devletin kutuplaşması devam ederse ve iki rakip taraf tek bir hükümet altında birleşemezse bu problemi çözmek imkansız bir hal alacaktır. Haftar ve müttefiklerinin “terörle mücadele”yi desteklemesi gerçekçi hiçbir başarıya sebep olmamaktadır. Libya cihatçılığı Avrupa'nın gündemine her geçen gün daha çok girerken, ulusal birlik hükümeti için yapılan müzakere beklentileri kesinlik kazanmamaktadır. Bu çabalar başarısız olsa dahi, siyasi çözümlerin terörle mücadele tarafından koz olarak kullanılmadığı çözümler sunulmaya devam edilecektir.

“Küyerelleşmek”: Cezayir ve Tunus’ta Cihatçılık

Isabelle Werenfels

Cezayir’in militan İslamcıları, Afrika kıtasının 1990’lardaki ilk cihatçıları arasında yer almaktadır. Sadece Mısır’daki cihatçılar silahlanma konusunda Cezayir’dekilerden hızlı davranmışlardır. Cezayirli cihatçı örgütlerin kökeni bağımsızlık kazanıldıktan sonra yoğunlaşan ve 1990’larda iç savaşa dönüşen ulusal sorunlarda bulunabilir. Bu cihatçı örgütler 2000’li yıllarda uluslararası arenaya taşındılar ama Cezayir’deki etkilerini ve desteği kaybetmediler. Diğer yandan Tunus’ta 2011’den çeşitli cihatçı aktörler bulunmaktaydı.

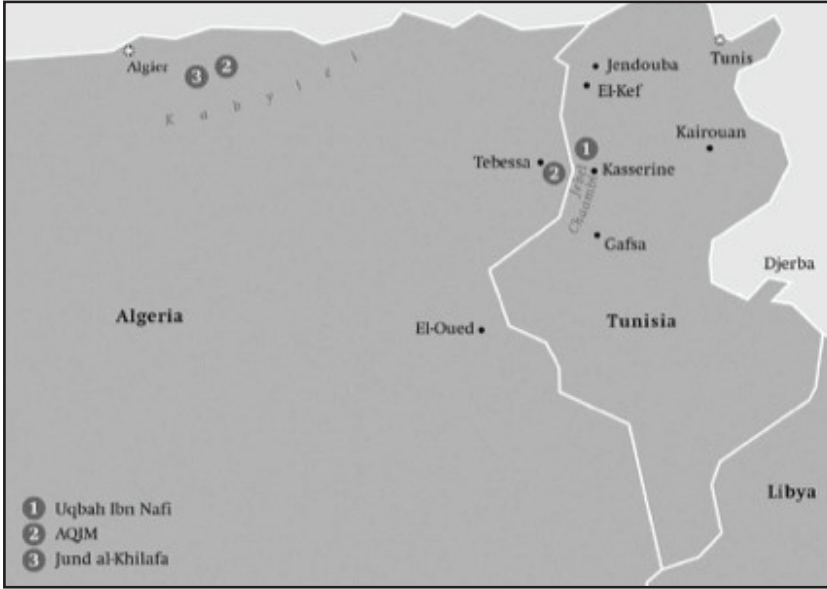
“Arap Baharı” Cezayirli ve Tunuslu cihatçılar için ezber bozan ve onların lehine olan bir olaydı. Yeni coğrafi koridorlar açıldı: Suriye’de devam eden savaş İD’in giderek güçlenmesi Mağrip ile Yakın Doğu arasındaki bağları güçlendirirken, 2000’lerin ortalarından itibaren var olan cihatçı Cezayir-Mali-Moritanya üçgeni yeni Cezayir-Tunus-Libya eksenine katıldı. Ama Suriye ve Irak’taki bu gelişmeleri Mağrip’teki cihatçı dinamikler üzerinde negatif etki yaptı ve yeni üye kazanmak için yapılan rekabeti artırdı.

Mağrip’teki cihatçılar yerel sosyal ve siyasi durumlar, ulusal ve küresel hedefler arasındaki daimi gerginlikte operasyonlarını yürütmektedirler. Propagandaları “uzaktaki düşman” a karşı, yani Fransa, Amerika ve

İsrail'e yöneltilmiş olsa da, şu anki düşmanları hala "yakın düşman" olan Mağrip rejimidir. Küresel cihadın yerel ve ulusal boyutlarının da olması ideolojik farklılıklar ve cihatçılar arası çatışmalara sebep olmaktadır. Tekil gruplar arasındaki taktiksel farklılıklar ve pragmatizm, yerel hususiyetler baz alınarak açıklanabilir.

Yerel Çatışmalar ve Habercileri

İlk bakışta Cezayir ve Tunus'taki militan grupların ortaya çıkışı ve yükselişi ile benzer özellikler taşıdığı düşünülebilir. Öncelikle birçok faktörün etkileşimi, birçok genç erkek için memnuniyetsizlik yaratmaktay-

Harita 4: Cezayir ve Tunus

dı. Bu faktörlerin içinde, sömürge sonrası elitlerinin gelişme modeli yaratmadaki başarısızlıkları ve toplumdaki kimlik ve sosyoekonomik krizlere çözüm bulmada yetersiz kalmaları vardır. Aynı zamanda genç nüfus sayısında önemli oranda artış görülmüştür ve evlilik öncesi seksin hala bir tabu olduğu ülkede evlenme yaşı ekonomik sebeplerle giderek artmaktadır. Bu gelişmelerden dolayı yaşanan hayal kırıklığı sebebiyle gençler

Avrupa’ya gitmeye çalışmakta, uyuşturucu kullanmaya başlamakta, küçük suçlara bulaşmakta ya da radikal dini örgütlere katılmaktadır.

Varolan birçok ortak noktaya rağmen Tunus ve Cezayir’deki cihatçı gruplar arasında önemli farklar da bulunmaktadır. Bu gruplar farklı zamanlarda ortaya çıkmış ve farklı uluslararası çatışmalardan ve farklı dini liderlerden etkilenecek kurulmuşlardır. Ve üyeleri farklı ulusal, sosyal ve siyasi bağlamlarda toplumsallaştırılmıştır. Bu durum, kuşkusuz, farklı yaklaşımlar, pozisyonlar, finans metodları ve üye alma mekanizmaları ürettiği kadar farklı “kurumsal imaj” da yaratmıştır.

Cezayir: Siyasetten Cihada

Cezayir’deki örgütlerin ortaya çıkış aşaması birçok cihatçı grubun izlediği gidişat için model teşkil etmektedir. Cezayir’deki cihatçılar, tamamen yerel bir siyasi ajanda ile radikaller olarak ortaya çıkmalarına rağmen zamanla ulusaşırı eylem yapan gruplarla ve El-Kaide ile yakınlaştılar. Cezayirli militan gruplar aynı zamanda dini militanlık ve organize suç arasındaki bağlantıyı da gösteren ilk örneklerden birini teşkil etmektedir.

Cezayir düşünüldüğünde, 1991 ve 1992 yılı cihatçı grupların değişimi için çok önemli yıllardır. Bu yıllarda, İslamcı Parti (İslami Selamet Cephesi) seçimlerin ilk turunu kazandıktan sonra silahlı kuvvetler demokratik parlamenter seçimleri iptal etmişti. Daha sonra yapılan askeri darbe ile sadece İslami Selamet Cephesi’ne karşı değil, binlerce sempatizanına da baskı yapıldı. İslami Selamet Cephesi’nin radikal kolu yeraltına çekildi ve 1990’ların sonuna kadar sürececek iç savaşı başladı.

Ama seçimlerin iptali sadece radikal cihatçı eylemlerin hızlanmasına sebep olmasına rağmen asıl tetikleyicisi bu olay değildi. İlk militan grup bu olaydan yaklaşık on yıl önce kurulmuştu.¹⁵⁵ Bu gurubun kurulmasının pek çok sebebi vardı. Sömürge sonrası elitler bağımsızlık hareketinin dini kanadını ötekileştirmiş ve yeni sosyal ve siyasi düzende İslam’ın baskın bir rolü olması gerektiğine dair olan fikirlerini dikkate almamışlardı. Ve 1980’lerde ekonomik kriz çıktığında hükümetteki parti kamu düzenini ve

155 Michael Willis, *The Islamist Challenge in Algeria: A Political History* (Reading: Ithaca University Press, 1996).

siyasi meşruiyetin devamını sağlamak için herhangi bir finansal kaynak bırakmadan görevi bıraktı. Bu durum İslami Selamet Cephesi için önemli bir fırsattı ve İslami Selamet Cephesi seçim zaferinden sonra aldatıldığında Cezayirli Seleflerin pek çoğu rejimi değiştirmenin ancak silahla mümkün olabileceğine inandılar ve faaliyetlerini gizli olarak yürütmeye başladılar.

Yeni silahlı hücrelerin liderlerinin pek çoğu Afganistan'dan dönenlerdi, yani uluslararası cihatçılardı. Ama yine de onların şimdiki savaşı (büyük oranda) Cezayir devletine, seçkinlerine, kadrolarına ve memurlarına karşıydı. Cezayir ya da Fransa'da "uzak düşman" olan Fransız ve diğer Batılı yabancılara yoğunlaştıkları her anda, ilk sıradalardı çünkü onlar, Cezayir askeri rejiminin destekçileri idi.¹⁵⁶

Silahlı grupların skalası giderek daha da genişlediğinde hedefler daha da karıştı ve rekabet de arttı. İslami Selamet Ordusu devletin güvenlik güçlerini, temsilcilerini ve altyapısını hedef alırken, Silahlı İslami Grup (GIA) sivillere karşı katliamlar düzenliyordu.¹⁵⁷ Sivillere karşı düzenlenen saldırılar sebebiyle Silahlı İslami Grup'ta ayrışmalar yaşandı ve Vaaz ve Savaş için Selefî Grup (GSPC) kuruldu. Yeni kurulan bu örgüt devlet adamlarını ve sembollerini hedef alıyordu ve 2006'a kadar örgütün resmi bildirilerinin içeriğinin %60'ı Cezayir ile alakalı konulardan oluşuyordu.¹⁵⁸

Cezayir Cihatçılığının Uluslararası Bir Kimliğe Bürünmesi

Cezayirli silahlı gruplarının başarılı bir şekilde uluslararası bir kimliğe bürünmesi değişen ulusal ve uluslararası ortamda onların artan zayıflıkları ile açıklanabilir. 2000'den itibaren militan gruplar büyük bir baskı ile karşılaşmışlardı, bu baskılar 1999 ile 2005 arasında itirafçı silahlı

156 Guido Steinberg and Isabelle Werenfels, "Between the 'Near' and the 'Far' Enemy: Al-Qaeda in the Islamic Maghreb", *Mediterranean Politics* 12, no. 3 (Kasım 2007): 407-13.

157 İstihbarat servisi tarafından Silahlı İslami Grup'un hücrelerine sızıldığı ve İslami aktörleri yurtta ve dünyada kötü göstermek için özellikle manipüle edildiği Cezayir muhalifleri arasında yaygın bir görüştür. Ancak bu hiçbir zaman yalanmamış ya da doğrulanmamıştır.

158 Manuel R. Torres Soriano, "The Evolution of the Discourse of Al-Qaeda in the Islamic Maghreb: Themes, Countries and Individuals", *Mediterranean Politics* 16, no. 2 (Temmuz 2011): 279-98 (283).

aktörler için genel affı da içeren devlet müzakere inisiyatifleri aracılığıyla yapılmıştı. Yaklaşık altı bin savaşçı bu teklif sebebiyle silahlarını bırakmışlardı. Buna ek olarak, büyük ölçekli katliamlar sebebiyle savaşçılara olan halk desteği de azalmıştı.

11 Eylül 2001 saldırıları uluslararası bir paradigma değişimine ön ayak oldu ve Cezayir hükümeti ile silahlı kuvvetlerinin başarısına olanak verdi: Yerel çatışmalarını uluslararası terörizmle mücadele olarak sundular. Artık Cezayir, bugüne kadar alıkondduğu askeri terörizmle mücadele teknolojisine ulaştı ve Batı istihbarat servisleriyle işbirliğini pekiştirdi.

Ordu GSPC’yi güney bölgelerde bastırmayı başarmıştı. Ancak bu durum silahlı İslamcılarının kaçakçılık bağlantılarını daha da yoğunlaştırdı ve cihatçılık ile uluslararası suçun sınırlarının birbirine karışmasına yol açtı.¹⁵⁹ Bu süreç aynı zamanda Moritanya’nın, Libya’nın, Tunus’un, Fas’ın ve biraz da Nijerya’nın içinde yer aldığı cihatçı yapıların uluslararasılaşması ile de alakalıdır.¹⁶⁰ “Uzak düşman” a doğru yönelim parasal sebepler dolaısıyla artmıştır: 2003’ten itibaren Batılı turistleri kaçırılarak elde edilen fidyeler cihatçıların ceplerini epey bir doldurmuştur.

Son olarak, 2006 yılında Cezayir’in son ilgili cihatçı grubu, GSPC, sembolik olarak da olsa El-Kaide’nin küresel ağına yaklaştı ve kendini İslami Mağrip El-Kaidesi olarak isimlendirdi. (İMEK/AQIM). 2007 Aralık’ında örgüt yeni adı altında Birleşmiş Milletler binasına ve Cezayir’deki hükümet merkezine saldırılar düzenledi ve birçok sivilin hayatına kaybetmesine sebep oldu.¹⁶¹

Tunus: “İslamcısız Devlet” Olması Sebebiyle Uluslararası Bir Kimliğe Bürünme

Militan İslamcılık Cezayir için olduğu gibi Tunus için de yeni bir fenomen değildir. Bin Ali’nin diktatörlüğü süresince (1987-2011) halihazırda

¹⁵⁹ Bu sayıdaki Sahel bölgesi üzerine olan yazıya bakınız.

¹⁶⁰ Arap cihatçıları arasındaki yaygın ırkçılık Cezayirli grupların Sahra altı bölgeden neden hiç cihatçı kabul etmediklerinin sebebidir.

¹⁶¹ Jean-Pierre Filiu, “Al-Qaeda in the Islamic Maghreb: Algerian Challenge or Global Threat?” Carnegie Papers, Middle East Program 104/2009 (Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, Ekim 2009).

az miltarda silahlı grup mevcuttu. 1990'lardaki birçok olayda Tunus polisi ve güvenlik güçleri Cezayir'deki iç savaşın Tunus'a yansıması olarak görülebilecek şekilde Cezayir sınırında öldürüldü.¹⁶² Cerbe'de turistlerin çok fazla olduğu bir bölgede gerçekleştirilen sinagog saldırısını El-Kaide üstlendi. 2006 ve 2007 yıllarında Tunus şehri yakınlarında turistleri hedef alan saldırılar konusunda eğitilmiş Tunus militanları ile güvenlik güçleri arasında çatışmalar meydana geldi.

Tunus'taki cihatçılık da on yıllar öncesine dayanmaktadır ve kısmen kimlik bunalımıyla sebebiyle ortaya çıkmıştır. Köktendinci karşı hareketin ortaya çıkmasının sebeplerinden biri Tunus'un ilk devlet başkanı olan Habib Burgiba döneminde Tunus'un modernizasyon sürecinde dini aktörlerin, yapıların ve sembollerin ötekileştirilmesidir. 1980'lerde radikal kanadı olan bir İslami hareket Tunus'ta şiddet içeren eylemler planlamaktaydı. 1989 seçimlerinde İslamcı adaylar hatırı sayılır bir kazanç elde ettikten sonra, Burgiba'nın halefi Bin Ali baskı uygulamaya başladı ve 1990'lardan itibaren yardım amaçlı bile olsa tüm İslami aktiviteleri yasakladı ve İslam'ı terörizmle eş tutan bir politika izledi.¹⁶³ Böyle yaparak devlet ılımlı İslamcıları dahi gizli faaliyet yürütmeye zorladı. Ulusal İslamcı otorite olmadan, kimlik arayışı içinde olan İslamcı Tunuslar çareyi internet ve televizyona yönelmekte buldu ve Körfez ülkelerindeki militan vaizlerden ve organizasyonlardan etkilendiler.¹⁶⁴ Sahil şeridindeki bölgelerde artan gelir uçurumu da, güneydeki ve Cezayir sınırındaki gençliğin radikalleşmesine sebep olmuştur.

“Arap Baharı”: Tunus'ta Cihatçılığı Güçlendiren Faktör

Şiddete eğilimli Tunuslu Selefiler, hiç şüphesiz, 2011'den beri Arap ayaklanmalarından fayda sağlayan gruplardandır. Tunus “devrim”inin

162 Güney Tunus'tan yerel politikacılarla röportajlar, 2012.

163 Isabelle Werenfels, Between Integration and Repression: Government Responses to Islamism in the Maghreb, SWP Research Paper 39/2005 (Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, Aralık 2005).

164 International Crisis Group (ICG), Tunus: Violence and the Salafi Challenge, Middle East/ North Africa Report 137 (Brüksel, 13 Şubat 2013), 11ff, <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/North%20Africa/Tunisia/137-tunisia-violence-and-the-salafi-challenge.pdf> (2 Eylül 2014'te erişildi).

kısa süreli yarattığı kargaşa sebebiyle devlet otoritesi zayıflamıştı. Her şeyden önemlisi, devlet güçleri daha az baskıcı olmakla kalmayıp, aynı zamanda daha güçsüz hale de gelmişlerdi. Bununla kalmayıp camiler ve radikal Selefilere üzerindeki kontrol de aşağı yukarı bir gece içerisinde kalkmıştı. 1980'lerde sayısız Tunuslu Afganistan ve sonrasında Bosna ve/veya Irak'ta cihada katılmış, sonrasında ya sürgünde yaşamış ya da ülkelerine döndüklerinde Tunus hapisanelerinde tutulmuşlardı. Bu Tunuslu cihatçılar artık ülkelerine dönebilir ya da genel aften yararlanabilirlerdi. Bunlardan bazıları şiddete başvurmayan ya da radikal eğilimli Selefi siyasi partiler kurdular.¹⁶⁵ Diğerleri ise silahlı çatışma yolunu takip ettiler.

İlimli İslam partisi En-Nahda tarafından yönetilen koalisyon hükümeti (2011-2013), ilk iş olarak Selefilere üzerindeki baskıyı azalttı. Baskı düzeninin radikalleşmeye sebebiyet verdiğini bilen En-Nahda, Selefilere siyasi sürece entegre etmeye çalıştı.¹⁶⁶ Aynı zamanda bu politikanın izlenmesinde Selefi oylarını kazanma düşüncesi de etkili olmuş olabilir.

Ancak hoşgörü politikası uzun sürmedi. Selefilere 2012 Eylül'ünde ABD büyükelçiliğine saldırması, 2013'te sol cenahtan iki muhalif siyasetçiyi öldürmesi ve güvenlik güçlerine karşı düzenledikleri saldırılar bardağı taşıran son damla oldu. 2013'ten beri militan Selefiler legal bir biçimde eylem düzenleyememektedirler ve yeraltına çekilmeye zorlanmışlardır.

Halihazırdaki Önderler:

İslami Mağrip El-Kaidesi ve Ensar Eş-Şeria

Cezayir ve Tunus'ta çeşitli cihatçı örgütler bulunmaktadır. Kuzey Cezayir'de AQIM (İMEK) en büyük örgüttür ve bazı bölgelerde kendisinden başka etkin yapıda bir örgüt bulunmamaktadır. Diğer gruplar Mali ve Libya'ya komşu olan güney Cezayir'de eylemlerine devam ederken, bazıları AQIM'ten ayrılmışlardır.¹⁶⁷ Devrimin ilk yıllarında Ensar Eş-Şeria ve Ukba bin Nafi tugayı Tunus'ta merkez aktörler olarak ortaya çıktı.

165 Fabio Merone and Francesco Cavatorta, "The Emergence of Salafism in Tunisia", *Jadaliyya* (online), 17 August 2012, <http://www.jadaliyya.com/pages/index/6934/the-emergence-of-salafism-in-tunisia> (2 Eylül 2014'te erişildi).

166 Nadha lideri Raşid Gannuşi ile röportaj, Tunus, Eylül 2012.

167 Bu sayıdaki Sahra bölgesiyle alakalı olan yazıya bakınız.

Kuzey Cezayir’de İslami Mağrip El-Kaidesi: Yapılanma, Fırsatlar ve Sosyal Taban

İslami Mağrip El-Kaidesi birçok bölgesel tugaydan oluşmaktadır.¹⁶⁸ Tugaylar eylem düzeylerine ve özerk hareket etme derecelerine göre farklılaşmaktadırlar.

İslami Mağrip El-Kaidesi’nin herhangi bir “resmi” örgüt şeması yoktur ama örgütün liderinin (emirinin) Ebu Musab Abdulvedud olduğu bilinmektedir. Abdulvedud’un kuzeydoğu Cezayir’deki Aures dağlarında saklandığı düşünülmektedir. Örgütün merkez yapıları Şura Konseyi (yürütme), maliye, şariat, sağlık yardımı, siyaset, uluslararası ilişkiler ve med-yadır.¹⁶⁹

Yıllar boyunca örgüt Sahel bölgesinde İslami Mağrip El-Kaidesi tugayını yöneten ve Abdulvedud tarafından yenildikten sonra 2012’de kendi grubunu kuran Muhtar Belmuhtar ile rekabet etmek zorunda kaldı. 2013 Ocak’ında Ayn Amenas’ta doğalgaz tesisine saldırı düzenleyen Belmuhtar Abdulvedud’u “eylem adamı” olması sebebiyle geride bıraktı ve örgütten atılması sebebiyle bazı finansal kayıplar yaşandı.

İslami Mağrip El-Kaidesi kendini fidye ödemeleri, sigara, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı ve kaçakçılardan haraç toplama yoluyla finanse etmektedir.¹⁷⁰ Bu sebeple savaşçıların hepsi ideolojik olarak örgüte sadakatle-

168 La situation sécuritaire dans les pays de la zone sahélienne, ed. Assemblée Nationale, Rapport d’information No. 4431 (Paris, 6 Mart 2012), <http://www.assemblee-nationale.fr/13/pdf/rap-info/i4431.pdf> (2 Eylül 2014’te erişildi).

169 Ahmad Abu al-Walid, “Al-Qaeda’s Organisation: An Attempt to Understand the Strategy and Structure: The Example of the Organisation of al-Qaeda in the Islamic Maghreb” (Arapça), *Anba as-sahel* (online), 9 Ekim 2013, <http://www.anbasahel.com/index.php/2013-07-10-00-30-24/912-2013-10-09-16-27-39> (2 Eylül 2014); “Who Are the Emirs of al-Qaeda in the Islamic Maghreb?” (Arapça), *France 24* (online), 24 September 2010, <http://www.france24.com/ar/20100924-emirs-aqmi-terrorism-africa-maghreb/> (2 Eylül 2014’te erişildi).

170 2003 ile 2012 yılları arasında AQIM’in sadece fidye ödemesi olarak 89 milyon dolar elde ettiği rapor edilmiştir; Christian Nünlist, Kidnapping for Ransom as a Source of Terrorism Funding, CSS Analysis in Security Policy 141/2013 (Zürih: Center for Security Studies, ETH Zürich, Ekim 2013), <http://www.css>.

rinden dolayı değil, örgütün onlara sağladığı finansal kaynak sebebiyle örgütte bulunmaktadır. Ancak Belmuhtar’ın ihracı ve Sahel bölgesinde yeni grupların kurulmasıyla birlikte, İslami Mağrip El-Kaidesi’nin finans kaynakları azaldı. Örgüt “adam kaçırma işi”ni kuzey Cezayir’de Kabiliye’ye kadar genişletmesine rağmen, kurbanlardan sadece mütevazı paralar elde edebiliyorlardı. Ayrıca, yerel Berberi nüfus adam kaçırmalara cihatçı örgüt destekçileri ihbar ederek karşı koyuyordu. Bu da İslami Mağrip El-Kaidesi’nin kuzey Cezayir’de giderek artan bir şekilde baskı altında kalmasına sebep oluyordu.

Esasen, İslami Mağrip El-Kaidesi’nin Cezayir’in bu bölgesinde coğrafi olarak sürüncemede kaldığı kanıtlarla sabittir. Abdulvedud’un üstlendiği yakın zamandaki saldırılar genellikle başkentin doğu ve güneydoğu bölgelerine ve özellikle de Kabiliye’ye yoğunlaşmıştır. Buna örnek olarak da 2014 başkanlık seçimleri arefesinde on dört askerin öldürüldüğü saldırı gösterilebilir. 2014 Eylül’ünde Fransız rehinesine işkence yapılması uluslararası medyada büyük yankı bulmuştur ve bu saldırının sorumlusu İD’e katıldığını söyleyen küçük bir İslami Mağrip El-Kaidesi koludur. Ama hain cihatçılar arasında büyüyen rekabete karşın, İslami Mağrip El-Kaidesi için yeni fırsatlar doğmuştur.

Cezayir’deki İslami Mağrip El-Kaidesi’nin savaşçılarının sayısının dört yüz ila bin arasında değiştiği düşünülmektedir.¹⁷¹ Ama bu sayılara dikkatle yaklaşılmalıdır çünkü her hafta yerel medya bazı “terörist”lerin “yok edildiğinden” bahsetmektedir. Öldürülenlerin hepsi cihatçı olsa ve İslami Mağrip El-Kaidesi’nin yukarıda verdiğimiz örgüt mensubu sayıları doğru ise, örgütün tüm kuzey Cezayir’de çoktan yok edilmesi gerekirdi.

Cezayir medyasının öldürülen ya da yakalanan cihatçılarına dair sundukları bilgilere bakılarak cihatçıların yaş aralığının geniş ve sosyal arkaplanlarının çeşitli olduğu söylenebilir. Genç savaşçıların yanında normal hayata dönmeyi imkansız bulan yaşlanmış bağımsızlık müca-

ethz.ch/publications/pdfs/CSS-Analysis-141-EN.pdf (2 Eylül 2014’te erişildi).
171 Yeni hesaplamalar için bkz: Assemblée Nationale (ed.), “La situation sécuritaire dans les pays de la zone sahélienne” (bkz: not 169).

delesi gazileri, genel afla serbest bırakılmış iç savaş askerleri de örgüt üyeleri içerisinde yer almaktadır.

“Arap Bahar”ındaki İdeolojik Pragmatizmin Göstergeleri

İlk bakışta İslami Mağrip El-Kaidesi’nin ideoloji, propaganda ve büyük çapta hedefleri Pakistan’daki El-Kaide’den önemli derecede farklı görünmemektedir. İslam devleti kurmak için yapılması gereken, İslam dünyasını bölen tüm kolonyal sınırları ortadan kaldırmak ve inanmayanların (Yahudi ve Haçlı ittifakı) “İslam topraklarının işgali”ne son vermektir. Aslında bu söylem “uzak düşmanın” bir uzantısı olarak görülen yerel seçkinlere karşı girişilen savaşta propagandalardan biridir ve geç dekolonizasyon dönemine aittir. 2008’deki bir röportajda Abdulvedud “yakın düşman”la ilgili olarak şöyle söylemektedir: Bizim için en önemli olan şey, kendi dinlerine ve insanlarına ihanet eden bu suç rejimlerinin elinden ülkelerimizi kurtarmaktır.¹⁷² Abdulvedud’un beyanları (kendisi tarafından yazıldığı aşikar olan ve gazeteciler tarafından 2013’te Timbuktu’da bulunan da dahil olmak üzere) esas olarak siyasi ve stratejik bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Abdulvedud kendisini siyasi terminoloji yerine dini terminoloji kullanarak ifade etmesinin olası yerel partnerleri yumuşatmak ve İslami Mağrip El-Kaidesi’nin stratejik küresel yayılma planlarını saklamak için uyguladığı bir taktik olduğunu açıklamıştır.¹⁷³

Abdulvedud’un taktiksel pragmatizmi cihatçı hareketlerin ayaklanmalarda kesinlikle hiçbir rol oynamadığı “Arap Baharı”nda da görülmektedir. Abdulvedud diktatörlerin düşüşünü övdüğü açıklamalar yayımladı ve Tunuslu cihatçıları İslamcı Nadha tarafından yönetilen hükümetin ilk yılında baskı yapmaları için ikna etmeye çalıştı. Cihatçılar kontrolleri altındaki kuzey Mali’de 2012’de halk desteğini kaybettiklerinde Abdulvedud Sufi dergahlarının yıkılmasını emretti ve şeriattaki had cezasının derece

172 “An Interview with Abdelmalek Droukdal”, *New York Times* (online), 1 Temmuz 2008, <http://www.nytimes.com/2008/07/01/world/africa/01transcript-droukdal.html?pagewanted=all&r=0> (2 Eylül 2014’te erişildi).

173 “Confidential Letter from Abdelmalek Droukdel, the Emir of al-Qaida in the Islamic Maghreb, to His Fighters in Mali”, http://hosted.ap.org/specials/interactives/_international/_pdfs/al-qaida-manifesto.pdf (2 Eylül 2014).

derece uygulamaya konacağını duyurdu.¹⁷⁴ Bu göstermektedir ki, İslami Mağrip El-Kaidesi yerel durumu dikkate almaktak için çaba göstermektedir.

Giderek artan sayıda genç Suriye'deki cihada katılmak için yola koyulduğunda, Abdulvedud onlara ülkelerinde kalmalarını ve "hicret etmek" yerine ülkelerinde savaşmalarını söyledi.¹⁷⁵ Bu çağrı, örgüte adam toplanın zorlaşması ve örgütünün artık eski çekiciliğini kaybetmesi sebebiyle yapılmış olabilir. Suriye ve Irak'taki cihatçıların aksine, İslami Mağrip El-Kaidesi yıllardan beri başarılı operasyonlar yürütemiyordu ve elde ettiği bölgelerde kontrolü elinde tutmakla iftihar edemiyordu. Diğer bir handikap ise Mağrip El-Kaidesi'nin, diğer grupların aksine, küresel etkisi olan dini liderler çıkaramamasıydı. Abdulvedud'un dini ve ideolojik karizması sadece bulunduğu bölge ile sınırlıydı. Bunun sebebi, organizasyonun kendini pazarlama şekli olabilir. Örgütün medyadaki adı 1492 yılına kadar Müslümanlar tarafından yönetilen İberya Yarımadasının Arapça ismi olan el-Endülüs'tür. Yayınladıkları düşük kalitedeki videolar Mağrip'teki siyasi gelişmeler hakkında yorumlar içermektedir ve genellikle eski kıyafetler içinde, rahatsız koşullarda yaşayan yaşlı savaşçıların beyan ve eylemlerini göstermektedir. Bunlar, kesinlikle başarı saçıan ya da genç erkeklerin güç fantazilerine hizmet eden görüntüler olmaktan uzaktır. Her yerde olduğu gibi Mağrip'te de potansiyel cihatçılar kendilerini maskülen gaddarlığın ve fethin kutsanması ile daha güçlü bir şekilde özdeşleştirmektedirler.

Ukbe Bin Nafi ve Ensar Eş-Şeria: Yapılanma, Aktörler ve Sosyal Taban

Tunuslu cihatçı spektrumu 2011'den beri ittifakların ve örgütlerin değişmesi ile birlikte çeşitli bir hale gelmiştir. Ensar Eş-Şeria ve Ukbe Bin Nadi en önemli iki örgüt olarak ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda 2011'den sonra ortaya çıkmış özerk yerel cihatçı örgütlenmeler de vardır ve bazen bu örgütler daha büyük örgütlerle bağlantı kurmaktadır.

Görece daha küçük olan Ukbe Bin Nafi Tunus güvenlik güçlerinin

174 Age.

175 "Al-Qa'idah in Maghreb Objects to Sending Jihadists to Syria", *BBC Monitoring Middle East*, 9 Nisan 2013.

başına bela olmuştur. Tunus hükümetine göre, örgüt Tunus şehrinde 18 Mart'ta Bardo Müzesi'ne yapılan ve çoğu turist 20 kişiden fazlasının ölümüne sebep olan saldırının arkasındadır. Ukbe Bin Nafi kaçakçılığa da karıştığı Cezayir'in sınır bölgesinde eylemlerini yapmaktadır. Örgüt, ilk olarak 2012'de bir sınır korumasını öldürerek adından söz ettirmişti. 2013 yazında örgüt, sekiz askerin hayatını kaybetmesine yol açan bir saldırı düzenledi. Cezayir ordusuyla sıkı işbirliği içinde olmasına rağmen Tunus güçleri örgütün eylemlerini durdurmayı başaramadılar. Bunun sebebi, petrol, uyuşturucu ve silah kaçakçılığının yapıldığı Cezayir-Tunus sınırında cihatçılar ile kaçakçıların arasındaki sıkı işbirliğidir. Bu bağlantılara karşı hareket etmek Tunus hükümeti için oldukça zordur çünkü hem bağlantılar çok güçlüdür hem de sınır bölgesindeki fakir yerel halk da kaçakçılıktan ve kara paradan kar elde etmektedir.¹⁷⁶

Resmi Tunus kaynaklarına göre Ukbe Bin Nafi'nin alt düzeydeki üyeleri genellikle Tunuslulardan oluşmaktadır ancak yönetim kadrosu Cezayirliilerdir. Savaşçıların sayısının yaklaşık olarak yüz kişi olduğu tahmin edilmektedir. 2012'te Tunus hükümeti Ukbe Bin Nafi'nin Abdulvedud'un İslami Mağrip El-Kaidesi'nin doğrudan uzantısı olduğunu duyurdu.¹⁷⁷ Ancak grup üyelerinin Ensar Eş-Şeria'nın gösterilerinde de görüldüğü rapor edilmişti.¹⁷⁸ Bu yüzden, Ukbe Bin Nafi'nin kökeninin İslami Mağrip El-Kaidesi olduğunu ancak sonradan Ensar ile yakınlaştığını düşünmek mümkündür. Ama örgüt, Ekim 2014'te İslam Devleti'ne bağlılığını ilan etmiştir. Bu hareketle, doğal olarak örgüt kendisini İD'e karşı oldukça negatif olan Ensar ve İslami Mağrip El-Kaidesi'nden ayırmıştır.

176 ICG, Tunisia's Borders (II): "Terrorism and Regional Polarisation, Middle East and North Africa Briefing 41" (Tunis and Brüksel, 21 Ekim 2014), 8-10, <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/North%20Africa/Tunisia/b041-tunisia-s-borders-II-terrorism-and-regional-polarisation-english.pdf> (28 Ocak 2015'te erişildi).

177 Dorra Megdiche Meziou, "Al Qaïda, menace-t-elle vraiment la Tunisie?", *Business News* (online), 21 Aralık 2012, <http://www.businessnews.com.tn/Al-Qa%C3%AFda,-menace-t-elle-vraiment-la-Tunisie--519,35278,1> (2 Eylül 2014'te erişildi).

178 ICG, Tunisia: Violence and the Salafi Challenge (bkz: not 164), 5.

Ensar Eş-Şeria Bin Ali'nin düşmesinden birkaç ay sonra kurulmuş ve hızla destekçi kazanmıştır. Mayıs 2012'de Kayravan'da örgütün ilk yılında beş ila on beş bin sempatizanı biraraya gelmiştir. İlk yılında Ensar radikal Selefi bir çizgide olmasına rağmen henüz şiddet olaylarına karışmamıştı. Ancak 2013'ten bu yana örgüt hızlı bir şekilde radikalleşmektedir.

Liderinin biyografisine bakıldığında Ensar'ın radikalleşmesi şaşırtıcı değildir. 1980'lerin ortalarında Ebu İyad El-Tunisi Tunus'ta ufak çaplı İslami bir şiddet olayına karışmıştır ve sonradan Londra'da sürgündeyken uluslararası militan Selefi çevresine katılmıştır. 1990'larda Afganistan'a gitmiş ve burada Usame Bin Ladin'in yakınında yer almıştır. Ebu İyad'ın Kuzey İttifakı komutanı Ahmet Şah Mesud'a 2001'de El-Kaide tarafından yapılan saldırının arkasında olduğu düşünülmektedir. 2003'te Türkiye'de yakalandıktan sonra Ebu İyad Tunus'ta tutuklanmış ve 2011'de tüm siyasi tutukluları kapsayan genel af çıkana kadar hapiste kalmıştır. 2012 Eylül'ünde Tunus'ta Amerikan büyükelçiliğine yapılan saldırıdan sonra yeraltına çekilmiş ve bir süre Libya'da olduğu iddia edilmiştir.

Ensar Eş-Şeria'nın örgüt yapısı hakkında çok az şey bilinmektedir. Örgütün beş kişiden oluşan şura konseyi (yönetim organı) vardır. 2014 Temmuz'unun sonunda Suriye'ye cihatçı kazandırmak için propaganda yaptığı şüphesiyle tutuklanan Seyfeddin Er-Rayes örgütün sözcüsüdür. Ensar'ı desteklediği bilinen kişilerin tutuklanması hücre bağlantılarının neredeyse tüm ülkeye yayıldığını göstermektedir. Ensar iki yıldan daha uzun bir süre yardım faaliyetleri sebebiyle legal olarak operasyon yürüttüğü için, hala ona bu bağlamda bakan kuruluşların olma ihtimalini gözardı etmemek gerekir. 2014 yazında Tunus hükümeti çok sayıda yardım kuruluşu çalışanını tutukladı ve yüzün üzerinde yardım kuruluşunu kara para aklamaktan ya da suç örgütleriyle bağlantılı olduklarından dolayı yasakladı.¹⁷⁹

İslami Mağrip El-Kaidesi'nin aksine, Ensar (en azından şimdilik) en çok geliri organize suçlardan elde etmemektedir. Resmi Tunus kaynaklarına göre, örgüt hem yurtdışından hem de Yemen, Libya ve Mali'nin de dahil

179 Charity Workers Held in Tunisia on Suspicion of Funding "Terrorism", *BBC Monitoring Middle East*, 16 Mayıs 2014.

olduğu ülkelerden bağış almaktadır.¹⁸⁰ Örgütün Kuveyt ve Suudi kuruluşların da¹⁸¹ içinde bulunduğu yaklaşık yüz yirmi organizasyon tarafından desteklendiği bilinmektedir. Tunus'ta Ensar için bağışlar devlet kontrolünden uzakta ve resmi olmayan camilerde toplanmaktadır.¹⁸² Cihatçılık ve organize suçun Tunus ve Cezayir sınırında giderek iç içe geçmesiyle Ensar'ın ne derece kazanç sağladığı ise hala cevaplanmamış bir sorudur.

2013'ün başlarında Ensar'ın yeni siyasi düzeni İslami olmadığı gerekçesiyle reddeden gençlerin de dahil olduğu¹⁸³ on bine yakın destekçisi olduğu rapor edilmiştir.¹⁸⁴ Camiler radikalleşme ve örgüte adam kazandırma için çok önemli mekanlardır. Aralık 2014'te devletin kontrol altına almaya çalıştığı yaklaşık doksan tane resmi olmayan cami bulunmaktaydı.¹⁸⁵

180 Yasmine Najjar, "Al-Qaeda Funds Ansar al-Sharia, Tunisia Reveals", *Magharebia* (online), 29 August 2013, <http://allafrica.com/stories/201308300788.html> (12 Mart 2015). Bassam Hamdi, "Tunis: Terrorist statements reveal funding sources of Ansar Al-Sharia" (Arapça), *al-Masdar* (online), 26 Şubat 2014, <http://ar.webmanagercenter.com>.

ت-افارت ع-ي باهر إ-فشكت-رداصم-ل-يومت-م-يظنت-راصن أ-ة ع-ى رش ل-ا-سنوت/2014/02/26/22155/com 2 Eylül 2014).

181 "Organisations and Associations from Kuwait and Saudi Arabia Implicated in Funding of Ansar al-Sharia in Tunisia" (Arapça), *Turess*, 3 Haziran 2013, <http://www.turess.com/africanmanager/18005> (2 Eylül 2014'te erişildi); Mona Yahia, "Tunisia: Ansar al- Sharia Threatens Tunisia" (interview with Sami Braham, Tunisian Institute for Strategic Studies, ITES), *Magharebia* (online), 13 Aralık 2013, <http://allafrica.com/stories/201312150228.html> (2 Eylül 2014'te erişildi).

182 Daveed Gartenstein-Ross and Aaron Y. Zelin, "Uncharitable Organizations. Islamist Groups Are Bankrolling Terror Groups across the Middle East and Pretending It's Aid Work", *Foreign Policy*, 26 Şubat 2013, http://www.foreignpolicy.com/articles/2013/02/26/uncharitable_organizations (2 Eylül 2014'te erişildi).

183 Fabio Merone and Francesco Cavatorta, *Salafist Mouance and Sheikh-ism in the Tunisian Democratic Transition, Working Papers in International Studies 7/2012* (Dublin: Dublin City University, 2012).

184 Anne Wolf, "Tunisia: Signs of Domestic Radicalization Post-Revolution", *CTC Sentinel* 6, no. 1 (Ocak 2013): 1-4.

185 Interview with the "Chef de cabinet" in the Ministry of Religious Affairs, Tunis, 12 Aralık 2014.

Ensar iç kısımlardaki şehirlerdeki ve sınır bölgelerindeki sosyoe-konomik dezavantajlardan oldukça iyi bir biçimde yararlanmıştır. Medya raporlarına göre, “herkesin herkesi tanıdığı” küçük şehirlerde ve kırsal alanlardaki sadakat, ya da en azından sessiz kalma ve hükümete olan güvensizlik had safhadadır. 2013 yazından itibaren başlayan baskılarla birlikte destekçileri kendilerini gizlemeye başlamışlarsa da, bu durum onların “davaya” olan ilgilerini kaybettileri anlamına gelmemektedir. Bu davanın destekçilerinin bir kısmı, liderleri gibi, İslami Mağrip El-Kaidesi ya da İD’e yakın fraksiyonlar oluşturmuşlardır.¹⁸⁶

Vaaz ile Şiddet Arasında Tereddüt

Ensar Eş-Şeria da bir İslam devleti kurmak istemektedir. Ama en azından kurulduğu ilk günlerde, legal olarak eylem yürütmesi ve yerel sosyokültürel bağlamından dolayı diğer cihatçı örgütlerden mutlak biçimde ayrılmıştı. Tunus toplumu diğer Arap toplumlarından farklı olarak istişareye daha açık, daha eğitilmiş ve daha seküler bir toplumdur. Bu da Ensar örgütünün ilk olarak şiddete başvurmadan eylem yürüterek pragmatik bir strateji izlemesinin sebebi olabilir.

2013 Ağustos’unda yasak gelene kadar örgüt kendini medyada daima fakirin savunucusu olarak tanıttı. Bu propaganda videolarında üzerinde Ensar logosu olan turuncu bir yelek giymiş örgüt üyeleri fakir bölgelerde sosyal hizmet çalışması yapmaktadır. Aslında, Ebu İyad şiddete karşı diğer liderlerden farklı bir duruş benimsemişti, küresel cihatçıların “uzak düşman”¹⁸⁷ karşı silahlanması gerektiği görüşüne katılmakla birlikte, Tunus’u vaaz toprağı (*dava*) olarak kabul ediyordu. Ebu İyad, inancını İslami kuralların uygulanması ve sosyal davranışların kontrol edilmesi demek olan “*hisba*”ya dayandırmaktadır. Örneğin, Ensar Tunus üniversitelerinde peçenin yasallaşması için eylemler düzenle-

186 ICG, Tunisia’s Borders (II): Terrorism and Regional Polarisation (bkz: not 178), 4.

187 M. Khayat, “A Review of Ansar Al-Shari’a in Tunisia’s Facebook Page, Inquiry and Analysis Series Report 1095/2014” (Washington, D.C. et al.: *Middle East Media Research Institute*, 28 Mayıs 2014), <http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/0/8005.htm> (9 Eylül 2014’te erişildi).

miştir. Daha önceki zamanlarda da, sanatçılara, entelektüellere ve basın kuruluşlarına karşı kafir oldukları gerekçesiyle şiddet içeren saldırılar gerçekleştirmiştir.¹⁸⁸

Bununla birlikte Ebu İyad'ın 2012 ajandası hala bir siyasi partinininki gibi görünmekteydi. Ensar Eş-Şeria İslami işçi sendikalarının kurulması ve maliyenin, medyanın, eğitimin ve turizm sektörlerinin de İslamlaştırılması için propaganda yapmaktaydı.¹⁸⁹ Kendisini siyasi bir aktör olarak tanıtmayı örgütü Selefi ana akımdan ayırmaktadır çünkü Selefiler şeriatı dayalı olmayan herhangi bir temsil sistemine katılmayı reddederler.

2013'te yasaklandıktan sonra Ensar'ın "yakın düşman" ile ilgili ideolojisi radikalleşti ve o andan itibaren Nadha hareketi kafir olarak nitelendirilmeye başlandı. İSLAMI MAĞRIP EL-KAIDESİ ve diğer cihatçı grupların aksine Ensar, hala askeri eylemlerin videolarını paylaşmıyor ve "terörist" olarak tanımlanmayı kesinlikle reddediyordu, onun yerine geniş destekli bir insani yardım organizasyonu olduğunu iddia ediyordu.¹⁹⁰ Ama aynı zamanda şiddet örgütün bloglarında ve Facebook sayfalarında daha çok rol oynamaya başladı. Nisan 2014'te Facebook'ta "Cihat Ümmeti" adıyla bir yarışma düzenledi ve cepheye gidemeyen cihatçıların "cihat toprakları" için silah bağışlamaları istendi.¹⁹¹ 2014 baharında Ensar ile bağlantılı Şebab et-Tevhid adıyla yayın yapan yeni medya platformu İslami Devlet'in propagandası yapmaktaydı.¹⁹² Son olarak da, 2014 rama-

188 Daveed Gartenstein-Ross and Bridget Moreng, "An Escalation in Tunisia: How the State Went to War with Ansar al-Sharia", *War on the Rocks* (online), 24 Şubat 2014, <http://warontherocks.com/2014/02/an-escalation-in-tunisia-how-the-state-went-to-war-with-ansar-al-sharia/#> (3 Eylül 2014'te erişildi).

189 For example Lin Noueihed, "Radical Islamists Urge Bigger Role for Islam in Tunisia", *Reuters* (online), 21 Mayıs 2014, <http://in.reuters.com/article/2012/05/21/tunisia-salafis-idINDEE84K03420120521> (3 Eylül 2014'te erişildi).

190 David Gartenstein-Ross and Oren Adaki, "Ansar al-Sharia in Tunisia's Social Media Activity", *jihaology* (online), 6 Haziran 2014, <http://jihaology.net/2014/06/06/guest-post-ansar-al-sharia-in-tunisi-as-social-media-activity-in-2014/> (3 Eylül 2014'te erişildi).

191 Age.

192 Aaron Y. Zelin, "Shabab al-Tawhid: The Rebranding of Ansar al-Sharia in Tunisia?" *PolicyWatch 2250* (Washington, D.C.: Washington Institute, 9 Mayıs

zanının sonunda Ensar Tunus’ta düzenlenen ve güvenlik güçlerinden on beş kişinin ölümüyle sonuçlanan bir saldırıyı öven bir bildiri yayımladı.

Ulusasıırı Boyut:

İşbirliği, Rekabet ve Çatışma

Arap dünyasındaki, özellikle de Libya ve Suriye’deki siyasi karışıklıklar ve Mali’deki gelişmeler İslami Mağrip El-Kaidesi ve Ensar Eş-Şeria için yeni fırsatlar yarattı ama aynı zamanda dış ilişkileri açısından mücadele edilecek pek çok alana da sebep oldu. Bir yandan koşullar Mağrip’li cihatçılar ve Nijer’den Irak’a kadar aynı zihniyetteki eylemciler arasında daha yoğun işbirliği yapılmasına sebep oldu. Diğer yandan ise arz ve talepteki büyük değişimler yeni örgütler kurulup, hareketlilikleri artarken cihatçı pazarı büyük ölçüde etkiledi. Bu durum cihatçı organizasyonlar arasındaki rekabeti keskinleştirdi ve küresel cihadın lideri olmak konusundaki rekabeti tetikledi. Buna ek olarak, silah gücünün kullanımı ve boyutu gibi taktiksel sorunlara dair cihatçı örgütler arasında olan tartışmalar alevlendi ve bazen bu durum yerel siyasi aktörlere karşı takınılan tutuma etki etti.

Bilginin Yayılması – Lojistik İşbirliği

Cezayir Selefi Vaaz ve Muhareve Grubu ve halefi İslami Mağrip El-Kaidesi komşu Mağrip ülkelerindeki ve Sahel bölgesindeki cihatçılara ateşli silah eğitimi vermektedir.¹⁹³ 2010’da Abdulvedud Boko Haram’ı silah ve talimle destekleyeceğini duyurdu¹⁹⁴ ve Boko Haram’ın Abuja’da 2011’de düzenlediği saldırıyı planlayanın İslami Mağrip El-Kaidesi olduğu ortaya çıktı.¹⁹⁵ Mağrip El-Kaidesi’nin bilgilerini başka örgütlerle paylaşması şaşırtıcı değildir çünkü Cezayirli cihatçılar yirmi yıldan uzun süredir yeraltında silahlı mücadele yürütmektedirler.

2014).

193 Samuel L. Aronson, “AQIM’s Threat to Western Interests in the Sahara”, CTC Sentinel 7, no. 4 (Nisan 2014): 6–10 (7).

194 Age.: 7.

195 Tim Cocks, “Boko Haram too Extreme for ‘al Qaeda in West Africa’ Brand”, *Reuters* (online), 28 Mayıs 2014, <http://www.reuters.com/article/2014/05/28/us-nigeria-bokoharam-analysis-idUSKBN0E81D320140528> (3 Eylül 2014’te erişildi).

İslami Mağrip El-Kaidesi'nin eğitim kamplarını yürüttüğü ve silah edindiği koşullar "Arap Baharı"ndan oldukça etkilenmektedir. 2011 Kasım'ında Kaddafi'nin depolarındaki silahların ele geçirilmesiyle övünüldüyordu ve Libya Cezayirli cihatçılar için bir sığınak noktası haline gelmişti. Cezayir medyasının iddia ettiğinin aksine Mağrip El-Kaidesi'nin Libya'da ya da Tunus'ta kendi eğitim kamplarını yürüttüğünü kanıtlamak mümkün değildir. Ancak eski İslami Mağrip El-Kaidesi komutanı Belmuhtar'ın örgütüne mensup savaşçıların Ayn Amenas'a saldırdığı ve Cezayir'e Libya üzerinden giriş yaptığı bilinmektedir. Esasen Cezayirli olan grubun saldırganlarından on birinin milliyetinin Tunus olmasından dolayı örgütün giderek bölgeselleştiği söylenebilir.

Ensar Eş-Şeria ile Libya'lı cihatçılar arasında işbirliği olduğuna dair de göstergeler bulunmaktadır. Libya'lı cihatçılar 2014'te Tunus Ensar Eş-Şeriasi'na bağlı bir platform olan Şebab et-Tevhid'de Tunuslu bir diplomati kaçırdıklarını gösteren ve Tunus hükümeti için bir mesaj içeren bir video yayımladılar.¹⁹⁶ Ensar lideri Ebu İyad'ın Libya'da olduğundan şüphelenilmektedir çünkü Libya, Tunuslu cihatçılar için Suriye Irak arasında gidip gelirken bağlantı noktası haline gelmiştir. Tunuslu cihatçılar Suriye'deki yabancı savaşçıları içindeki en büyük grubu oluşturmaktadır.¹⁹⁷ Tunus'un resmi rakamlarına göre en az 2400 Tunuslu 2014 Temmuz'unda Suriye'ye geçmiştir ve bunların 376'sı 2014 yazında ülkeye geri dönmüştür.¹⁹⁸

196 Stefano M. Torelli, "Tunisian Jihadists Establishing New Networks with Libyan Islam- ists", *Terrorism Monitor* 12, no. 11 (Mayıs 2014): 5f.

197 Richard Allen Greene and Inez Torre, "Syria's Foreign Jihadis: Where Do They Come From?" *CNN* (online), 1 Eylül 2014, <http://edition.cnn.com/interactive/2014/09/syria-foreign-jihadis/?sr=fb090114foreignfightersinsyria7pin-teractivephoto> (10 Sep- tember 2014).

198 "Tunisia Improves Security, but Terrorist Threat Remains: Government Reports 367 Arrests of Jihadists Returning from Syria", *ANSamed* (online), 28 August 2014, http://www.ansamed.info/ansamed/en/news/sections/politics/2014/08/28/tunisia-improves-security-but-terrorist-threat-remains_efdacadf-55f5-4e9b-a41b-3b27da5b189f.html (4 Eylül 2014'te erişildi); "Ministry: Around 2400 Tunisians Fighting in Syria", *Al-Arabiya* (online), 23 Haziran 2014, <http://english.alarabiya.net/en/News/2014/06/24/Ministry-around-2-400-Tunisians-fighting-in-Syria.html> (4 Eylül 2014'te erişildi).

Suriye’den Pakistan’a kadar tüm cihatçı gruplarda Tunus’un nüfusuna oranladığımızda Tunuslu cihatçıların sayısının orantısız olduğunu görmekteyiz. Cezayir’den ise Suriye’ye İD için savaşmaya yaklaşık beş yüz kişi,¹⁹⁹ el-Nusra için ise çok daha azı gitmiştir. Bu rakamlarda Abdulvedud’un “yakın düşman” a karşı savaşa çağırmasının etkisi olabilir. Uzun süren Cezayir iç savaşından kaynaklanan bıkkınlık da diğer bir neden olabilir.

Uluslararası Cihatçı Skalasındaki Muğlak Konumlanma

Tunus Ensar Eş-Şeriasi ve Mağrip El-Kaidesi ile işbirliği yapmanın açtığı yeni alanlar ve sağladığı fırsatlar sadece olumlu sonuçlara sebep olmamaktadır, bir de madalyonun öbür yüzü vardır. Bu işbirliği sayesinde diğer cihatçı örgütlerle tansiyon yükselmiş ve tartışmaların dozu artmıştır. Burada, personel ve finans kaynakları için yapılan kişisel rekabet kadar Arap dünyasındaki iki ana akımı temsil eden El-Kaide ve İslam Devleti’nin arasındaki taktiksel ve ideolojik farklılıklar da rol oynamaktadır.²⁰⁰ Mağrip El-Kaidesi ve Tunus Ensarı için bu ayrışan menfaatleri dış ilişkilerinde uzlaştırmak kolay değildir.

Örneğin, İslami Mağrip El-Kaidesi’nin yönetim kadrosu İD ile aralarındaki ideolojik tartışmada El-Kaide merkezini desteklemektedir.²⁰¹ Suriye’de İslami Mağrip El-Kaidesi bu yüzden El-Kaide ile müttefik olan El-Nusra Cephesi’ni desteklemektedir. Ancak Abdulvedud’un cihatçıları Yakın Doğu’da değil de kendi vatanlarında cihada davet etmesi El-Nusra ile olan ilişkilerin gerilmesine yol açtı.²⁰² Yönetim kadrosundaki isimlerin İD’i desteklediklerini açıklamaları ile birlikte El-Nusra Cephesi’ne katılmak Mağrip El-Kaidesi’nde artık tartışılmaz değildir.²⁰³ İslami Mağrip El-Kaide-

199 “500 Algerians Fighting with ISIS in Iraq” (Arapça), *El-Hayat* (online), 30 Haziran 2014, <http://www.elhayat.net/article5119.html> (4 Eylül 2014’te erişildi).

200 Bu çalışmanın giriş bölümüne bakınız.

201 “AQIM Invites ISIS to Consultations and Underlines Duty of Allegiance to az-Zawahiri” (Arapça), *Al-Quds al-Arabi* (online), 15 Temmuz 2014, <http://www.alquds.co.uk/?p=193536> (4 Eylül 2014’te erişildi).

202 “Algerian Security Says Al-Qa’idah Envoy in Region to Meet AQIM Leader”, *BBC Monitoring Middle East*, 11 Eylül 2013.

203 Örneğin “Islamic State Receives Aid from Abu Abdallah Uthman al-Asmy, ‘Jud-

si'nden ayrılan Cund el-Hilafe'nin İD lideri Bağdadi'ye biatını ilan etmesi göstermektedir ki artık Mağrip El-Kaidesi'nin üst düzey üyeleri dahi İD'in ideolojik saldırganlığına duyarsız değildir.

Tunus Ensarı'nın lideri, Ebu İyad, İslam Devleti'ne ve El-Nusra Cephesi'nin ikisine de destek vereceğini ve ikisi arasında arabulucuk görevi yapacağını açıklamıştı.²⁰⁴ Kendisinin öncelikli amacının arabuluculuk yaparak cihatçıları güçlendirmek mi yoksa kişisel hırsları sebebiyle mi böyle hareket etmektedir, bu henüz cevaplanmamış bir sorudur. Tunuslu cihatçılar arasındaki rekabet ya da işbirliği de önemli birçok İD komutanının Tunuslu olmasıyla, Ensar'ın konumunu seçme-de rol oynayabilir.

Son olarak, Cezayirli ve Tunuslu örgütler, hızlı bir şekilde değişen cihatçı ortamda kaynaklar için çatışmaktadır. Mağrip El-Kaidesi ve Tunus Ensarı, önceden de söylendiği gibi, uluslararası örgütlerin giderek genişleyen skalasında yeni üyeler için yarışmalıdır. Dünyanın en güçlü cihatçı aktörü olan İD'in yanında yer almaktan başka çareleri yoktur. Ama İD'in çekiminden kurtulmak için de yapmaları gereken ülkelerinde savaşı kızdırmak ve İslamcı olmayan yerel siyasi aktörlerle irtibat kurmaktır. Ensar ve Nadha üyeleri arasında 2013'e kadar olan ilişkiler bunun bir örneğini sunmaktadır: İslami Mağrip El-Kaidesi'nin Mali'deki yerel cihatçı olmayan aktörlerle (geçici) anlaşmaları. Bunun ötesinde, finans kaynakları sebebiyle İslami Mağrip El-Kaidesi ve Tunus Ensarı Sahel bölgesindeki ve Libya'daki diğer cihatçı örgütlerle bağlantı kurmak zorundadır. Cezayir ve Tunus örgütlerinin büyümeye devam edemeyecekleri Libya'nın gidişatıyla doğrudan ilgilidir.

Bu yüzden, İslami Mağrip El-Kaidesi ile Tunus Ensar Eş-Şeriasi'nin gelecekteki gücü ve taktikleri, bir yandan yerel koşullar ile ulusal hedefler,

ge' of al-Qaeda in the Islamic Maghreb" (Arapça), YouTube (online), 27 Haziran 2014, <http://www.youtube.com/watch?v=HmaUmbKseeo> (4 Eylül 2014'te erişildi).

204 "Declaration on Assistance and Support for Our Fellow Believers in Syria (Sham) to Sheikh Abu 'Aiad al-Tunisy" (Arapça), YouTube (online), 14 Ocak 2014, <http://www.youtube.com/watch?v=jgbZ5V4xRv0> (28 Ocak 2014'te erişildi).

diğer yanda ise küresel cihatçı skalasında imkanlar ve zorunluluklar arasında manevra yapmayı başarabilmesine bağlıdır.

Yerel Köklerin Yayılması:

İslami Mağrip El-Kaidesi ve Sahra Bölgesi’ndeki Kolları

Wolfram Lacher ve Guido Steinberg

Ocak 2013’te Fransız güçleri kuzey Mali’ye yerel asileri ve cihatçıları durdurmak amacıyla müdahale ettiler. Üç hafta içinde Fransızlar hedeflerine ulaştılar ancak pekçok cihatçı çatışmak yerine yerel halkın arasına karıştı ya da komşu ülkelere kaçtı. Ancak Mayıs 2013’te Nijer’deki Fransız uranyum madenine ve askeri üssüne yapılan eşzamanlı saldırılar cihatçıların hala aktif olduklarını göstermiştir.

Önceki yıllarda kuzey Mali Cezayir El-Kaidesi ve müttefik gruplar için önemli bir sığınaktı. 1990’lardan beri Cezayirli militanlar bölgede kalmaktaydı ve yerel halkla irtibatları kuvvetliydi. Zamanla kuzey Malililerden ve diğer Sahra devletinden gelen savaşçılardan oluşan örgütler kuruldu. Bu gruplar yerel savaş ağaları ile birlikte kuzey Mali’nin kontrolünü ele geçirmek için 2012’de patlak veren Tuareg ayaklanmasını kullandı. Bu eylemler, Mali devletinin bütünlüğünü tehdit eden eden eylemdi.

En önemli cihatçı figür, 2012’nin sonunda İslami Mağrip El-Kaidesi yönetimi ile araları açılan Cezayirli bir komutan olan Muhtar Belmuhtar’dı. Belmuhtar, 2013 Ocak’ında Ayn Amenas’taki doğalgaz tesisine

düzenlenen saldırıdan sorumluydu ve yukarıda bahsi geçen Nijer'deki saldırıları Fransızca kısaltması MUJAO (Mouvement pour l'unicité et le jihad en Afrique de l'Ouest) olarak bilinen Batı Afrika Tevhid ve Cihad Örgütü ile birlikte gerçekleştirmişti.

Bölgedeki cihatçı faaliyet alanı sadece tek bir örgüt tarafından domine edilmiş değildir, ancak bölgedeki grupların (MUJAO, Ensar Ed-Din ve el-Mulaththamin) oluşturduğu ittifaklar devamlı değişmektedir. Fransız müdahalesi 2012'de yerel savaş ağaları ve cihatçılar arasında kurulan ittifakı bozmuştur ve örgütlerin gücüne dair güvenilir bir kaynak bulunmamaktadır. Fransızlar tarafından yakalanmaktan kurtulan Belmuhtar ve yeni örgütü Murabitun Sahra bölgesindeki en önemli terörist tehdit haline gelmiştir. Cihatçı örgütler bölgedeki uzun soluklu krizlerden, özellikle de kuzey Mali'deki çözilemeyen sorunlardan ve Libya'da devlet kontrolünün yok olmasından, hala çıkar sağlamaktadır. Bu istikrarsızlık ortamında, cihatçılar, bilhassa kuzey Mali'de sağlam ve eski yerel bağlarına güvenmektedirler.

Çatışma ve Muvazaa: Bölgesel Bağlam

Sahel ve Sahra bölgesinde cihatçı grupların gelişimi, büyük oranda değişen bölge koşulları sayesinde belirlenmektedir. Bu gelişim, üç ana başlık altında incelenebilir. Amadou Toumani Touré'nin ikinci kez devlet başkanlığı yaptığı sürede (2007-2012), yolsuzluk e suç bağlantılarının yayılması kuzey Mali'de cihatçı örgütlerin kurulması için uygun ortamı oluşturmuştu. Kuzey Mali'de çatışma çıktıktan ve Touré 2012'de askeri darbe ile devrildikten sonra, bu cihatçı örgütlere yerel halktan çok sayıda savaşçı katıldı ve örgütler, bölgedeki elitlerle ittifaklarını pekiştirerek etki alanlarını tüm kuzey Mali'ye genişlettiler. Fransız müdahalesi 2013'te başladığında bu ittifaklar ardı ardına bozuldu. Cihatçılardan bazıları komşu ülkelere yerleşirken, diğerleri Mali'de kaldı ancak savunmaya geçtiler.

Küçük bir grup Cezayirli cihatçının 2003'te ele geçirdiği Sahel devletlerinin Sahra bölgeleri, devlet kontrolünün kesinlikle dışında değildi. Ancak merkez hükümetler, etkilerini bu bölgelerde gösterebilmek için kuzey bölgelerdeki müttefiklerine muhtaçlardı. Bu yerel diktatörler, istedikleri

zaman istediklerini yapmakta özgürlerdi ve bölgenin gelişen kaçakçılık ekonomisinden fayda sağlıyorlardı. Bu oyunda, merkez hükümet ya güçlü ittifaklarını kaybedecektir ya da yereldeki rakiplerin bu iktidar ilişkilerine şiddetle karşı çıkmasına neden olacaktır.

Bu koşullar altında, Cezayirli cihatçılar 2003 ile 2011 arasında kuzey Mali'de yerel bağlantılarını güçlendirdiler. 2006'da patlak veren Tuareg ayaklanmasını bastırmak için, devlet başkanı Touré asilerin yerel rakiplerinin seferber ettiği milislere güvendi. Mali hükümeti bu milislerin liderlerine bölgedeki uyuşturucu kaçakçılığında tam serbestlik verdi. Hatta 2007'de Timbuktu'daki Devlet Güvenlik başkanı kokain sevkiyatına dair yerel bir çatışmada arabuluculuk yaptı.²⁰⁵ Touré'nin yerel müttefikleri, suç örgütleri ve silahlı gruplar arasında sıkı bir işbirliği sağlandı. Uyuşturucu kaçakçılığının yanında, Batılı vatandaşları kaçırma işi de önemli bir role sahipti. 2008'in başları ve Kasım 2012 arasında Sahel/Sahra bölgesinde 39 Batılı ülke vatandaşı kaçırıldı. Mayıs 2015'te 29 kişi serbest bırakıldı, bir tanesi komando operasyonu ile kurtarıldı, yedi kişi hayatını kaybetti ya da öldürüldü ve iki kişi hala esir konumundadır. Adam kaçırma olayları güney Cezayir, Moritanya, Mali, Nijer ve güney Tunus'ta gerçekleşmektedir ama İslami Mağrip El-Kaidesi ya da kuzey Mali'deki MUJAO tarafından gerçekleştirilen adam kaçırımlarda rehinelere hepsi serbest bırakılmıştır.²⁰⁶

Kesin bir bilgi olmamasına rağmen, kan dökülmeden biten tüm adam kaçırma olayları büyük ihtimalle fidyenin ödendiği olaylardır. Birçok kaynağa göre rehine başına 10 milyon euroya varan miktarlar istenmektedir.²⁰⁷ Bu, 2008 ile 2012 yılları arasında 35 ile 50 milyon euro kadar mik-

205 "Tuaregs and Arabs Clash over Drugs in Northern Mali", diplomatic cable, US Embassy Bamako, 31 Ağustos 2007, http://www.wikileaks.org/plusd/cables/07BAMAKO961_a.html (20 Ocak 2015'te erişildi).

206 Wolfram Lacher, *Organized Crime and Conflict in the Sahel-Sahara Region*, Carnegie Paper (Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, Eylül 2012), http://www.carnegieendowment.org/files/sahel_sahara.pdf (4 Mart 2015'te erişildi).

207 Medya raporları, ABD Mali büyükelçisinin beyanları ve İsviçre'nin özel fonlarının onayı hakkındaki parlamento raporu dahil birincil kaynaklar; "6. ordentliche Tagung der Finanzdelegation der eidg. Räte", *Die Bundesversammlung* –

tar fidye olarak bu örgütlere ödenmiştir.²⁰⁸ Kuzey Mali'de İslami Mağrip El-Kaidesi'nin yerel bağlantılarını denetim altında tutmasını sağlayan bu rakamlar çok önemlidir. Çoğunlukla Touré'nin yakın müttefikleri olan kuzey Mali'deki ileri gelenler ve siyasetçiler arabulucuk yaptıklarından dolayı belli bir miktar ödeme almaktadır. Adam kaçırma işinde kurulan kar bağlantıları ve İslami Mağrip El-Kaidesi'nin elde ettiği hasılat bu örgütün etki alanı geniş müttefiklere sahip mali olarak güçlü bir aktör yapmaktadır.

Mali yönetiminin İslami Mağrip El-Kaidesi'ne karşı olan çelişkili duruşu, Moritanya ve Cezayir arasında gerginliğe sebep olmaktadır. Moritanya ve Cezayir önce örgüte göz yumulduğunu söyleyerek bu duruma karşı çıkmıştır, sonrasında da Mali ile teröre karşı mücadele işbirliği yapılmayacağını çünkü Malililerin verilen bilgileri bazen İslami Mağrip El-Kaidesi'nin suç ortakları ile paylaştıklarını iddia etmişlerdir.²⁰⁹ Avrupalı hükümetler de Mali ve Moritanya'yı Avrupalı rehinelerle karşı İslami Mağrip El-Kaidesi üyelerini ve mahkumları iade etmek konusunda sıkıştırdığında ülkeler arasındaki tansiyon giderek arttı.²¹⁰ Kuzey Mali'de Touré'nin yakınları ile suç örgütleri arasındaki suç ortaklığı devlet kontrolünün azalmasına yol açtı. İlk savunma bakanı, sonrasında da Touré döneminde dışişleri bakanı görevini üstlenmiş olan Soumeylou Boubèye Maïga'ya göre, Touré döneminin sonuna doğru bu suç ortaklığı devletin kuzeydeki eylemlerine

Das Schweizer Parlament, Bern, 20 Kasım 2009, <http://www.parlament.ch/d/mm/2009/Seiten/mm-findel-2009-11-19.aspx>; "Mali Conflict: French Ransom Cash 'Funded Militants'", *BBC News*, 8 Şubat 2013, <http://www.bbc.com/news/world-africa-21391518> (4 Mart 2015'te erişildi).

208 Lacher, *Organized Crime* (bkz: not 206), 8–9. Bu, Rukmini Callimachi'nin hesabıyla örtüşmektedir. ("Paying Ransoms, Europe Bankrolls Qaeda Terror", *New York Times*, 29 Temmuz 2014), Sahra bölgesine 2008 ile 2013 yılları arasında ödenen fidyeler 96 milyon eurodur.

209 Wolfram Lacher, "The Malian Crisis and the Challenge of Regional Cooperation", *Stability: International Journal of Security and Development* 2, no. 18 (2013): 1–5.

210 Lacher, *Organized Crime* (bkz: not 206), 14; Wolfram Lacher, *Challenging the Myth of the Drug- Terror Nexus in the Sahel*, WACD Background Paper 4 (Geneva: West Africa Commission on Drugs, August 2013), 5.

yön vermeye başlamıştır.²¹¹Kayıtdışı ekonomiye hakim olma konusundaki rekabet kuzeydeki gerginliği daha da ileri taşıdı. Önde gelen isimler – etkili siyasetçiler, iş adamları ve milis liderleri – büyük ihtimalle sadece kendi menfaatlerini düşünmektedirler. Ama genelde kendi kabilelerinden kişileri örgüte üye olarak almaları, örgütler arasındaki çatışmayı etnik ya da kabile bağlılığına çekerek daha da artırmaktadır.

Muammer Kaddafi'nin silahlı kuvvetlerinin yüzlerce eski üyesi Eylül ve Ekim 2011'de ağır silahlarla donanmış araçlar üzerinde Libya'dan döndüklerinde kuzey Mali'de bir savaş çıkacağı belliydi. Malili Tuareglerin birçoğu Libya'da yıllarca hizmet etmiş ya da orada büyümüştü.²¹² Kuzey Mali'ye geldikten sonra iki farklı gruba ayrıldılar. Çoğunluğu Malili memurlar ile daha sonradan ayrılıkçı Azavad Ulusal Kurtuluş Hareketi adını alacak askeri bir yapı oluşturmak için biraraya geldiler. İsyan Ocak 2012'de başladı. Touré'ye mart ayında yapılan askeri darbeden sonra, kuzeydeki Mali ordusu dağıldı.

İslami Mağrip El-Kaidesi ve onun kolu MUJAO kuzey Mali'deki karıştıran çok kar sağlıyorlardı çünkü bu başkaldırı sadece Bamako'daki hükümete karşı değildi, aynı zamanda kuzey Mali'deki aktörlerin iktidar savaşıydı. Yurtdışındaki yaygın olan inanışa karşın, kuzey Mali'deki problem "Tuareg sorunu" ile alakalı değildir. Azavad Ulusal Kurtuluş Hareketi (MNLA) Tuareg topluluğundaki sadece bazı kesimleri temsil etmektedir. Ensar ed-Din 2012 Ocak'ında İyad ag Ghali başta olmak üzere pek çok etkili Tuareg siyasetçisini MNLA'ya rakip olarak biraraya getirdi. Gao bölgesinde iş adamları ve siyasetçiler, MNLA'yı şehirden kovmak için MUJAO'ya katıldılar. Timbuktu bölgesinde, Arap milislerinin bazıları düşmanı Moritanya sınırına püskürtmek için Azavad Arap Hareketi (MAA)'ni kurdular. Diğerleri İslami Mağrip El-Kaidesi ile birlikte şehri yöneten Ensar ed-Din'e katıldı. El-Hac Gamu tarafından yönetilen hükümetçi Imghad Tuareg milisleri Nijer'e kaçtı, daha küçük bir grup ise Ensar ed-Din safına geçti. Sonuç

211 Wolfram Lacher tarafından Soumeylou Boubéye Maïga ile yapılan röportaj, Bamako, 14 Temmuz 2012.

212 Denis M. Tull ve Wolfram Lacher, Die Folgen des Libyen-Konflikts für Afrika: Gräben zwischen der AU und dem Westen, Destabilisierung der Sahelzone, SWP-Studie 8/2012 (Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, Mart 2012).

olarak, Gao ve Timbuktu Temmuz 2012’de MUJAO, İslami Mağrip El-Kaidesi ve Ensar ed-Din kontrolü altındaydı. Ensar Ed-Din’in İfoghas liderleri Kidal’ı, MNLA çevre bölgeleri kontrol ediyordu; son grup ise AQIM ile bağlantıları dolayısıyla geniş kaynaklara sahipti.²¹³ Bu durum AQIM ve MUJAO’ya örgüte adam toplama ve özgürce eylem yapma fırsatı sağladı ama aynı zamanda onları kuzey Mali’de İslam devleti kurmak gibi çok zor bir görevle karşı karşıya bıraktı.

Ocak 2013’te Fransa öncülüğünde yapılan müdahale, cihatçıların kuzeyi yönetme çabalarını alt üst etti ve 2012’de kurulan ittifaklar bozuldu. Kidal’da ki İfoghas seçkinler, İyad ag Ghali ve müttefikleri AQIM’le yollarını ayırmışlar ve Azavad İslami Hareketi’ni (MIA, daha sonradan Azavad’ın Birliği için Yüksek Konsey, HCUA) kurmuşlardı. MNLA gibi onlar da Fransız ordusuyla işbirliği yapmak istiyorlardı. Timbuktu ve Gao civarındaki bazı Arap milisleri pazarlık yapma gücünü kaybetmemek için silahlarını bırakmadan hükümetin tarafına geçtiler. MUJAO’nun bazı bölümleri MAA’nın bir fraksiyonu olarak faaliyet göstermeye başladı. Libya’da tekrar örgütlendiğini gösteren herhangi bir kanıt olmamasına rağmen, bölgesel cihatçıların bir bölümü muhtemelen komşu ülkelere firar etmiştir. Kuzey Mali’de cihatçı grupların son kalıntıları da yeraltına çekildi ve hareketlerini çok kısıtlayacak biçimde Fransız ordusu ve onun Afrikalı müttefikleri tarafından gerçekleştirilebilecek bir baskıyı gözlediler. Ancak en büyük operasyonlardan sonra bile, Fransız, Afrikalı ve Malili güçlere düzenlenen saldırılar cihatçıların hala varlıklarını sürdürdüklerini göstermektedir.

2013’teki Fransız müdahalesi cihatçıların kuzey Mali’deki yerleşkelerini yok etmesi bakımından başarılıydı. Ancak kuzey Mali’nin kendi sorunlarını halletmek için çok az çaba gösteriliyordu. Milisler ve asi gruplar silah bırakmıyor ve düzenli çatışmalar hala yaşanmaya devam ediyordu. Ağustos 2013 yılında başkan olarak İbrahim Boubacar Keïtas seçilmesinden sonra, merkezi otorite ile yerel liderler arasında olan ancak aynı zamanda cihatçıların da yararlandığı Touré dönemi ittifaklarının canlandığı belirtileri görüldü.²¹⁴ Fransız

213 International Crisis Group (ICG), Mali: Eviter l’Escalade, Rapport Afrique 189 (Dakar ve Brüksel, 18 Temmuz 2012), 17–18.

214 “Mali: l’ancien membre du Mujao Yoro Ould Daha relâché”, Radio France In-

varlığına rağmen, kuzeyde devam eden çatışmalar cihatçılara kökenleri yerel toplumun derinliklerinde olan yeni imkanlar sundu.

AQIM, MUJAO ve Ensar Ed-Din

2012'ye kadar AQIM'in Sahra birimleri bölgedeki önde gelen cihatçı gruptu. Selefleri Savaş ve Muharebe için Selefi Grup 1990'ların ortalarından itibaren Sahra bölgesinde Muhtar Belmuhtar önderliğinde operasyonlarına devam etmekteydi. Belmuhtar günümüzde en çok bilinen Cezayirli terörist ve kuzey Cezayir'den Sahra bölgesine silahlı mücadelenin yayılmasının timsalidir. Hizipçilik, son yıllarca Sahra cihatçılığının temel karakteristiğinden biri haline gelmiştir.

Muhtar Belmuhtar

Muhtar Belmuhtar (diğer adıyla Halid Ebu El-Abbas), 1972 yılında Gardaya'da, güney Cezayir'de dünyaya geldi. Kendi isteğiyle Afganistan Arapları tarafından yönetilen kamplarda Afganistan'da 1991-1992 yılları arasında eğitim gördü.²¹⁵ Cezayir'e geri döndükten sonra 1993 yılında Silahlı İslami Örgüt'e katıldı (GIA) ve Sahra ve Sabel bölgesinde operasyon yürüttü. 1990'ların ortalarından itibaren yükselerek Sahra biriminin emiri oldu. 1998'de Belmuhtar yeni kurulan GSPC'ye geçti. Güvenlik güçleri güney Cezayir'de komşu devletlere kıyasla çok daha güçlü bir şekilde varlık gösterdikleri için, burada kalıcı bir şekilde yerleşemedi. Ancak sınırlardan geçmenin kolay olmasından oldukça yarar sağladı. Onun operasyon yaptığı alanlar kuzey Mali, Nijer ve Moritanya bölgesini kapsadığı gibi, güney Cezayir'in çöllerini de içine alıyordu. Sahra grubunun en önemli görevlerinden biri GSPC'nin kuzey Cezayir'deki merkezleri için silah ve diğer ekipmanları temin etmek ve kaçakçılık yapmaktı.²¹⁶

Ama Belmuhtar kendini AQIM'in lojistiği ile sınırlamıyordu. En azından hükümet yanlısı Cezayir basınına göre, sigara kaçakçılığından da büyük mik-

ternationale (RFI), 9 August 2014; "Mali: libération critiquée du chef du tribunal islamique de Tombouctou", RFI, 25 Ağustos 2014.

215 "Interview with Khalid Abu l-Abbas – Commander of the Sahara Region of the Salafist Group for Preaching and Combat" (Arapça), <http://www.tawhed.ws/pr?i=6711> (12 Ağustos 2014'te erişildi).

216 On AQIM see the contribution by Isabelle Werenfels in this volume, pp. 51ff.

tarlarda para elde ediyordu (bazı kaynaklara göre de kokain). Bu durum ona bir Selefi için pek uygunsuz olan “Bay Marlboro” lakabının takılmasına sebep oldu. Belmuhtar’ın AQIM’deki rakipleri onu ikna olmuş bir cihatçıdan ziyade kar sağlamaya çalışan bir suçlu olarak tanımlamaktadır. Ama, Belmuhtar bu suçlamaları röportajlarında devamlı olarak reddetmektedir. AQIM çok sayıda adam kaçırmaya olayı ve Avrupalı hükümetlerden elde ettiği büyük miktarda fidyelerden sonra Belmuhtar’ın rolüne dair olan tartışmalar daha da alevlendi. Belmuhtar’ın ilk hadisesinde, Şubat 2003’te Amari Seyfi “el-Para” komutanlığındaki AQIM grubu otuz iki Avrupalı turisti kaçırdı ve birkaç ay sonra 5 milyon euro fideye aldıktan sonra bu vatandaşları serbest bıraktı.²¹⁷ Belmuhtar bu noktada sadece çok az şekilde sorumluydu ancak 2008 yılı itibariyle adam kaçırmaya işine büyük oranda girdi. Çeşitli AQIM birimleri bir dizi adam kaçırmaya olayına karışacaktı.

Meydana gelen olaylar cihatçıların kuzey Mali’deki desteklerinin artmasına sebep oldu ve birkaç yıl önce başlayan süreç daha da derinleşti. Belmuhtar ve diğer saha komutanları kendilerini Mali toplumuna entegre ettiler. Paraları onları çekici birer iş ortağına çevirdi ve yerel elitler kendileriyle müttefik olmak için yarışmaya başladılar. Bir süre sonra Cezayirli Sahra’daki AQIM birimlerinde azınlıkta kalmaya başladılar.²¹⁸ Genellikle Avrupalı hükümetler tarafından ödenen fidyeler, kuzey Mali’deki grupların büyümesindeki ve onların 2012 çatışmaları sırasında birden kontrolü ele geçirmelerindeki en büyük etkendi.²¹⁹

Belmuhtar ve Ebu Zaid arasındaki Çatışma

Paranın örgüte bu kadar yoğun bir şekilde akması AQIM için olumlu bir şey değildi çünkü Belmuhtar gibi liderlerin bu paranın etkisiyle tamamen bağımsız bir şekilde Cezayir dağlarında operasyon yürütmeye

217 Callimachi, “Paying Ransoms” (bkz: not 208).

218 Wolfram Lacher tarafından Mohamed Mahmoud Abu al-Maali ile yapılan röportaj, *Nouakchott*, Temmuz 2012; “Algerian Newspaper Reveals: Most Fighters in Armed Groups in the Sahara Are Mauritanians” (Arapça), *Elbidaya*, 15 Haziran 2010, <http://www.elbidaya.net/spip.php?article6139> (20 Ocak 2015’te erişilmiştir).

219 Morten Bøås, “Guns, Money and Prayers: AQIM’s Blueprint for Securing Control of Northern Mali”, *CTC Sentinel* 7, no. 4 (Nisan 2014): 1–6 (2).

başlayabilme ihtimalleri vardı. Sonuç, Belmuhtar ile AQIM'in emiri Emir Abdulmelik Droukdal (Abdulvedud) ve diğer saha komutanları arasında çatışma çıkmasıydı. Belmuhtar uzun süredir AQIM'in Sahra bölümü emirliğini yürütmüşken, diğer örgüt küçük birliklerden oluşuyor ve kendilerine "el-Mulaththamin" ya da "maskeliler" diyorlardı. Belmuhtar'ın diğer gruplar üzerindeki otorite yıllara göre artıp azalıyordu. Tarık Bin Ziyad tugayı Belmuhtar'ın en büyük rakibi olan Abdülhamid Ebu Zaid tarafından yönetiliyordu. Ebu Zaid köken olarak Cezayir Sahrası'ndaki Touggourt şehrendir. Kuzey Cezayir'de uzun yıllar boyunca Droukdal ile birlikte AQIM adına savaştı ve daha sonra Sahra'ya gönderildi ve Belmuhtar gibi o da kuzey Mali'de kendi üssünü kurdu. Onun birliği Belmuhtar'ın örgütünü kopyaladı ve 2008'den sonra 20'den fazla Avrupalı'yı rehine aldı. Rehine-lerin çoğu yüksek miktarlarda fidye ile serbest bırakıldı ama Ebu Zaid büyük ihtimalle hükümeti onun için fidye vermeyi reddedince İngiliz rehine Edwin Dyers'i Haziran 2009'da katletti. 2010 yılında takipçileri Fransız Michel Germaneau'yu öldürdü.²²⁰ Bu şiddet olayları Ebu Zaid'in Belmuhtar'dan daha radikal olarak tanınmasına sebep oldu ve Ebu Zaid'in güney Cezayir ve Nijer'e 2013 yılında saldırılar onun inanmış bir cihatçı olduğuna dair herhangi bir şüphe bırakmadı. Sonuç olarak, bu iki AQIM birliği arasında hatırı sayılır derecede bir farklılık bulunmamaktadır.

Ebu Zaid ile olan çatışmanın yanı sıra Belmuhtar AQIM lideri Droukdal ile de iktidar savaşına girdi. Droukdal 2006'da GSPC'nin emiri olarak atandığında Belmuhtar görevin kendisine verilmesi gerektiğini söylemiştir. Belmuhtar'ın kazancını AQIM lideri ile paylaşamamış olması dahi mümkündür. AQIM genel merkezş Belmuhtar'ın itaatsizliğinden şikayetçiydi. 3 Ekim 2012 tarihli bir mektuba göre, önde gelen görevliler Belmuhtar'ın kendilerini görmezden geldiğini ve onlarla iletişime geçmeyi reddettiğini yazmaktadırlar.²²¹ Bu yüzden artık AQIM liderleri Belmuhtar'ın

220 Edward Cody, "Emir of the South' Abu Zeid Poised to Take over al-Qaeda in NW Africa", Washington Post, 20 Ekim 2010.

221 Rukmini Callimachi, "Rise of al-Qaida Sahara Terrorist", AP, 28 Mayıs 2013. The Arapça orjinal yazı ve İngilizce tercümesi burada bulunabilir: http://hosted.ap.org/specials/interactives/_international/_pdfs/al-qaida-belmoktar-letter.pdf

muhalfi olan Sahra komutanlarını, Ebu Zaid dahil olmak üzere, desteklemeye başlamışlardır. Ancak o noktada Belmuhtar bu hareketin kendisini tehdit edemeyeceği kadar çok güçlüydü. Aralık 2012’de AQIM’i terk etti ve “el-Muvakkıun bi’l-dam” isimli bir örgüt kurdu ve altındaki askerler bu örgüte katıldılar. Takip eden aylarda AQIM’den ayrılan diğer grup olan MUJAO ile sıkı işbirliği kurdu.

MUJAO ve Cihatçıların Yerleşmesi

Ekim 2011’de daha sonradan MUJAO adını alacak örgüt, bir İtalyan ve iki İspanyol vatandaşını kaçırdı. Bu kaçırmadan elde ettikleri fidye bir ay sonra AQIM’den ayrılarak kendi örgütlerini kurmalarına olanak sağladı.²²² MUJAO’nun ana kadrosu ilk olarak Arap cihatçılardan, iş adamlarından ve Moritanya ve kuzey Sahra bölgesinden AQIM üyelerinden oluşmaktaydı.²²³ Belmuhtar’dan bile fazla olarak, MUJAO cihatçı ve suç bağlantıları arasındaki bağ olarak ün kazandı.²²⁴

Cihatçıların giderek yerele daha çok yönelmesi AQIM birimlerinde de görülmektedir. El-Ensar adındaki yeni AQIM birimi 2010 yılında kuruldu ve Malili Tuaregler bu örgüte üye oldu, ve Abdülkerim el-Targui bir AQIM biriminin başına geçen ilk Cezayir kökenli olmayan kişi oldu.²²⁵ Diğer bir birim, El-Furkan tugayı, Cezayirli Yahya Ebu el-Hammam tarafından yönetilmesine rağmen Timbuktu bölgesinden Berberi Araplar ve Moritanyalılarından oluşmaktaydı. MUJAO ve Sahra AQIM’i birimleri asi grupların etnik ve kabile ekseninde örgütlendiği bölgede uluslararası bir üye alım mekanizması kuran ilk birimlerdi. Güçlü yerel birlikleri sayesinde cihatçıları daha sonra kuzey Mali’de Ocak 2012’de patlak veren çatışmalarda merkez rol oynayacaklardı.

20 Ocak 2015).

222 Lacher, *Organized Crime* (bkz: not 206), 7.

223 Mohammed Mahmoud Abu al-Maali, *Al-Qaeda and Its Allies in the Sahel and the Sahara* (Arapça) (Doha: *Al Jazeera Center for Studies*, Nisan 2012); Andrew Lebovich, “Trying to Understand MUJWA”, *al-Wasat*, 22 August 2012, <https://thewasat.wordpress.com/2012/08/22/trying-to-understand-mujwa/> (20 Ocak 2015’te erişilmiştir).

224 Lacher, *Organized Crime* (bkz: not 206), 15; Lacher, *Challenging the Myth* (bkz: not 210), 5–6.

225 Abu al-Maali, *Al-Qaeda and its allies* (bkz: not 223), 5.

AQIM birliklerinin “Saharlaşması” taktiklerini de etkiledi. Kuzey Cezayir’deki benzerlerinin aksine, Sahra grupları, Haziran 2010’da sınırdaki operasyon dışında, Cezayir güvenlik güçlerine saldırmaya çalışmadılar.²²⁶ Bu durum 2012’de değişti. Kuzey Mali’de AQIM birimleri ve güvenlik güçleri birbirlerinden uzak duruyorlardı. Hükümet yanlısı milisler suç işleyen kişileri ararken ağır kayıplar verdikleri için Malili yönetim kadrosu AQIM ile her türlü ilişkiden kaçınma politikasına geri döndü. 2011’e kadar AQIM’in Sahra birlikleri çoğunlukla adam kaçırma işiyle ilgilendi. Sadece Moritanya’da düzenli saldırılar gerçekleştirdiler.²²⁷

Kuzey Mali’de Kontrolü Ele Geçirmek

Ocak 2012’de başgösteren ayaklanmalar ilk zamanlarda, diğer Tuareg ayaklanmasının bütün niteliklerini taşıırken, birkaç ay içinde cihatçılar tarafından zorla ele geçirildi. Bunun sebebi cihatçıların hem finansal hem de askeri olarak çok güçlü olmalarıydı; bu sebeple yerel çatışma taraflarını kendileriyle müttefik olmaları için kolaylıkla ikna edebiliyorlardı.

Resmi olarak ayaklanmayı başlatan MNLA idi ancak tek başına Mali ordusunu bozguna uğratamamıştı. İlk haftalarda İyad ag Ghali’nin yönettiği Ensar Ed-Din,²²⁸ AQIM’in bazı birimleri MNLA’nın yanında savaştı.²²⁹ 1990’lardaki ayaklanması gazisi ve önde gelen bir Tuareg lider olan İyad ag Ghali yıllar boyunca Selefi düşünceleri sahiplenmişti. Ama rakipleri sadece duruma ideolojik yaklaşıyorlar, aynı zamanda ayaklanmanın liderliği için de savaşıyorlardı.²³⁰ Üstünlüğü ele geçirmek için Ag Ghali ve müttefiki olan siyasiler AQIM ve MUJAO ile yakın ilişkiler kurdular.

226 “11 gardes frontières assassinés à Tinzaouatine”, *Liberté*, 1 Temmuz 2010.

227 Mauritania’s Goals in Its Struggle against al-Qaeda (Doha: Al Jazeera Center for Studies, 25 Temmuz 2011).

228 Basın raporlarında ve araştırma literatüründe aynı örgüt farklı isimlerle de geçmektedir.

229 ICG, Mali: Eviter l’Escalade (bkz: not 213), 14–17.

230 Emmanuel Grégoire, “Islamistes et rebelles touaregs maliens: alliances, rivalités et ruptures”, *EchoGéo*, 3 Temmuz 2013, 7–8, <http://echogeo.revues.org/pdf/13466> (5 Mart 2015).

Mali ordusu kuzeyde etkisiz hale getirdikten sonra cihatçılar kuzeyi kendi aralarında paylaştılar: Ensar Ed-Din ve Tarih Bin Ziyad tugayı Timbuktu'ya bir merkez inşa etti, Belmuhtar ve MUJAO ise Gao'yu ele geçirdi.²³¹ İki şehirde de İslami devlet kuruldu ve şeriat uygulanmaya başlandı. Kurdukları bu güvenli bölgeden kuzey Cezayir'de 2012'de iki hedefe saldırı düzenlediler.²³²

Cihatçıların kontrolü ele geçirmesi bölgesel radikalcilik ve yerel menfaatlerin iç içe geçmesine sebep oldu. Tilemsi Vadisinden çok sayıda Arap MUJAO'ya katıldı çünkü düşman oldukları MNLA'ya karşı bunun bir koruma olduğunu düşünüyorlardı.²³³ MUJAO artık kendi orijinal etnik kökeninden farklı olarak Peul ve Songhay'dan da üye almaya başlamıştı.²³⁴

Bu örgütler arasındaki sınır zamanda muğlak hale geldi. MUJAO ve AQIM savaşımlarının aksine Ensar Ed-Din üyeleri genel olarak yerel insanlardı ve Mali'nin sınırlarını aşan herhangi bir gündemleri yoktu. Bölgedeki Tuareg savaşımları ise AQIM'in El-Ensar tugayı ile yakın ilişkiler kurdu; MNLA'yı yendikten sonra da birçok üyesi Ensar Ed-Din'e katıldı.²³⁵ Bu yüzden bölgesel cihatçılar ile yerel savaşımları ayırmak git gide zorlaştı.

2013 yılındaki Fransız müdahalesi, cihatçıların devlet oluşturma çabalarını yok etti. Birçok cihatçı kendilerinden üstün olduğu açıkça belli olan güçlere karşı savaşmak istemedi ve çoğu zamanında geri çekilmeyi başardı. 16 Ocak 2013 gününü Belmuhtar tarafından gönderilen grup Ayn Amenas'ta doğalgaz tesisini ele geçirdi ve rehine aldı. Cezayir ordusunun kompleksi tekrar ele geçirmesi için dört günün geçmesi gerekecekti. Bu sürede kırk çalışan ve yaklaşık otuz terörist öldürüldü.²³⁶ Failler bu sal-

231 Lacher, Organized Crime (bkz: not 206), 8.

232 Age.

233 "Mali – Yero Ould Daha: 'Le Mujao nous protégeait du MNLA'", *Jeune Afrique*, 11 August 2014, <http://www.jeuneafrique.com/Article/ART-JAWEB20140811174449/> (5 Mart 2015'te erişildi).

234 Andrew Lebovich, "The Local Face of Jihadism in Northern Mali", *CTC Sentinel* 6, no. 6 (Haziran 2013): 4–10.

235 Age., 6–7.

236 The In Amenas Attack: Report of the Investigation into the Terrorist Attack on In Amenas, Report Prepared for Statoil ASA's board of directors (n.p., Şubat

dırının Fransa’nın Mali’ye müdahalesine karşılık olarak yapıldığını iddia etseler de bu operasyonu aylardan beri planlamaktaydılar. Aynı zamanda saldırının güçlü bir siyasi boyutu da bulunmaktaydı çünkü doğrudan Cezayir doğalgaz endüstrisini ve Sahra’daki Batı yapılanmasını hedef alıyordu. Saldırı fidye elde etmek amacıyla yapılmış olsa dahi, ilk amacın siyasi olduğu aşıkardır. Nijer’de Mayıs 2013’te gerçekleştirilen ve Belmuhtar’ın yeni kurduğu “Murabitun”un sorumlu tutulduğu ikiz saldırıda bu daha da belirgindir.²³⁷ Agadez’deki askeri üsse ve Fransızlar tarafından işletilen uranyum madenine düzenlenen intihar saldırısında yirmi kişi hayatını kaybetti.²³⁸ Bu eylemlerde ekonomik hedefler gözetilmemişti. Bu üç büyük saldırıyla birlikte Belmuhtar kendisini bölgedeki cihatçı lider olarak kabul ettiğinin altını çiziyordu.

Fransız Müdahalesinden Sonra Sahra Cihatçıları

Nijer’deki Agadez ve Arlit saldırılarından sonra, Sahra’daki cihatçı gruplar bu saldırılar gibi saldırı gerçekleştirmediler. (Mayıs 2015 itibariyle). Bu yüzden bu örgütlerin Fransa müdahalesinden sonra zayıfladığını iddia etmek mümkündür. Bölgesel birliklerin bazıları komşu ülkelerde tekrar kamp kurmuş olabilir ancak tekrar örgütlenmemişlerdir – devlet kontrolünün tamamen yok olduğu Libya’da dahi bundan söz edilemez.²³⁹

Cihatçılar aynı zamanda kuzey Mali’de siyasette de etkililerdi. Iyad ag Ghali’nin “Fransa ve diğer haçlılara” karşı tehditleri Mali hükümeti ve kuzey Malili gruplar arasındaki müzakerelere dahil edilmemesinden kaynaklanıyor olabilir.²⁴⁰ Ama birçok silahlı örgüt için, radikaller olası müttefikleri temsil ediyordu. MUJAO’nun ve Ensar Ed-Din’in şubelerinin ya da eski üyeleri artık müzakerelerde yeni isimler altında bulunuyorlardı. Aynı zamanda MNLA, HCUA ve MAA tarafından Mart 2015’te Mali hükümetiyle

2013), 33.

237 El-Murabitun Belmuhtar ve MUJAO tarafından 2013’te tarafından “Khalid Abu l-Abbas ile Röportaj” (bkz: not 215).

238 Adam Nossiter, “Suicide Bombings in Niger Kill Dozens in Dual Strikes”, New York Times, 23 Mayıs 2013.

239 Bu sayıda Wolfram Lacher’in Libya üzerine söylediklerine bakılabilir.

240 “Iyad Ag Ghali, le leader d’Ansar Dine, réapparaît et menace la France”, RFI, 7 August 2014.

yapılan anlaşmayı tanımak için kurulan müzakere platformunu reddetmek de endişe verici bir durumdur.

Cihatçılar artık kuzey Mali’de ve çevre bölgelerde sağlam bir sosyal taban kuruyordu. Bu bölgelerde çatışma sürdüğü müddetçe, bu tabanı seferber etmeleri mümkündür. Ekim 2013’te dört Fransız rehinesi için ödenen rekor fidye de bölgedeki cihatçı grupların hatırı sayılır miktarda kaynağa eriştiklerini ve yararlanmaya devam edeceklerini göstermektedir.²⁴¹

Sahra Grupları ve Cihatçı Hareket

Belmuhtar’ın rolü sebebiyle, AQIM’in Sahra birlikleri ve El-Kaide arasındaki ilişki karışık bir ilişkidir. Hala AQIM’e bağlıyken dahi, Belmuhtar’ın emirleri zoraki kabul ettiği biliniyordu ve Pakistan’daki El-Kaide yönetimiyle kuzey Cezayir’deki Droukdal’ın AQIM’den daha yakın ilişki kurmuş olması olasıydı. Belmuhtar da Ebu Zaid de Droukdal’ın örgüt stratejisi hakkındaki fikirlerine katılmıyorlardı.

Belmuhtar ve AQIM

AQIM liderlerinin Belmuhtar ve taraftarlarını kendi kontrolleri altına almaya çalışmaları başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Aynı zamanda AQIM ve MUJAO birimlerini Droukdal’ın strateji planlarını takip etmeleri için de ikna edemediler. Bunu Droukdal tarafından Ocak 2013 Fransız müdahalesinden önce ama Mart 2012’de MNLA’dan ayrıldıktan sonra, takipçilerine ve kuzey Mali’deki Ensar Ed-Din’e yazılan tarihsiz bir mektuptan öğreniyoruz.²⁴² Droukdal kuzey Mali’de İslam devleti kurarken cihatçıların zayıflıklarından kaynaklı karşılaşılan zorluklardan bahsederek mektuba başlamaktadır. Bu zayıflığı düzeltmek için AQIM birimlerini müttefik bulmaya ve kuzey Mali halkıyla irtibatı güçlendirmeye çağırılmaktadır. Cihatçılar dikkat çekmemeye çalışmamalıdır çünkü devlet kurmaya çalışma AQIM için zor bir görevdir. Bununla beraber Ebu Zaid ve Belmuhtar yerel

241 Jacques Follorou, “Otages d’Arlit: les dessous de la négociation”, Le Monde Afrique, 30 Ekim 2013.

242 Ocak 2013 Fransız müdahalesinden sonra AQIM binasında bir mektup bulundu. Mali-Al-Qaida’s Sahara Playbook (İngilizce ve Arapça), http://hosted.ap.org/specials/interactives/_international/_pdfs/al-qaida-manifesto.pdf (20 Ocak 2015).

asi gruplarla ve kabilelerle yakın ilişki içerisinde kalmalıdır. Droukdal’ın görüşüne göre MNLA ile bağlantıları tamamen kesmek çok büyük bir hatadır. Şu anda bulundukları konumu korumak için AQIM şeriatın kendi yorumunu uygulamak için aceleci davranmamalıdır. Ve özellikle, Droukdal Timbuktu’daki dergahların yıkılmasını ve Mali’deki cihatçılar tarafından Kurani referanslarla yapılan cezalandırmaları kınamaktadır.

Bu tavsiyelerle birlikte, Droukdal yıllarca Arap dünyasındaki “şube”-lerini hali hazırda var olan yerel hareketlere girmeleri ve ideolojik olarak çatışma olsa bile orada bulunmalarını salık veren El-Kaide liderleri Usame bin Ladin ve Zevahiri ile aynı çizgide yer almıştır. Droukdal, cihatçı projenin düşmanlarının dikkatini çekmemek için Mali’deki AQIM cihatçı karakterini ve El-Kaide ile olan bağlantısını gizlemesini isteyecek kadar ileri gitmiştir. Bu El-Nusra Cephesi’nin Suriye’deki yaklaşımının aynısıdır, ki El-Nusra Cephesi de El-Kaide ile bağlantılıdır. Yerel liderler bunun El-Kaide’nin resmi duruşu olduğunu bilmemeleri mümkün değildir çünkü aynı tavsiye Yemen El-Kaidesi lideri Ebu Basir’in AQIM’e gönderdiği mektupta da vardır.²⁴³

Ebu Zaid, Belmuhtar ve MUJAO’nun kuzey Cezayir’den gelen emirleri dikkate almaması çok çarpıcıdır. MNLA ile kurulan ittifak iyileştirilmemişti ve cihatçılar Fransa hükümetinin bir müdahale gerçekleştirilmesini gerektirecek kadar provokatif davranmışlardı. Aslında, Droukdal’ın kuzey Mali’deki durumu yanlış yorumladığı aşikardır.²⁴⁴ Bilhassa, Timbuktu’daki Ebu Zaid ve Ensar Ed-Din şeriatın El-Kaide yorumunu uygulamakta Gao’daki MUJAO’dan daha az istekliydi ve bu istekleri 2012’nin sonunda daha da azaldı.²⁴⁵ Özetle, bu olaylar El-Kaide’nin yerel gruplar üzerindeki etkisinin ne kadar zayıf olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ve Droukdal saha komutanları ile birlikte istediklerini yaptırnamış olsaydı, El-Kaide’nin Pakistan’daki merkezinin başarı elde edebileceği de şüpheli-

243 AQIM lideri Droukdal’a gönderilen bu mektup Timbuktu’da bulundu; Associated Press, Al-Qaida Papers, http://hosted.ap.org/specials/interactives/_international/_pdfs/al-qaida-papers-how-to-run-a-state.pdf (21 Ocak 2015’te erişildi).

244 Lebovich, “The Local Face” (bkz: not 234): 9.

245 Bøås, “Guns, Money and Prayers” (bkz: not 219), 4.

dir. Bu güne kadar Belmuhtar'ın adam kaçırma sebebiyle elde ettiği gelirleri Bin Ladin ya da Zevahiri ile paylaştığına dair herhangi bir kanıt yoktur.

Ulusasıırı Bağlantılar: Libya

AQIM'in kuzey Mali'deki birlikleri tamamen yerel odaklı değillerdi, ulusasıırı bağlantılara da sahiptiler. Kuzey Mali'nin kontrolünün ele geçirilmesi cihatçılara diğer bölgelerden sığınak ya da eğitim talep edilmesine sebep olmuştur.²⁴⁶

Libya ile olan bağlantılar Sahra bölgesindeki cihatçılar için oldukça önemlidir. 2011'den beri, AQIM birimleri kendileri gibi düşünen Libyalılar ile irtibat kurmuşlar ve güney Libya'yı transit bölge olarak kullanmışlardır. Ülkenin Belmuhtar ve örgütü için olan önemi Ocak 2013'teki Ayn Amenas saldırısında görülebilir. Bu saldırıyı gerçekleştiren saldırganlar sadece Malili ya da Cezayirli değildi, içlerinde Mısırlı ve Tunuslu kişiler de vardı. Onlar örgüte katılımı Belmuhtar'ın Bingazi'deki Ensar Eş-Şeria ile 2012'de bağlantı kurmasından sonra olmuştur.²⁴⁷ 2012 sonu ve 2013 başlangıcında Derne, Bingazi ve Ecdebiye'den birçok cihatçı Mali'ye AQIM ile birlikte savaşmaya geldi. Kuzeydoğu Libya ve kuzey Mali arasında gidip gelen savaşçılar güney Libya'daki aktörlerden gelecek lojistik desteğe güveniyorlardı.²⁴⁸ Ayn Amenas'taki tesise yapılan saldırının Libya sınırına yakın olması tesadüf değildi. Kuzey Mali'den gelerek örgüt Libya sınırına geçti ve saldırıdan sonra tekrar dönmeyi hedeflemiş olmaları mümkün. Bu olay, Sahra bölgesindeki cihatçıların Libya'daki devletin çöküşünden ne derece fayda sağladıklarını göstermesi bakımından önemlidir. Kuzey Mali'deki sığınma yerlerini kaybetmiş olabilirler ancak Libya'da 2011'den daha önce var olmayan yeni alternatifler kazanmışlardır. Yerel kanıtlara göre, Belmuhtar ve El-Murabitun'un bir bölümünün 2013'ün sonundan

246 Jacob Zenn, "Boko Haram's International Connections", *CTC Sentinel* 6, no. 1 (Ocak 2013): 7-13.

247 "AQIM Chief Buying Arms in Libya: Source", *AFP*, 12 Mart 2012.

248 Wolfram Lacher, Libya's Fractious South and Regional Instability, Security Assessment in North Africa, Dispatch 3 (Geneva: Small Arms Survey, Şubat 2014), <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/R-SANA/SANA-Dispatch3-Libyas-Fractuious-South.pdf> (5 Mart 2015'te erişildi).

beri güney Libya’da bulundukları düşünülmektedir.²⁴⁹ Libya’da süregelen çatışmalar AQIM’in bölgede aktif olarak varlığını devam ettireceğini göstermektedir.

Genel Bakış

On yıl içinde, başlangıçta çok sınırlı sayıda olan Sahra’daki Cezayirli cihatçılar yerelde kökleşmiş bir hareket meydana getirmeyi başardılar. Bu duruma yardımcı olan faktörlerin içinde en önemlisi Avrupalı vergi mükelliflerinin parasıyla ödenen fidyelerdir. Cihatçıların gelecekte finans kaynaklarının kuruyacağına dair herhangi bir işaret yoktur. Diğer önemli faktör ise yerel çatışmalar ve devlet yapısının çökmesidir. Fransız müdahalesine rağmen kuzey Mali’de bu sorunlar hala devam etmektedir ve Libya’da yeni bir sığınma bölgesi meydana gelmiştir. Kuzey Mali’nin durumu, yerel cihatçı taban üretmenin zaman aldığını göstermektedir. Aynı durum, Libya için de geçerlidir. Fransız müdahalesi muhtemelen sadece dış aktörler ile Sahra’daki cihatçı grupların uzun sürecek mücadelesinin başlangıcıdır.

249 Wolfram Lacher ve Ubari’den gözlemciler arasındaki tartışma ve kişisel görüşmeler, Kasım ve Aralık 2014.

Boko Haram: Nijerya’ya ve Kuzey Komşularına Bir Tehdit

Moritz Hütte, Guido Steinberg ve Annette Weber

Boko Haram terör örgütü 2009’dan beri Nijerya’nın kuzey eyaletlerinde huzursuzluğa yol açmaktadır ve artık Nijerya devletine karşı büyük bir tehdit haline gelmiştir. Saldırıların sıklığı ve kurbanların sayısı dikkate alındığında, sadece 2014’te 10 binden fazladır, Boko Haram dünyanın en tehlikeli terörist örgütleri içerisinde yer almaktadır. Nijerya en önemli iki terörizm endeksinde en üst sıralarda yer almaktadır ve ölenlerin sayısı bakımından Suriye ve Pakistan’dan üstte yer almaktadır.²⁵⁰ Liderleri Ebubekir Şeku’nun söyleminin Nijerya’daki savaş üzerine yoğunlaşmasına karşın, komşuları Kamerun, Çad ve Nijer’e yaptıkları saldırılar Boko Haram’ın bölge düzeyinde eylem yaptığını göstermektedir.²⁶ Ağustos 2011’de Nijerya’nın başkenti Abuca’da Birleşmiş Milletler’e düzenledikleri geniş çaplı saldırı münferit bir olay olarak kalmıştır. Uluslararası bir ajandaya sahip olduklarının kanıtı olarak sadece Batılı yabancıları kaçıran

250 Global Terrorism Index Report 2014, ed. Institute for Economics and Peace, (New York, 2014); Peter R. Neumann, The New Jihadism: A Global Snapshot (Londra: The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, in collaboration with the *BBC World Service* and *BBC Monitoring*, 2014), <http://icsr.info/wp-content/uploads/2014/12/ICSR-REPORT-The-New-Jihadism-A-Global-Snapshot.pdf> (13 Mart 2015’te erişildi).

ve Boko Haram'ın bir kolu olan Ensaru'nun eylemleri gösterilebilir. Boko Haram, dışarıdan bir yardım olmadan Nijerya'nın içinde ya da dışında uluslararası örgütlere saldırma gücünü kendinde bulamaz. Boko Haram Mali'deki cihatçı örgütlerle iletişim kursa da, bu bağlantılar çok sağlam değildir ve 2013 Ocak'taki Fransız müdahalesinden sonra daha da zayıflamıştır. Boko Haram genel olarak Nijerya ve onun kuzey komşularını tehdit etmektedir: Borno eyaletinin büyük kısmı ile Nijer, Çad ve Kamerun'un sınır bölgelerini kontrol etmektedir. Boko Haram'ın bu derece toprak kazanımı, Nijerya devletinin kuzeydeki güçsüzlüğünü gözler önüne sermektedir. İç savaş olasılığı artık gözardı edilemeyecek kadar gerçektir.

Harita 5: Cezayir ve Tunus

Boko Haram ve Nijerya Devleti

178.5 milyon nüfusa sahip olan ve siyasi, sosyoekonomik ve dini olarak keskin bir biçimde ayrıışan Nijerya, Afrika'nın en kalabalık ülkesidir. Bu ayrı-

lıklar Britanya’nın sömürgesi olduğu döneme kadar uzanmaktadır; ki bu tarih Hristiyan güney için 1860’a ve Müslüman çoğunluğa sahip olan kuzey için yirminci yüzyılın başlarına kadar gitmektedir. O zamanlar, kuzey Nijerya Sokoto Halifeliği’ne ve kökenleri İslami reform hareketinin öncüsü Osman dan Fodio (1754-1817)’ya dayanan Borno Emirliği’ne bağlıydı. 1804’te dan Fodio civar devletlere karşı, yani kuzey Nijerya, füney Nijer ve kuzey Kamerun, “cihat” ilan etti. Bu bölgelerdeki yerel dini pratiklerin Müslümanlar tarafından İslam ile harman edildiğini ve bu yüzden şeriatın ilan edilmesi gerektiğini savundu.

Britanya Nijerya’ya bağımsızlığını 1960 yılında verdi ve devleti etnik ve dini parçalanmışlıklarına göre eyaletlere ayırdı. Günümüzde yaklaşık yüzde ellisi Müslüman olan Nijerya’nın, yüzde 40’ı Hristiyan ve yüzde 10’u da yerel dinlere sahiptir. Nijerya devletinin siyasi krizleri, kuzeyin ekonomik olarak dezavantajlı bir konumda olması, Nijeryalı Müslümanlar arasında İslamcı ve Selefi düşüncelerin yaygınlık kazanması Boko Haram’ın yükselişinde birer et-kendir.

1999’a kadar Nijerya genellikle Müslüman generaller tarafından yöneti-liş ve kuzey temsilcilerinin merkez hükümet kararları üzerinde büyük etkileri olmuştur. Demokrasiye geçilmesiyle birlikte bu durum değişmiştir. Başkan-lığın Müslüman olan kuzey bölgesi ile Hristiyan olan güney bölgesi arasında değişmesi kararlaştırılmıştı. Bu yzden Hristiyan başkan Olusegun Obasan-jo (1999-2007)’dan sonra Müslüman Ömer Musa Yar’adua başa geçmiştir. Yar’adua 2010’da öldüğünde Hristiyan Goodluck Jonathan görevi devralmış-tır. 2015 seçimlerinde de tekrar seçime giren Goodluck, rakibi Muhammed Buhari’yi yenememiştir. Ülkenin kuzeyinde, ülkenin uzun zamandan beri Hristiyan başkanlar tarafından yönetilmesi sebebiyle, askeri diktatörlüğün bitmesinden beri kendilerinin ihmal edildiği ve ötekileştirildiği inancı güç ka-zanmıştır. Ekonomiye bakınca da bu görüş doğrulanmaktadır. Petrol ihraç et-mesine rağmen Nijerya dünyanın en fakir ülkelerinden biridir. Nüfusun yakla-sık %62.6’si yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır ve kuzeydeki yoksulluk oranı güneydekinden oldukça daha fazladır. Kuzey doğuda en yüksek (%75.4) ve güney batıda en düşüktür (%47.9).²⁵¹

251 World Bank, Nigeria Economic Report, Nr. 2 (Washington, D.C., 2014), <http://documents.worldbank.org/curated/en/2014/07/19883231/nigeria-econo->

Kuzeyde giderek daha fazla insan, güney ve kuzey arasındaki çatışmanın temelini Hristiyanlık ve İslam olarak görmektedir. Bu da Nijeryalı Müslümanlar arasında İslamcı ve Selefi düşüncelerin yaygınlık kazanmasına ve yerel sufi İslam'ına karşı baskı yapılmasına sebep olmuştur. 2002 ve 2003 yılları arasında on iki kuzey eyaleti şeriat ilan etmiştir. Bu gelişmeler ülkenin iki kısmını giderek birbirinden ayırdı. Akademik yayınlar ve basın bültenleri yerel siyasi aktörlerin Boko Haram'ı bu durumu şiddetlendirmek ve merkez hükümeti baskı altında bırakmak için desteklediğini göstermektedir.²⁵²

Kökenleri

2002'de genç Selefi vaiz Muhammed Yusuf (1970-2009) Maiduguri'de daha sonradan Ehli Sünnet için Cihad ve Davet Cemaati adını alacak bir örgüt kurdu. Bazıları başlarda isimsiz olan bu grubu kurucusu ve lideri sebebiyle "Yusufiya" olarak adlanmaktadır. Yusuf, Yobe eyaleti kökenlidir ama daha sonradan Boko Haram'ın kontrolüne girecek olan Maiduguri'de yaşamaktadır. Hiçbir resmi dini eğitimi olmayan Yusuf, yine de hitabet yeteneği ve karizması ile dinleyenleri etkilemeyi başarmıştır. Yusuf henüz gençken Nijerya'da İzale Hareketi'nde örgütlenen Selefilere katıldı.²⁵³ Bu şiddet yanlısı olmayan ve devleti destekleyen hareket Suudi Arabistan'daki Vahhabi ulemanın görüşlerinin etkisi altındaydı. Ancak Yusuf'un daha radikal olan görüşleri bu hareketten ayrılmasına ve arkadaşlarıyla birlikte başka bir örgüt kurmasına yol açtı.

2009'dan önce şiddet yanlısı olmayan Yusuf, öncelikle taraftarlarını hitabetiyle etkileyerek kendi yanına çekmeye çalışmaktaydı. Çalışmalarının asıl merkezi, daha sonradan Takiyüddin Ahmed İbni Teymiyye adını ala-

mic-report-no-2 (24 Kasım 2014'te erişildi). Yoksulluk sınırı 2010 için günlük \$1.25'tir, Güvenilir uluslararası kaynaklar tarafından daha yeni bir bilgi yayımlanmadığı için 2010 verisini kullanmaktayız. Daha yeni hesaplamalar daha düşük yoksulluk oranları ortaya koyabilirler. Ancak hesaplama metodları doğrudan ve hesaplar daha realist bir hale getirilse dahi, kuzey ve güney arasındaki dikkat çekici fark hala devam edecektir.

252 Roman Loimeier, "Boko Haram: The Development of a Militant Religious Movement in Nigeria", *Africa Spectrum* 47, no. 2-3 (2012): 137-55.

253 Tam adı "Sünnetten Bidat ve İkamenin İzalesi"dir. İzalat al-Bida' wa-Iqamat al-Sunna). Grup Ebubekir Mahmud Gumi tarafından kurulmuştur (1922-1992).

cak olan Maiduguri’deki bir cami ve okuldu. Yusuf şeriatı göre yönetilen bir devletin kurulması için propaganda yapıyordu. Kuzeydeki on iki eyalette şeriatın ilan edilmesine rağmen Yusuf bunu seküler eyalet kanunları ve anayasa devam ettiği için yeterli bulmuyordu ve bu kanunların şeriatın etkinliği azalttığını savunuyordu.²⁵⁴ Nijeryalı Müslümanlar yerel Müslüman siyasetçilerin şeriatın ilan edilmesini bu kadar istemelerinin nedeninin Abuja’nın yeni yöneticileriyle yaptıkları görüşmelerde ellerini güçlendirmek için olduğunun farkındalardı.²⁵⁵

Yusuf’un ana isteği tüm ülkede şeriatın Selefi yorumunun kabul edilmesi idi. Batı etkisini ve Batılı eğilimi sert bir şekilde eleştiren Yusuf, Nijerya devletiyle herhangi bir işbirliğini de inançsızlığın açık bir göstergesi olarak görüyordu.²⁵⁶ Yusuf tüm Nijerya’daki liderleri suçlamasına rağmen eleştiri oklarını daha çok kuzeydeki dini ve kültürel elitlere yöneltmişti. Yönelttiği bu suçlamalar sebebiyle kuzeydeki elitler Yusuf ve taraftarlarını “Hariciler” olarak tanımlıyordu. Bu tanımlama Sünni ve Şia’nın yanısıra üçüncü grubu tanımlamasına rağmen genellikle hükümetler ve İslam dünyasındaki alimler tarafından militan grupları kınamak amacıyla kullanılmaktadır.²⁵⁷

2003 yılında Maiduguri’den militan Selefiler kuzey Nijerya’daki çürümüş toplumdan uzakta kendi İslam yorumlarını yaşamak için Yobe eyaletinde Kanama’da küçük kırsal bir yerleşim kurdular. Aynı zamanda silahlı bir ayaklanma hazırlığı içerisindeydiler, eğitim kamplarında talim görüyor ve 2003’ün sonundan itibaren de yakınlardaki ve Borno eyaletindeki polis merkezlerine saldırılarda bulunuyorlardı. 2004 sonbaharında

254 Kyari Mohammed, “The Message and Methods of Boko Haram”, in *Boko Haram: Islamism, Politics, Security and the State in Nigeria*, ed. Marc-Antoine Pérouse de Montclos, West African Politics and Society Series, vol. 2 (Leiden: African Studies Centre, 2014), 9–32 (22).

255 Johannes Harnischfeger, “Boko Haram and Its Muslim Critics: Observations from Yobe State”, in *Boko Haram*, ed. Pérouse de Montclos (bkz: not 255), 33–62 (37).

256 Mohammed, “The Message and Methods of Boko Haram” (bkz: not 255): 16ff.

257 Hariciler Hz. Ali ve Muaviye arasındaki iç savaştan dolayı ortaya çıkmışlar ve iki tarafı desteklemeyi de reddetmişlerdir. Günümüzde destekçileri sadece Umman ve Cezayir’de bulunmaktadır.

askerin müdahalesiyle örgüt dağıtıldı. Güvenlik güçlerinden kaçmak için Yusuf Suudi Arabistan'a kaçtı. 2005'te geri döndükten sonra eylemlerine kaldığı yerden devam etti ve kuzeydeki birçok şehri gezerek düşüncelerini yaydı ve tüm kuzey Nijerya'da tanınan bir vaiz haline geldi.²⁵⁸ Yusuf'un destekçileri artık kendi fikirlerine göre kanunları uyguluyorlar, Müslüman şehirlerinde devriye geziyorlar ve o bölgede yaşayan insanları İslam'a uygun bir şekilde yaşamak için uyarıyorlardı. Bu durum, onların kısa sürede polisle çatışmalarına yol açtı.

Bölgedeki tansiyonun yıllar boyunca artmasından sonra Temmuz 2009'da çatışma çıktı. Yusuf'un takipçileri İzala Selefilere ile görüş ayrılığına sahiplerdi. İzala Yusuf ile yakın ilişkilerini sürdürmeye devam ediyordu çünkü Yusuf'un radikal görüşlerinden vazgeçeceği umudunu taşıyorlardı. Ancak vaiz ile devletin arasındaki farklar doruğa çıktığında, İzala liderleri iki taraftan birini seçmeleri gerektiğinin farkına vardılar. Camilerin kontrolü üzerine çıkan tartışmalar 2008'den beri gideren artan bir sıklıkta meydana geldi ve bu tartışmaların pek çoğunda polis müdahale etti ve Yusuf'un destekçilerini gözaltına aldı.²⁵⁹ 2009'un başında hükümet militan Selefilere karşı saldırgan bir tutum takındı. Bu durum Haziran 2009'da bir araba kazasında ölen örgüt üyesinin cenazesinde daha da alevlendi. Güvenlik güçleri ateş açtı ve on yedi Yusuf destekçisini yaraladılar.²⁶⁰ Bu sıralarda Yusuf hükümete açık mektup yayınladı ve eğer hükümet kendisiyle kırk gün içerisinde ilişkiye geçmezse hükümete karşı cihat ilan edeceğini duyurdu.²⁶¹

Buna cevap olarak güvenlik güçleri tekrar saldırıya geçtiler. Temmuz ayında Maiduguri'deki İbn Teymiye merkezine saldırıp, merkezi yerle bir ettiler. Yusuf'un yaklaşık sekiz yüz destekçisi öldürüldü ve Yusuf dahil yüzlercesi gözaltına alındı. Yusuf gözaltındayken hayatını kaybetti. Ölümünü gösteren video internette kısa sürede yayıldı ve El Cezire televizyo-

258 Mohammed, "The Message and Methods of Boko Haram" (bkz: not 255): 12f.

259 age., 24.

260 age.

261 Dr Ahmad Murtadā, Boko Harām in Nigeria: Its Beginnings, Principles and Activities in Nigeria (N.p.: SalafiManhaj, 2013), 8, http://download.salafimanhaj.com/pdf/SalafiManhaj_BokoHaram.pdf (24 Kasım 2014'te erişildi).

nunda yayımlandı.²⁶² Yusuf’un gözaltına alınmaktan kurtulan takipçileri yeraltına çekildiler ve güçlü bir terörist organizasyon kurdular. İlk büyük eylemleri 7 Eylül 2010 yılında Bauchi eyaletindeki bir hapis haneye yaptıkları saldırıdır. Bu saldırıda yaklaşık yedi yüz mahpusu serbest bırakıldı.²⁶³ Yeni liderleri Ebubekir Şekau önderliğinde Boko Haram terör olaylarına devam edeceğini duyurdu.

İdeoloji ve Hedefler

2010’dan bu yana örgütün ismi Ehli Sünnet için Dava ve Cihad Daveti’dir ancak Boko Haram olarak bilinmektedir. Boko Haram “Batılı eğitim yasaktır” manasına gelmektedir ve örgütün Batılı eğitimin ve Nijerya’da İngilizce’nin hakim olmasının Nijeryalı Müslümanların kültürel kimliğine birer tehdit olarak görmelerini yansıtmaktadır. Boko Haram’a göre güneydeki Hristiyanlar kuzeydeki Müslümanları hakimiyetleri altına almaya çalışmaktadırlar. Hristiyanlar başkanların 1999’dan beri ülkeyi yönetmesini de buna kanıt olarak öne sürmektedirler.²⁶⁴

Güneyin saldırısını bertaraf etmenin tek yolu tüm Nijerya’da şeriatı ilan etmek ve tüm rakip hukuk sistemlerini yürürlükten kaldırmaktır. Bu sadece Kuran’daki “had” cezaları değil, cinayet sebebiyle boynunu vurma, zina sebebiyle taşlama, hırsızlık sebebiyle kol kesme de bu cezalara dahildir. Boko Haram bunun gibi bir değişimi ülkelerinde gerçekleştirmek isteyen örgütlerin oluşturduğu küresel cihatçı örgütler ağına katılmıştır. Nijeryalı örgüt sadece düşmanlarına ve diğer din mensuplarına karşı gösterdiği gaddarlıkla değil, aynı zamanda Sünni Müslümanlara da zalimlik yapmasıyla tanınmıştır. Bu bağlamda, Boko Haram Irak ve Suriye’deki İslam Devleti (İD)’ne El-Kaide ve müttefikle-

262 Video Shows Nigeria ‘Executions’”, al-Jazeera (online), 9 Şubat 2010, <http://www.aljazeera.com/news%20africa/2010/02/2010298114949112.html> (22 Aralık 2014’te erişildi).

263 David Smith, “More than 700 Inmates Escape during Attack on Nigerian Prison”, *Guardian*, 8 Eylül 2010, 18.

264 Jacob Zenn, Atta Barkindo and Nicholas A. Heras, “The Ideological Evolution of Boko Haram in Nigeria: Merging Local Salafism and International Jihadism”, *RUSI Journal* 158, no. 4 (2013): 46–53 (50ff.).

rine olduğundan çok daha yakındır. Bu yüzden, Temmuz 2014'te Şekau Ebubekir El-Bağdadi'ye biatını ilan etmesi çok da şaşırtıcı değildir.²⁶⁵

Ağustos 2009'da Yusuf'un örgütünün Maiduguri'de sindirilmesinden kısa bir süre sonra Boko Haram devlete karşı "savaş ilanı" yayımladı. Bu belgede tekrar tekrar tüm Nijerya'da şeriat ilan edilmesini ve "Batı medeniyetinin çökmesini" isteyen Boko Haram, siyasi yönetim hakkında pek bir şey söylememektedir:

İşbu bildiriye yayımlayarak taleplerimizin yerine getirilmesini istemekteyiz:

1. Nijerya'da dünyada hiçbir gücün karşı çıkmaya cesaret edemeyeceği bir Cihat başlattık. Amacımız, Nijerya'yı İslamlaştırmak ve ülkedeki Müslüman çoğunluğun yönetimini teminat altına almaktır. Biz, Nijerya'ya acı bir ders vereceğiz.

2. Ağustos ayından itibaren, Kuzey ve Güney Nijerya şehirlerine, Lagos, İbadan, Enugu ve Port Harcourt'tan başlayarak bombalamalar düzenleyeceğiz. Bombalamalar, Şeriat gelene ve Batı Medeniyeti Nijerya'dan kovulana kadar sürecektir. Bu şerli şehirler küle dönüşene kadar durmayacağız.

3. Ülkeyi yönetilemez hale getireceğiz ve sorumsuz siyasi liderleri bertaraf edeceğiz, Nijerya'da Şeriatı karşı çıkan herkesi avlayacağız ve öldüreceğiz ve bilinmelidir ki, kafirler cezasız kalmayacaktır.

4. Biz, Batı ve Güney Nijerya'ya dehşet verici zamanlar vaad ediyoruz. Bu, Batı Medeniyetini Nijerya'nın kıyılarına kadar özendiren ve ona destek veren şeytan imparatorluğu bölgelerine odaklanacağız.

5. İslam Devletindeki tüm kuzeylilere ülkeyi yöneten hain, yozlaşmış, sorumsuz, suçlu, katil siyasi liderlerinin habis siyasi partilerin gemisinden inmelerini ve yolsuzluktan, Sodomvari hareketlerden beri, güvenliğin garanti edildiği İslami Toplum için mücadeleye katılmalarını salık veriyoruz.

265 "Boko Haram Voices Support for Islamic State's Baghdadi, Al-Qaeda", *Vanguard*, 13 Temmuz 2014, <http://www.vanguardngr.com/2014/07/boko-haram-voices-support-islamic-states-baghdadi-al-qaeda/> (24 Kasım 2014'te erişildi).

6. Yakın zamanda, şeytani şehir Lagos'u, Nijerya'nın Güney Batı ve Güney Doğusunu, kimsenin daha önce yapmadığı şekilde karıştıracağız. Al Hakurabah²⁶⁶

YA BİZDENSİN YA DA BİZE KARŞISIN!²⁶⁷

Yapılanma, Yönetim Kadrosu ve Personel

Ebubekir Şekau 2010'dan beri organizasyonun emiridir. Yusuf gibi kendisi de Yobe eyaleti asıllıdır ve 1970 civarı doğduğu tahmin edilmektedir. Şekau bu konumunu ve ününü sağ kolu olarak hizmet ettiği Muhammed Yusuf ile olan yakın bağına borçludur. 2009'dan önce Maiduguri'de kendisi de bir camide vaiz olarak görev yapsa da Muhammed Yusuf kadar hitap yeteneğine ve karizmaya sahip değildir.²⁶⁸ Şekau örgütü daha otoriter bir şekilde yönetmeye çalışmış ancak sadece Borno eyaletine yakın üyeler üzerinde otorite kurmayı başarabilmiştir. Ülkenin diğer bölgelerinde yarı özerk liderler Boko Haram'ın içinde ve dışında kendi kuvvet üslemini oluşturmuşlardır. Şekau'nun muhalifleri onu en çok sivillere karşı uyguladığı şiddet sebebiyle eleştirmişler ve bunun Yusuf'un görüşlerinden çok farklı olduğunu söylemişlerdir. Bunun dışında Şekau'nun Kanurileri Hausa ve Fulani'ye tercih etmekle itham edilmektedir. Borno'daki en büyük etnik grup olan Kanurilerken, Hausa ve Fulani kuzey Nijerya'nın diğer bölgelerini domine etmektedirler. Kanuriler aynı zamanda Boko Haram'ın yönetim kadrosunda da oldukça fazla yer kaplamaktadırlar.²⁶⁹

Bu tartışmalar Boko Haram'daki önde gelen figürler arasında iktidar kavgalarına sebep olmuştur. Muhammed Yusuf'un üç numaralı adamı

266 Bu anlaşılabilir kelime öbeğinin "Allahu Akber" demek olduğu düşünülmektedir, bu yüzden internette bu metnin gerçek değil de sahte olduğuna dair spekülasyonlar yapılmıştır.

267 "Boko Haram Ressurects, Declares Total Jihad", Vanguard, 14 August 2009, <http://www.vanguardngr.com/2009/08/boko-haram-ressurects-declares-total-jihad/> (24 Kasım 2014'te erişilmiştir).

268 Marc-Antoine Pérouse de Montclos, Nigeria's Interminable Insurgency? Addressing the Boko Haram Crisis, *Chatham House Research Paper* (Londra: Royal Institute of International Affairs, Eylül 2014), 32.

269 Zenn, Barkindo and Heras, "The Ideological Evolution of Boko Haram in Nigeria" (bkz: not 265).

ve Kamerunlu olan Mamman Nur, Şekau'nun en tehlikeli rakibi olmuştur. Şekau yaralandıktan ve 2009'da hapse atıldıktan sonra Nur dizginleri eline aldı. Serbest bırakıldıktan sonra, Nur Doğu Afrika'da Eş-Şebab ile vakit geçirirken Şekau kendini yeni emir ilan etti.²⁷⁰ Döndükten sonra Nur Kano ve Nijerya'da operasyonlar düzenledi. Abuja'daki ABD yerleşkesine düzenlenen büyük saldırıdan ve 2011 Aralık'tan itibaren kiliselere düzenlenen baskınlardan sorumlu tutuldu. Nur, aynı zamanda, 16 Haziran 2011 tarihinde Abuja'daki federal polis merkezlerine düzenlenen araç saldırılarından da sorumlu tutulmaktadır. Bu saldırılar aynı zamanda Nijerya'nın ilk intihar saldırısıdır.²⁷¹

Nur Boko Haram'a sadık kalmasına rağmen diğer liderler 2011 yılında ayrıldılar ve Aralık 2012'de Ensar El-Muslimin fi Bilad el-Sudan (Müslümanların Kara Afrika'daki Destekçileri) ya da kısaca Ensar olarak bilinen örgütü kurdular. Bu örgütün lideri Halid el-Barnavi (Borno kökenli)'dir. Halid el-Barnavi Mali'de Muhtar Belmuhtar ile yıllarını geçirmiş ve Sahra bölgesindeki adam kaçırma olaylarına karışmıştır. Nijerya'ya döndükten sonra Ensar'ın Boko Haram tarafından Nijeryalıları ve Müslümanları öldürdüğü gerekçesiyle çokça eleştirilen stratejisini belirlemiştir. Örgütünü kurmadan önce dahi, Mayıs 2011'den başlayarak yabancıları kaçırmaya odaklanmışlardır. Barnavi'nin hükümetle ilişki kurmaya Şekau'dan daha açık olduğu da söylenmiştir. Bu iki örgüt arasındaki çatışma iki tarafın da karşı tarafın yönetim kadrosunu güvenlik güçlerine ele vermeleriyle doruk noktasına çıkmıştır.²⁷² Öte yandan, 2013 ve 2014'te Barnavi ve Şekau arasında daha yakın bir işbirliği olduğunun belirtileri vardır.

Şekau, Barnavi ve Nur arasındaki ilişki hakkında az bilgimiz var, ancak Boko Haram'ın genel olarak yönetim kadrosu hakkında bildiklerimiz daha da azdır. Tüm cihatçı organizasyonlarda olduğu gibi üyelerinin kimlikleri-

270 Jacob Zenn, "Leadership Analysis of Boko Haram and Ansaru in Nigeria", *CTC Sentinel* 7, no. 2 (24 Şubat 2014): 23-29 (24).

271 age.:24

272 Jacob Zenn, "A Brief Look at Ansaru's Khalid al-Barnawi – AQIM's Bridge into Northern Nigeria", *Militant Leadership Monitor* 4, no. 3 (27 Mart 2013), [http://mlm.jamestown.org/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=40648&tx_ttnews\[backPid\]=686#.VJgfxs8BNVA](http://mlm.jamestown.org/single/?tx_ttnews[tt_news]=40648&tx_ttnews[backPid]=686#.VJgfxs8BNVA) (21 Ocak 2015'te erişildi).

nin güvenlik sebebiyle gizli tutulduğu bir yönetim konseyi (şura) vardır. Şura üyeleri örgüt içindeki tartışmalar sebebiyle sıklıkla değişmektedir. Örneğin, Barnavi bir süre boyunca Ensar’ı kurmak için Boko Haram’a sırt çevirse de Nur ve Barnavi her zaman üye olarak sayılmışlardır. Son olarak, bahar 2013’te yönetim kadrosundan pek çok isim öldürülmüştür.²⁷³

Boko Haram’ın savaşçıları çoğunluğu Borno ve Yobe asıllı ve Kanuri etnik grubuna ait olan genç erkeklerdir. Ancak organizasyon Kamerun, Nijer ve Çad’da da örgütlenmiştir. Savaşçıların çoğu işsiz, okuma yazma bilmeyen, çok az okuma gitmiş ya da hiç gitmemiş kişilerdir. Çoğu Nijerya’da “almajirai” (Arapça’da muhacir= mülteci) olarak bilinen Kuran kurslarına katılmıştır çünkü okulları evlerinden çok uzaktır ve ya gündelikçi olarak çalışmaktadır ya da yardımlar sayesinde geçinmektedirler.²⁷⁴Yolsuzluğun çok yaygın olması, adam kayırma ve ülkenin kuzey kısmının hükümet tarafından önemsenmemesi insanların dini örgütlere yönelmesine sebep olmuştur. Boko Haram onlara sadece anne babalarının jenerasyonunun şekilci sofuluğuna ve geleneksel dini seçkinlere değil, aynı zamanda kuzey Nijerya’daki siyasi sisteme karşı çıkma fırsatı da sağlamaktadır.²⁷⁵ Boko Haram, muhaliflerine karşı gösterdiği şiddeti yayımlayan videolar paylaşmaktadır. 2015’ten bu yana Şekau’nun videoları Irak İslam Devleti’ne desteğini belirten ifadelerle doludur.²⁷⁶ Mart ayında Şekau, İD ve Ebubekir El-Bağdadi’ye biatını ilan etmiştir.

Strateji ve Taktikler

Boko Haram’ın stratejileri yıllar içinde değişmiştir. İlk yıllarında Yusuf grubundan intikam almak en önemli amaçtı. Boko Haram ordunun müdahalelerine sıklıkla muhalifleri ve yerel Hristiyanları öldürerek karşı-

273 Zenn, “Leadership Analysis of Boko Haram and Ansaru in Nigeria” (bkz: no 271): 27.

274 International Crisis Group, Curbing Violence in Nigeria (II): *The Boko Haram Insurgency, Africa Report 216* (Brüksel, 3 Nisan 2014), 4.

275 ICG, Curbing Violence in Nigeria (II) (bkz: not 275), 5ff.

276 “Is Islamic State Shaping Boko Haram Media?” *BBC Monitoring*, 4 Mart 2015, [http:// www.bbc.com/news/world-africa-31522469](http://www.bbc.com/news/world-africa-31522469) (13 Mart 2015’te erişildi).

lık veriyordu.²⁷⁷ Ama bu erken operasyonlar göstermektedir ki örgüt belli eylemleri yapabilme gücüne sahipti. Savaşma gücünü artırmak için Boko Haram Bauchi hapisanesine 7 Eylül 2009 günü saldırdı ve yüzü kendi örgüt üyeleri olan yedi yüzden fazla tutukluyu serbest bıraktı.²⁷⁸ Bundan sonra, tüm ülkeyi istikrarsızlığa sürükleyecek ve kuzeydeki devlet yapılarını hedef alan bir terör kampanyasını benimsediğini duyurdu. Neredeyse tüm kuzeydoğuda gerçekleşen saldırılar, Müslüman halk, Hristiyan azınlık ve hedef alınan devlet yapıları (özellikle polis ve ordu), ülkeyi kaosa sürükledi.²⁷⁹

Organizasyon büyürken, eylemlerinin sıklığı ve büyüklüğü de arttı. 2011 Haziran'da Abuja'da federal polis merkezine ve Ağustos'ta Birleşmiş Milletler bölge merkezine yapılan saldırılar bu durumu vurgulamaktadır; aynı zamanda bu saldırılar Nijerya'daki ilk intihar saldırılarıdır.²⁸⁰ Ağustos 2011'den beri Boko Haram uluslararası hedeflere saldırmamaya başladı. İlk intihar saldırıları diğer cihatçı örgütler gibi olsa da, bu saldırılar çok önemliydi çünkü Boko Haram'ın sadece yerelde değil, çok iyi korunan başkentte eylem yapabildiğini gösteriyordu.

Abuja saldırılarının hedefi Nijerya devletini ve güvenlik güçlerini provoke etmek ve yerel halkın gözünü korkutmaktı. 2011 yazından bu yana Boko Haram düzenli aralıklarla intihar saldırıları düzenlemekte ve özellikle sivil ölümlerini hedeflemektedir. Aralık 2011'den beri bu provokasyon stratejisi Hristiyanlar ve Müslümanlar arasındaki gerginliği artırmak için kiliselere saldırı yapmayı da gündemine ekledi.²⁸¹ 2012 ortalarından itibaren kuzeydeki okullar ve camiler de hedefe alındı. Bu strateji, kuzeydoğudaki askerin giderek artması ile genel olarak başarılıydı. Aslında, 2012'nin başlarından beri ordunun saldırgan bir politika belirlemesi

277 Pérouse de Montclos, Nigeria's Interminable Insurgency? (bkz: not 269), 12f.

278 Daniel E. Agbiboa, "Peace at Daggers Drawn? Boko Haram and the State of Emergency in Nigeria", *Studies in Conflict and Terrorism* 37, no. 1 (2014): 41–67.

279 David Cook, "Boko Haram: Reversals and Retrenchment", *CTC Sentinel* 6, no. 4 (Nisan 2013): 10–12.

280 Agbiboa, "Peace at Daggers Drawn?" (bkz: not 277).

281 Age.

ve 2013 Mayıs'ın olağanüstü hal ilan edilmesi bu stratejinin başarılı olduğunun göstergesidir. Boko Haram kuzeydoğuda asıl kökenlerine kadar sürüldü ve burada da baskı altında bırakıldı.²⁸² Örgüt, sonuç olarak halkın gözünü daha da korkutmak ve yıldırım için korumasız yerel bölgelerdeki saldırılarını ve adam kaçırmalarını artırdı.²⁸³ İlk büyük ölçekli adam kaçırmaya operasyonu 19 Şubat 2013'te Kamerun'da gerçekleşti; bir Fransız ailenin yedi üyesi rehin alındı. Üç yetişkin, dört çocukta oluşan aile, 18 Nisan 2013'te fidye ödendikten ve on dokuz Boko Haram mahkumu salındıktan sonra serbest bırakıldı.²⁸⁴ Ancak bu eylemdeki gibi yabancıların kaçıırılması Boko Haram için bir istisna teşkil etmektedir. Hatta bazıları bu eylemin Ensar tarafından yapıldığını söylemektedir.²⁸⁵ Boko Haram gidecek artan bir sıklıkla Nijeryalıları kaçırmakta ve kadın ve çocukları zorla evlendirmektedir.²⁸⁶ Aynı zamanda örgüt, polis ve orduya yaptığı saldırılara da devam etmektedir.

2014'ün başlarında Boko Haram stratejisini yine değiştirdi. Polis, ordu, altyapı, kilise, cami ve okullara yaptığı saldırıların yanı sıra örgüt, tüm ülkede ve dünyada manşet olabilecek nitelikte eylemlerin peşinde koşmaktaydı. 14 Nisan 2014'te Borno eyaletinde yaklaşık üç yüz kız öğrenciyi kaçırdılar. Aylar sonra dahi iki yüzden fazlası Boko Haram'ın

282 Scott Stewart, Is Boko Haram More Dangerous Than Ever? *Security Weekly* (Austin: Stratfor Global Intelligence, 12 Aralık 2012), http://www.stratfor.com/weekly/boko-haram-more-dangerous-ever?utm_source=freelist-f&utm_medium=email&utm_campaign=20121213&utm_term=sweekly&utm_content=readmore&elq=3bfd456e3f8c4ab09a8ab3106f16827d#axzz3KvCgiZSI (4 Aralık 2014'te erişildi).

283 Matthew Bey and Sim Tack, The Rise of a New Nigerian Militant Group, *Security Weekly* (Austin: Stratfor Global Intelligence, 21 Şubat 2013), http://www.stratfor.com/weekly/rise-new-nigerian-militant-group?utm_source=freelist-f&utm_medium=email&utm_campaign=20130221&utm_term=sweekly&utm_content=readmore&elq=efad4a67cb3940f98f8a036effcd01c6 (4 Aralık 2014).

284 Fidyenin 3 milyon dolardan fazla olduğu iddia edilmiştir. Zenn, "Leadership Analysis of Boko Haram and Ansaru in Nigeria" (bkz: not 271), 27.

285 Age.

286 Aminu Abubakar, "Chadian Troops Rescue 85 Nigerian Hostages from Boko Haram", *CNN* (online), 17 August 2014, <http://edition.cnn.com/2014/08/16/world/africa/boko-haram-hostages-rescued/> (22 Aralık 2014'te erişildi).

elindeydi ve serbest bırakılacaklarına dair umutlar çok azalmıştı. Nerede olduklarına ve durumlarının nasıl olduğuna dair de herhangi bir haber alamıyordu.²⁸⁷ Bu olayın yanında diğer eylemler de örgütün giderek daha saldırganlaştığını göstermektedir. 14 Mart 2014'te Boko Haram savaşçıları Giwa kırsasına saldırdı ve oradaki Boko Haram tutuklularını serbest bıraktı. Uluslararası Af Örgütü'ne göre bu olayda çoğu firar etmeye çalışırken devlet güçleri tarafından vurulan altı yüzden fazla kişi hayatını kaybetti.²⁸⁸

İntihar saldırılarının sıklığı ve tahribat oranı da 2014'ün başından beri arttı ve artık prestiji daha yüksek hedefler seçilmeye başlandı. Nisan ayında Abuja'da bir otobüs durağında gerçekleştirilen saldırıda yetmişten fazla kişi öldü. Kısa bir zaman sonra, mayıs ayında benzer bir saldırıda yaklaşık on dokuz kişi hayatını kaybetti. Abuja'daki diğer saldırı hazırlanırken gerçekleştirildi ve yirmi bir kişi öldürüldü.²⁸⁹

Kuzeydoğudaki kırsal bölgelerdeki durum da bundan iyi halde değildi. Köylerdeki tüm insanların rehin alınması, Aralık 2014'te Gumsuri'de olduğu gibi, halkı çok korkutuyordu ve insanlar şehirlere akın etmeye başlamışlardı. Ancak şehirler de korunaklı değildi. Maiduguri'den bir rapor belirtmektedir ki 2014'ün sonunda Boko Haram şehrin gece kontrolünü ele geçirmişti. Devlet başkanı Goodluck Jonathan seçimleri kazandıktan kısa bir süre sonra 24 ve 25 Ocak 2015'te Maiduguri'ye saldırı düzenlendi ve saldırılar bir hafta sonra tekrarlandı. 2015'ten bu yana Boko Haram'ın rehin olarak kızlar olduğu düşünülen genç kızlar intihar saldırıçıları olarak eylem düzenlemektedir. Resmi olarak Borno eyaleti Nijerya ordusu tarafından "kontrol edilmektedir", ama şehirde otorite sağlamaktan yoksundur.

287 "Boko Haram Unrest: Nigerian Militants 'Kidnap 200 Villagers'", *BBC News Africa* (online), 18 Aralık 2014, <http://www.bbc.com/news/world-africa-30529178> (18 Aralık 2014'te erişildi).

288 Amnesty International, "Nigeria: More than 1,500 Killed in Armed Conflict in North- Eastern Nigeria in Early 2014", (Londra, 31 Mart 2014), <https://www.amnesty.org/download/Documents/4000/afr440042014en.pdf> (24 Şubat 2015'te erişildi).

289 "Nigeria: Abuja Bomb Blast in Wuse District Kills 21", *BBC News Africa* (online), 25 Haziran 2014, <http://www.bbc.com/news/world-africa-28019433> (18 Aralık 2014'te erişildi).

2014 yazında Boko Haram kuzeydoğudaki kırsal bölgelerin de kontrolünü almaya başladı ve ağustosta “halifelik” ilan etti. Nijerya ordusunun şehirlerdeki varlığı sınırlıydı ve kırsal bölgeler de Boko Haram tarafından kontrol edilmekteydi. Örgüt Maiduguri’de elde ettiği üstünlüğü korumayı başaramasa da civardaki kırsal bölgeleri ele geçirmişti. Aralık başında Boko Haram Maiduguri bölgesindeki çoğu yeri kontrol ediyordu. Aralık 2014’ün sonunda Boko Haram operasyonlarının boyutunu Nijerya sınırındaki beş şehire ve Kamerun’daki Achigachia askeri üssüne saldırarak kadar genişletti. Askeri üssün kontrolünü kısa sürede ele geçiren örgüt, hava saldırıları sebebiyle geri çekildi.²⁹⁰ Bundan kısa bir süre sonra Boko Haram savaşçıları Baga’daki Nijerya askeri üssünü ele geçirdi.²⁹¹ Baga’daki silah deposu hiç karşı koymayla karşılaşmadan Boko Haram’ın eline geçti. Bu olaylar Nijerya ordusu ile örgüt arasındaki doğrudan saldırıların gideerek arttığını ve komşu ülkelerdeki güçlerin de bu çatışmanın içine çekildiğini göstermektedir. Bu olaylar, aynı zamanda kuzeydoğudaki istikrarsızlığı yaratan şeyin mühimmat eksikliğinin aksine, bu durumu düzeltmek için gerekli olan siyasi isteğin olmaması olarak yorumlanabilir.

Uluslararası Bağlantılar

Boko Haram’ın Nijerya sınırından ne kadar uzağa kadar tehdit teşkil ettiği tartışılmalıdır. Boko Haram lideri Şekau’nun 2012’de İslami Mağrip El-Kaidesi (AQIM) ile Mali’de birlikte olduğu rapor edilmiştir ve 2011 Abuja’daki BM yerleşkesine olan saldırının örgütün uluslararası düzeyde eylem yapma kapasitesini göstermektedir. Ancak o zamandan beri uluslararası hedeflere düzenlenen başka bir saldırı olmamıştır. 2013 baharında Kamerun’da Fransız ailenin kaçırılması münferit bir olaydır ama örgütün doğu sınırlarına olan tehdidini göstermesi bakımından önemlidir. Uluslararası boyut daha çok Halid el-Barnavi tarafından yönetilen Ansaru örgütü tarafından ele alınmaktadır.

290 “Boko Haram Unrest: Cameroon Air Strikes on Nigerian Militants”, *BBC News Africa* (online), 29 Aralık 2014, <http://www.bbc.com/news/world-africa-30623199> (5 Ocak 2014’te erişildi).

291 “Boko Haram Seizes Nigerian Army Base”, *al-Jazeera* (online), 4 Ocak 2015, <http://www.aljazeera.com/news/africa/2015/01/boko-haram-seizes-nigerian-army-base-20151421315330265.html> (5 Ocak 2015’te erişildi).

Ansaru ilk defa 2012 Ocak'ında Kano'da bildiri dağıtarak kamuoyunda görünür olmuştur. Daha sonraki video açıklamalarında olduğu gibi, masum Müslümanlara karşı olan saldırıları reddediyorlardı, ve masum Müslüman kavramını Nijerya güvenlik güçlerine kadar genişletmişlerdi. Ansaru'nun ideolojisi (Mali'deki MUJAO gibi) tüm Kuzey Afrika'ya yayıldı. Grup kendini özellikle Boko Haram'dan ayırtırsa da, bu iki örgüt sıkı operasyonel ve kişisel bağlar geliştirdi.²⁹²

Mamman Nur ve Ansaru arasındaki ilişki tam olarak bilinmese de, Ansaru liderinin Ebu Usame el-Ansari'nin Halid el-Barnawi olduğu bilinmektedir. Önceden de söylendiği gibi, Barnawi yıllarca Mali'de kalmış ve sonradan Nijerya'ya dönmüştür. Muhtar Belmuhtar'ın yönettiği bir grubun üyesi olarak Sahra bölgesinde adam kaçırmaya karıştığı rapor edilmiştir.²⁹³ Ama Ansaru'nun kurucusu ve ilk lideri Ebubekir Adem Kamber'dir. Barnawi gibi Kamber de Borno'dan gelmektedir ve Muhammed Yusuf'un takipçisidir. Yusuf'un ölümünden sonra Barnawi ile Mali'ye gitmiş ve o da AQIM kampında eğitim görmüştür ancak Nijerya'ya Barnawi'den önce dönmüştür.²⁹⁴ 2012 yazında saklandığı yer ihbar edilmiş ve Kamber Nijerya güvenlik güçlerinin düzenlediği operasyonda hayatını kaybetmiştir. Barnawi Ansaru'nun yeni emiri olarak onun halefi olmuştur. Ansaru'nun ilk büyük adam kaçırma olayının kurbanları İngiliz ve İtalyan mühendislerdi. 2012 Mart'ında onları kurtarmak için düzenlenen başarısız bir İngiliz operasyonunda hayatlarını kaybettiler.²⁹⁵ İkinci adam kaçırma olayı Ocak 2012'de gerçekleşti ve bu olay da rehinenin ölmesi ile sonuçlandı. Kasım 2012'de Ansaru Abuja'daki bir hapishaneye saldıran ve birçok Boko Haram komutanını serbest bırakan eylemden sonra ilk defa bir saldırıyı üstelendi. Örgüt, çoğunun sonu rehinenin öldürülmesiyle biten adam kaçırma olaylarına devam etti.²⁹⁶ 2012'nin sonu 2013'ün ba-

292 Zenn, "Leadership Analysis of Boko Haram and Ansaru in Nigeria" (bkz: not 271).

293 Zenn, Barkindo and Heras, "The Ideological Evolution of Boko Haram in Nigeria" (bkz: not 15): 51.

294 Pérouse de Montclos, Nigeria's Interminable Insurgency? (bkz: not 269).

295 Zenn, "A Brief Look at Ansaru's Khalid al-Barnawi" (bkz: not 273).

296 A German hostage kidnapped from Nigeria by Boko Haram was rescued by Cameroon special forces in Ocak 2015. "Deutsche Geisel aus den Händen

şında örgüt Mali’deki Fransız yerleşkesiyle bağlantılı hedeflere saldırılar düzenledi. Örneğin, Ansaru Mali’ye doğru yola çıkan Nijerya ordusu konvoyuna saldırdı.²⁹⁷ Bu olayda hedef, açık bir biçimde, kuşatılan AQIM ve MUJAO savaşçılarına destek vermektir.

2013 yazından itibaren Ansaru hakkında giderek az şey duyulmaya başlandı ve örgütün tekrar Boko Haram’a katıldığına dair spekülasyonlar yapıldı. Barnawî’nin yakını olan Babagana Assalafi’nin Şekau tarafından temsilci seçilmesi bu spekülasyonların bir sebebi olabilir. Ancak Assalafi Mart 2013’te öldürüldü.²⁹⁸ Mali’deki değişen durumlar AQIM ile olan doğrudan bağlantıları engelledi ve Mali’deki sığınaklara ulaşım ihtimalini ortadan kaldırdı. Bunlardan da önemli olay faktör ise Nijerya güvenlik güçlerinin örgüt üzerindeki baskılarını artırmasıdır. Bu yüzden Ansaru’nun Boko Haram’a katılması ve uluslararası saldırılara yoğunlaşmış bir birim olarak görev yapması oldukça olasıdır.

Boko Haram hala çok daha büyük bir tehlike arz etmektedir. Eş-Şebab’ın 2012’ye kadar olan durumu gibi, Boko Haram da hem cihatçı bir organizasyon hem de siyasi aktördür. Onun korku krallığı kuzey Nijerya’nın pek çok bölümünü etkisi altına almıştır. Nijerya devletinin de bu tehditle başa çıkamayacak kadar güçsüzdür. Boko Haram daha da güçlenirse, Nijer, Çad ve Kamerun’u da içine geçecek bir iç savaşın çıkma ihtimali çok yüksektir. Bu durumda, örgütün eylemlerinin daha da uluslararası boyutlara ulaşacağını tahmin etmek çok da zor değildir.

von Boko Haram befreit”, *Die Zeit*, 21 Ocak 2015.

297 Jacob Zenn, “Cooperation or Competition: Boko Haram and Ansaru after the Mali Intervention”, *CTC Sentinel* 6, no. 3 (Mart 2013): 1–8.

298 ICG, *Curbing Violence in Nigeria (II)* (bkz: not 26), 28.

Sonuç ve Öneriler

Guido Steinberg ve Annette Weber

Ortadoğu ve Güney Asya’nın genel olarak daha çok siyasi ve medyatik ilgiyi çekmesine karşın, giderek büyüyen ve yayılan bir problem olan Afrika’daki cihatçılık daha fazla gözardı edilemez. Bu, belki de en açık şekliyle 2013 Küresel Terörizm İndex’i ile gösterilmiştir. Terörist şiddetten kaynaklanan ölümlerin sayısı baz alındığında, Nijerya Irak, Afganistan ve Pakistan’dan sonra dördüncü sırada gelmektedir. 2014’ün sonunda yapılan daha yeni bir araştırma göstermektedir ki Nijerya Irak’ın arkasında ama Afganistan’dan önce gelmektedir. Sadece Kasım 2014’te 786 insan Nijerya’da Boko Haram tarafından öldürüldü. Nijerya’daki ölümlerin 2014 yılında ciddi bir şekilde arttığını düşünürsek aynı şeyi Somali, Kenya, Tunus, Libya ve Ceza-yir’deki ölümler için de düşünebiliriz. Bunları dikkate aldığımızda, Afrika cihatçılığın en önemli merkezlerinden biri haline gelmektedir.

Afrika’daki bazı cihatçı grupların iyi gelişmiş bağlantıları olsa da ve birbirlerine insan gücü ve teknik destek sağlıyorsalar da, kıtanın içinde ya da dışında kapsayıcı bir komuta yapılanması yoktur. El-Kaide ve IŞİD ile var olduğu tartışılan bağlar da herhangi bir merkezi kontrol sistemi yaratmamaktadır. Ferdi grupların ve liderlerin otonom özgürlükleri, etkili operasyon yürütebilmek için merkezi bir yapılanmanın ve kontrolün gerekli olmadığını gözler önüne sermektedir.

Bu çalışmada yer alan birbirinden çok farklı olan Afrikalı terörist örgütlerinin karşılaştırması göstermektedir ki bağımsız bir Panafrika cihatçı ideoloji yoktur. Örgütlerin propagandası Hristiyan ya da Müslüman olsun, Batı emperyalizmini temsil eden ve bu yüzden zor kullanarak da olsa alaşağı edilmesi gereken hükümetleriyle sınırlı kalmaktadır. Libya'da Ensar El-Şeria ve diğer örgütlerin çabaları, seküler bir hükümet kurmaya çalışan İslami olmayan siyasi güçlerle sınırlıdır. Ülkeyi iç savaşın kıyısına sürükleyen olayların yaşanmasında bu örgütlerin büyük bir payı vardır. Tunus'ta cihatçılar 2011'den bu yana giderek güç kazandılar. Hedefleri, düzensiz saldırılar düzenleyerek yeni siyasi düzenin stabilize olmasını engellemektir. Bunu başaramamışlardır ancak Libya ile olan açık sınır Tunus'un iç güvenliği için bir tehdit teşkil ederken, cihatçılar Cezayir sınırı boyunca dağlık bölgeleri ellerinde tutmaktadır. İslami Mağrep'teki kuzey Cezayir El-Kaidesi büyük oranda zayıflatılmıştır ve artık ülkenin istikrarı için bir tehdit konumunda değildir. Tehdit konumunda olan, AQIM adına operasyon yürütenler ya da Mali ve Sahra bölgesindeki kollarıdır. 2013'ün ilk dönemlerindeki Fransız müdahalesinden beri sığınaklarını kaybetmelerine rağmen bölge sınırlarının aşılmasının kolay olmasından yarar sağlamaya devam etmektedirler.

Nijerya'daki cihatçılık, halihazırda diğer Kuzey Afrika ülkelerinden güçlüdür ve şiddet olaylarıyla ünlenmiştir. Kurbanların sayısı da, Borno eyaletinin kuzeyindeki Maiduguri'deki hedeflerin, Kamerun'daki askeri üslerin ve Çad'daki köylerin olduğu gibi, önceden yerel bir grup olan Boko Haram artık güçlü bir şiddet örgütüne dönüştüğünü göstermektedir. Artık şeriatı getirmek için mobilize olmak yerine bütün devleti ve inanmayan, gayrimüslim vatandaşları yok etmek için mobilize olmaktadır. Afrika'nın en kalabalık devletinde sadece bir bölgenin dahi şiddete başvuran aktörler tarafından işgal edilmesinin güvenlik üzerinde geniş kapsamlı yankıları olmakla birlikte tüm ülke ekonomisini de etkilemektedir. Somali'de Eş-Şebab, kıdemli üyelerinin Amerikan insansız hava aracı saldırılarında öldürülmeleri sonrasında baskı altında kalmıştır. Yine de örgüt büyümeye ve Kenya devleti tarafından dışlanan ve Kenya'nın sahil şeridinde yaşayan Müslüman halkın desteğini almaya devam etti.

Özellikle Sahra altı bölgesindeki (Nijerya ve Somali) cihatçılar kendi devletlerini kurmak istemektedirler. Nijerya’da Boko Haram’ın en büyük toprak kazançları göstermektedir ki, Afrika’daki terörist gruplarla mücadelede yeni yöntemler bulunmalıdır. Ve özellikle de halk desteğini bu kadar almalarının yerel sebepleri üzerinde durulmalıdır.

Eş-Şebab ve Boko Haram kendi açılarından oldukça başarılı operasyonlar yürütmektedirler; yani iki örgüt de binlerce destekçiye sahip olup, El-Kaide tarafından resmen kabul edilmiştir (Eş-Şebab) ya da İslami Devlet ile dayanışma içerisinde (Boko Haram). Ve iki örgütün de üyeleri genelde kendi ülkelerindeki cihatçı eylemlere katılmakta, nadiren Suriye, Irak ya da Afganistan’daki cihatçı eylemlere katılmaktadırlar. Bunun nedeni, Arap dünyasında Afrikalılara karşı olan ırkçılık olabilir. Sonuç olarak ise Sahra altı Afrikası’ndaki cihatçıların Tunus ya da Cezayir’deki cihatçılara göre kendi ülkelerinde eylem yapma olasılığının daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Bu, yerel ve bölgesel seviyede cihatçı mücadeleye karşı yapılabileceklerin sayısını artırmaktadır. Madalyonun öbür yüzü ise, “kendi insanlarına” saldıran savaşıları topluma entegre etmek çok daha zordur.

Almanya ve Avrupa kesinlikle bu konuya dair olan bakışlarını gözden geçirmeli ve aşağıdaki önerileri dikkate almalıdır:

- Cihatçı örgütlenmelerin neden ortaya çıktığını ve nasıl büyüdülerini anlayabilmek için (ve onları zayıflatabilmek ya da yok edebilmek için), cihatçı örgütlerin yapısını ve operasyon yürüttükleri yerel koşulları anlamak zorunludur.
- Çalışmanın tekrar tekrar gösterdiği gibi, siyasi, ekonomik ve sosyal ötekileştirme ile cihatçı radikalizasyon arasında neden sonuç ilişkisi vardır. Nijerya ve Mali’de merkez hükümetin ihmaline, yok saymasına karşı çıkan bölüm, ülkenin kuzey bölümleridir. Kuzey Afrika’da umutsuz ya da işsiz genç erkekler topluma karşı silahlanmaktadırlar. Bu duruma karşı merkez hükümetin güvenlik güçlerini kavileştirmek sadece durumu daha da kötü hale sokacaktır. Özellikle Sahra altı bölgede ihtiyaç duyulan şey, bölgesel dengesizlikleri düzeltmek ve cihatçıların özellikle güçlü olduğu yerler için ademi merkeziyetçi çözümler bulmaktır.

- Zayıf devletler devamlı olarak hukuksuz alanlar yaratmaktadır ve son yıllarda bu boşluk cihatçı örgütlenmeler tarafından doldurulmaktadır. Bu yüzden, devlet yapılanmasını güçlendirmek ve yenilemek gerekmektedir. Libya ve Somali’de olduğu gibi devlet yapılanması pratik olarak yok olduğunda, hükümet ve yönetim eskiden olduğundan daha az merkezi bir şekilde tekrar inşa edilmeli ve stabil hale getirilmelidir. Bu yapılanmaların yeterince dayanıklı olduğu yerlerde ise yapılması gereken ilk şey demokratik bir yönetim ve sosyal altyapı kurmaktır. Polis gücüyle güvenlik durumunu artırmak, cihatçı kanun ve nizam yapılanmalarına karşı mücadele etmek için zorunludur ama müdahale sadece bununla sınırlı kalmamalıdır.

- Terörist organizasyonların motivasyonları olduğu kadar, her birinin gücü ve operasyon yürüttükleri ülke ya da bölgenin devlet durumu da analiz edilmelidir. Hükümete katılım ya da cihatçı bir hareketi siyasi partiye dönüştürme çabaları sadece devletin gücü elinde bulundurduğu ve uygun siyasi kararları uygulamaya koyabilecek otorite olduğunda anlamlıdır. Savaşçıları topluma kazandırma süreci uzun bir zamanı gerektiren zorlu bir süreçtir. Bu entegre sürecinde eğitim ve uzlaştırma süreçlerine ihtiyaç duyulmaktadır. İlgili devletlerin tüm hukuk sistemleri ve hukukun üstünlüğü programları desteklenmelidir.

- Bir başka nokta da, Almanya ve Avrupa Birliği’nin cihatçı organizasyonları kontrol altına almaya katkıda bulunma fırsatı vardır. Bu, sıradan insanlara ekonomik bir perspektif ve dolayısıyla radikalleşmeye bir alternatif sunan ulusal ve bölgesel sosyoekonomik projelerle olacaktır. Yine de, burada da, devletin gücü bu tarz projelerin başarılı ya da başarısız olmasında etkili olacaktır. Örneğin, konu Mali olduğunda, kuzeydeki cihatçı organizasyonların hükümete katılma konusunda herhangi bir çabalarının olmayacağı aşıkardır çünkü cihatçılar ve suç örgütleri tarafından sunulan alternatifler çok daha kazançlıdır. Nijerya ve Somali’de cihatçı gruplar, ulusal hükümet ve yerel siyasi bağlantıların kesişimi de topluma yeniden entegre olma programlarına bir engel teşkil etmektedir. Hatta onun yerine, cihatçıların tüm finans kaynaklarından para elde etme tehlikesi vardır.

- Terörle mücadelede tek taraflı olarak askeriye odaklanmak Somali’de ve daha da çok olarak Kenya ve Nijerya’da cihatçı hareketlere katılımı artırmıştır. Terörden etkilenen devletlerle ortak hareket ederken bunu anlamış olarak hareket etmek önemlidir. Tecrübeyle sabittir ki, fazlasıyla baskıcı olan terörle mücadele yöntemleri güvenliği sağlamada ve cihatçı şiddete maruz kalmış toplumlarda barışı ve huzuru sağlamada etkisiz kalmaktadır.

R A P O R I 5

Afrika'da Cihatçılık

*Yerel Sebepler, Bölgesel Büyüme,
Uluslararası İşbirliği*

Editörler:
Guido Steinberg&Annette Weber